

آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

جوانه

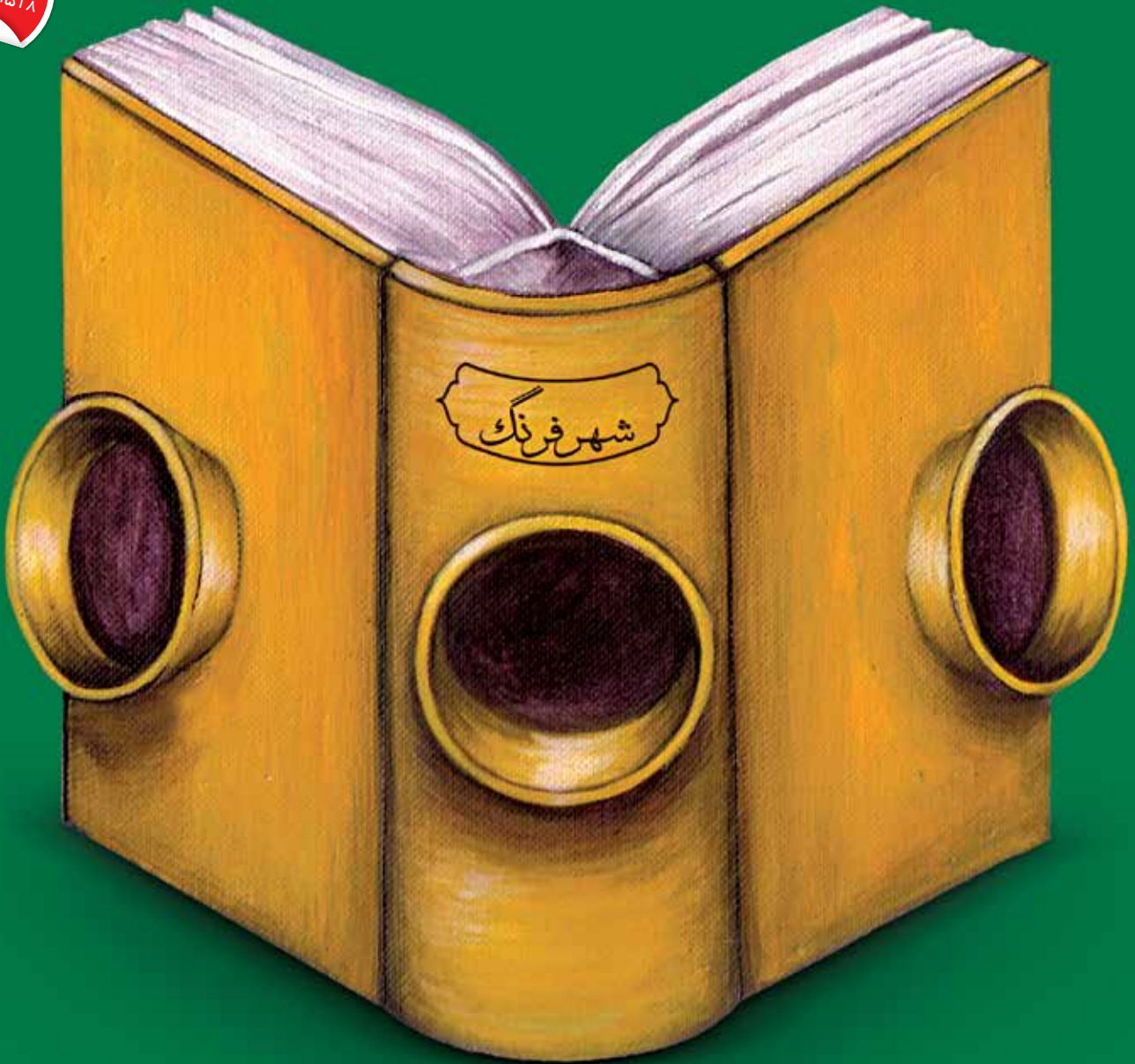
شماره ۵۱

s a m a n k e t a b . r o s h d m a g . i r

فصلنامه تخصصی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی / بهار ۱۳۹۵ / ۵۲ صفحه
برای ناشران، پدیدآورندگان، معلمان، مدیران مدارس، اولیا و کارشناسان آموزشی و پرورشی

ISSN: 1735-4862

خواندن، کلید یادگیری

سواد رسانه‌ای و آموزش و پرورش

سنجش کتاب با شاقول قضاوت معلمان

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی

جوانه ۵۱

فصلنامه تخصصی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

یادداشت سردبیر مثلی به مساحت تعلیم و تربیت / فریبا کیا	۳	مدیر مسئول: محمد ناصری
مقاله چرا معلمان باید از مواد آموزشی استاندارد استفاده کنند؟ / محمود معافی	۴	سردبیر: فریبا کیا
گزارش بازی برد، برد، برد (گزارشی از دومین کارگاه آموزشی - تبیینی برنامه درسی ریاضی) / نصرالله دادار	۷	شورای برنامه‌ریزی: بهروز رضایی دکتر محمود معافی علاء نوری
نظرسنجی نتایج نظرسنجی از نشست ناشران و مؤلفان کتاب‌های ریاضی / فائزه منشی	۱۲	محبت‌الله همتی مدیر داخلی:
یادداشت یادگیری در فضای جدید / محمود امانی طهرانی	۱۴	معصومه شجاعی ویراستار:
پژوهش کتاب‌های داستانی، بیشتر تأیید می‌شوند (گزارشی از وضعیت کتاب‌های داستانی بررسی شده و مناسب در سال ۹۲ و ۹۳) / نرگس افروز	۱۶	ویراستار: جعفر ربانی طراح گرافیک: عبدالحمید سیامک‌نژاد
یادداشت سامانه کنترل کیفیت، گامی برای پاسخ‌گویی بهتر / بهروز رضایی	۱۹	کاریکاتوربست: سعید رزاقی عکاس‌ها رضا بهرامی اعظم لاریجانی
مقاله جوایز معلمان نویسنده در جهان / مجتبی مقصودی	۲۲	نشانی پستی دفتر مجله: تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶ صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۶۵۸۵
ترجمه تجربه‌های معلمی درباره «آموزش خواندن» / طیبه الدوسی	۲۵	تلفن: ۸۸۸۳۹۱۶۶ دورنما: ۸۸۳۰۶۰۷۱ پیامک: ۳۰۰۰۸۹۹۵۱۸
یادداشت سواد رسانه‌ای و آموزش و پرورش / محمود حدادی	۲۸	وبگاه: samanketab.roshdmag.ir پیام‌نگار: javaneh@roshdmag.ir
مقاله کتاب‌های حوزه «تفکر و حکمت» چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند؟ (نگاهی به راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت) / احمد غلامحسینی، دکتر میترا دانشور	۳۰	
مقاله کتاب‌های حوزه کار و فناوری (محتوا، اهمیت و هدف‌ها) / معصومه نوروزی	۳۴	
گزارش فرصتی برای تعامل بیشتر، شناخت بهتر (گزارشی از سفر کارشناسان سامان‌دهی به مرکز استان خوزستان) / دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی	۳۸	
نقد کتاب مانی در مه (بازخوانی رمان «روز نهنگ» نوشته عباس عبدی) / حمیدرضا داداشی	۴۲	
گزارش سنجش کتاب با شاقول قضاوت معلمان (گزارشی از دومین نشست معلمان داور و ارزیاب دوره ابتدایی) / معصومه شجاعی	۴۴	

مثلی به مساحت تعلیم و تربیت

سفرهای استانی و دیدار با مدیران مدارس و اعضای گروه‌های آموزشی استان‌ها رویکرد تازه‌ای است که از سال ۹۳ مورد توجه قرار گرفت و در سال ۹۴ به صورت جدی ادامه یافت. گذشته از این، مدارس دولتی شهر تهران در سال گذشته برای نخستین بار، تحت پوشش صددرصدی کتاب‌نامه‌های رشد قرار گرفتند و کارشناسان این سازمان از مناطق متعددی در تهران بازدید و با مسئولان مناطق گفت‌وگو کردند. امیدواریم این حرکت با ساخت برنامه‌ای که قرار است از شبکه دوم صدا و سیما به نمایش در آید، در سال جاری شتاب بیشتری بگیرد.

اتفاق مهم و مبارک دیگری که در سال گذشته صورت گرفت و به نوعی متوجه مخاطب و مصرف‌کننده بود، خرید کتاب‌های مناسب برای کتابخانه‌های کلاسی مدارس استان‌های مرزی کشور بود. در این دوره از خرید کتاب که بالغ بر یک میلیارد و هشتصد میلیون تومان بود، فقط کتاب‌هایی توسط استان‌ها انتخاب و خریداری شد که برای دوره ابتدایی مناسب شناخته شده بودند.

این حرکت فرخنده، با رویکرد مسئولانه همکاران ما در مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، که عزم خود را جزم کرده است تا سهم کتاب‌های مناسب را در برگزاری نمایشگاه‌های آموزشی کتاب به صددرصد برساند، نویدبخش آینده‌ای بهتر و دلگرم‌کننده‌تر است.

موضوع دیگری که احتمالاً در سال جاری به نتیجه قطعی خواهد رسید، مسئله استفاده از نشان ویژه منابع آموزشی مناسب و مجاز است. به کارگیری این نشان بر روی منابع آموزشی، کمک بزرگی در مسیر گسترش فرهنگ استفاده از منابع آموزشی مجاز خواهد بود و در استفاده مخاطب از منابع آموزشی سهولت بیشتری ایجاد خواهد کرد.

امیدواریم، وقتی در سال آینده سرمقاله جوانه ویژه بهار ۹۶ را می‌نویسیم، بتوانیم به آسانی از یک سال پربار دیگر و خصوصاً موفقیت‌هایی که درباره آشنایی مصرف‌کنندگان با منابع آموزشی کسب کرده‌ایم، سخن بگوییم.

سردبیر

سال ۱۳۹۵ را در حالی آغاز می‌کنیم که همکاران من از هم‌اکنون در تب و تاب برگزاری سیزدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد هستند که امسال به دلیل افزایش کتاب‌های مورد بررسی کار سخت‌تری پیش رو خواهند داشت. در سال گذشته، دوازدهمین دوره این جشنواره، با هدف جلب توجه مسئولان و اهتمام ناشران و پدیدآورندگان محترم، به کتاب‌های قرآنی اختصاص یافت و از این رو کتاب‌های مناسب سال‌های ۹۳ و ۹۴ امسال با هم در سیزدهمین جشنواره مورد داوری قرار خواهند گرفت. امسال همچنین در کنار جشنواره اصلی، داوری کتاب‌های قرآنی نیز پی گرفته خواهد شد.

اما سالی که گذشت سال توجه جدی دفتر به مخاطبان و مصرف‌کنندگان منابع آموزشی یعنی ضلع سوم «سامان‌دهی» بود. اذعان باید کرد که پیش از این، توجه دفتر بیش‌تر بر دو ضلع دیگر مثلث سامان‌دهی یعنی «بخش مدیریت و نظارت» و «بخش تولید متمرکز» بود.

بخشی از کوشش‌های ما در پانزده سال گذشته، در ضلع برنامه‌ریزی و مدیریت، صرف تدارک امکانات مانند طراحی نرم‌افزارهای مناسب، شناسایی، جذب، بازآموزی و جایگزینی ارزیابان کتاب در بیش از ۱۰۰ موضوع گوناگون، ایجاد زمینه تصویب مصوبه مهم ۸۲۸ (که شرح مفصل آن در صفحه ۸ همین نشریه آمده است)، در شورای عالی آموزش و پرورش و... شده است.

در ضلع دوم هم، یعنی ناشران و پدیدآورندگان، اقدامات متنابهی صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: اطلاع‌رسانی به ناشران و ارتباط با آن‌ها، تشکیل کارگاه‌های آموزشی - تبیینی، تدوین سندهای راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی، طراحی فرایند پاسخ‌گویی مناسب و بهینه‌سازی آن که در آخرین مرحله به طراحی سامانه کنترل کیفیت منابع آموزشی و تربیتی منجر شده است (در همین شماره از مجله مقاله‌ای درباره این سامانه منتشر شده است).

البته آماده‌سازی و انتشار منظم کتاب‌نامه‌های رشد که تا کنون به ۷۵ عنوان بالغ شده است، و ارسال آن‌ها به مدارس کشور، در طول پانزده سال گذشته، همواره دوام و استمرار داشته است. اما

چرا معلمان باید از مواد آموزشی استاندارد استفاده کنند؟

محمود معافی

اشاره

استاندارد واژه‌ای انگلیسی به معنای قرارداد و یا مقررات و قوانینی است که وضع می‌شود و به‌کارگیری آن‌ها موجب بهبود کیفیت تولید یک کالای صنعتی، خدماتی و یا فرهنگی می‌گردد^۱. در این مقاله ضمن برشمردن منابع آموزشی مورد استفاده در کلاس درس، با استناد به چند پژوهش صورت گرفته، به معیارهای مواد آموزشی استاندارد و ضرورت استفاده از آن‌ها اشاره شده است. فرهنگستان زبان و ادب فارسی در برابر واژه استاندارد واژه پایه‌مان را پیشنهاد کرده است.

مشخصه کالای استاندارد

برای آنکه کالایی از استاندارد لازم برخوردار شود، باید چهار مشخصه در تولید آن رعایت شود. اول تعریف حد و اندازه و معیارهای مورد نظر در تولید آن است. دوم اینکه تعریف‌های مورد نظر در مراحل ساخت و تولید آن اعمال شود. سومین مشخصه، ارزیابی و انطباق کالای ساخته شده با ملاک‌ها و ضوابط مورد نظر است و بالاخره، چهارمین مشخصه، پذیرش مسئولیت اجتماعی در برابر کالای تولید شده^۲.

کلیدواژه‌ها: مواد آموزشی، استاندارد، استانداردسازی و کلاس درس

سطوح استاندارد در ساخت کالاهای فرهنگی

در ساخت کالاهای فرهنگی نیز رعایت استانداردهای در سطوح مختلف لازم است. این سطوح در چهار سطح «شرکتی»، «ملی»، «منطقه‌ای» و «بین‌المللی» در نظر گرفته می‌شود. به ملاک‌ها و ضوابطی که یک ناشر یا تولیدکننده مواد آموزشی در نظر می‌گیرد، استانداردسازی در سطح شرکت می‌گویند. معمولاً هر تولیدکننده آثار فرهنگی برای پاسخ‌گویی به نیاز مخاطبان خود و با وارد شدن در بازار و حتی خارج کردن رقیبان از دور فروش، ضوابط خاص خود را تدوین می‌کند. این ملاک‌ها و ضوابط از ناشری به ناشر دیگر و یا شرکتی با شرکت دیگر فرق می‌کند. اما در هر حال این رقابت‌ها به بهبود کیفیت کالا منجر می‌شود. گاه استانداردسازی در سطح ملی صورت می‌گیرد. این نوع از استاندارد ممکن است توسط مجموعه‌ای از شرکت‌ها یا انجمن‌های علمی و یا دولت تدوین شود. برای مثال از حدود پانزده سال قبل، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، از طریق «طرح سامان‌دهی» ناشران را به تولید کتاب‌های کمک‌درسی و آموزشی استاندارد تشویق کرده و در این راستا، مجموعه‌ای از ملاک‌های عمومی و اختصاصی را تدوین و ابلاغ نموده است^۳. در حال حاضر نیز با تدوین جزوه استانداردهای عمومی در تولید مواد آموزشی، سعی دارد دایره استانداردسازی را از کتاب‌های مکتوب به آثار غیر مکتوب نیز تعمیم دهد^۴. استانداردسازی آثار مکتوب برای کشورهایی که از تنوع قومی

و مذهبی برخوردارند از حساسیت بیشتری برخوردار است. برای مثال در کشوری مانند آمریکا که از وسعت و تنوع فرهنگی و نژادی برخوردار است، ناشران تلاش می‌کنند معیارهای خود را فارغ از حساسیت‌های نژادی، قومی، مذهبی، جنسیتی، زبانی و یا طبقه اجتماعی تدوین کنند.

گاه استانداردهای در سطح منطقه‌ای صورت می‌گیرد و آن در مورد ناشران و یا تولیدکنندگانی است که کالاهای خود را به‌جای یک کشور در کشورهای دیگر با آن‌ها تجانس فرهنگی و زبانی دارند به‌فروش می‌رسانند؛ برای مثال باید از ناشران اماراتی، لبنانی و قطری نام برد که تولیدات فرهنگی آن‌ها در همه کشورهای عربی به فروش می‌رسد؛ بنابراین تلاش می‌کنند آثار فرهنگی خود را براساس استانداردهای فرهنگی منطقه‌ای تولید کنند.^۵

چهارمین سطح استانداردسازی، در سطح بین‌المللی یا جهانی است. این نوع استانداردسازی بیشتر خاص کشورهای آمریکا، انگلستان، استرالیا و سنگاپور است، چون تولیدات علمی و فرهنگی این کشورها، از جمله کتاب‌های درسی و آموزشی، فیلم‌ها و نقشه‌های آموزشی، مواد آموزشی سه بعدی کتاب‌های آموزشی و یا نرم‌افزارهای آموزشی در بیشتر کشورهای جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این استانداردهای ممکن است توسط ناشران خاص و یا مراکز فرهنگی بین‌المللی و جشنواره‌های جهانی صورت گیرد. برای مثال مراکزی مانند مرکز ملی معلمان زبان انگلیسی در ایالت ایلینویز آمریکا، مرکز نورمن میلر، مرکز همکاری‌های معلمان و نویسندگان کتاب‌های آموزشی در شهر نیویورک، جشنواره آسیایی کتاب‌های آموزشی کودکان، مرکز بین‌المللی خواندن، جشنواره جهانی بلما، شورای کتاب کودک استرالیا و جشنواره کتاب کودک هانس کریستین آندرسن در کشور دانمارک از این گونه مراکز بین‌المللی هستند. این مراکز که هم در سطح منطقه‌ای و هم در سطح بین‌المللی فعالیت دارند، آثار تولید شده در سایر کشورها را (اصل و همراه با ترجمه انگلیسی) براساس همان ملاک‌ها مورد ارزیابی و داوری قرار می‌دهند.^۶

انواع مواد آموزشی

مواد آموزشی به کلیه مواد مکتوب و غیرمکتوبی گفته می‌شود که برای استفاده معلم و دانش‌آموز، به‌عنوان منابع یادگیری، تهیه شده تا به دانش‌آموز کمک کند یک سلسله از حقایق، مهارت‌ها و عقاید را یاد بگیرد و یا فرایندهای فکری و شناختی خود را توسعه دهد. استفاده از این مواد بعضاً یادگیری فعال را تشویق و ارزش‌یابی از یادگیری را آسان می‌کند.

دپارتمان ایالتی آموزش و پرورش تگزاس، مواد آموزشی را این‌گونه تعریف کرده است:

به رسانه و یا ترکیبی از رسانه‌ها که اطلاعاتی (دانش‌ها و مهارت‌ها) را به دانش‌آموزان منتقل می‌کنند مواد آموزشی گفته می‌شود. این رسانه‌ها شامل مواد آموزشی مکتوب (کتاب درسی،

کتاب آزمایشگاهی، کتاب کار و...)، مواد آموزشی دو بعدی مانند (نقشه، عکس، تصویر و...) مواد آموزشی سه بعدی مانند (کره جغرافیا، نمونه‌های واقعی و تغییر یافته و...) مواد آموزشی دیداری شنیداری و یا رسانه‌های آموزشی فناورانه، مانند تصاویر متحرک، فیلم استریپ، اسلاید، کلیپ‌های کوتاه آموزشی، نوارهای ضبط صدا، رادیو و تلویزیون، کامپیوتر، لوح‌های فشرده، خدمات برخط، مواد آموزشی باز - منبع یا مواد آموزشی که برای دانلود از اینترنت آماده است بدون آنکه هزینه‌ای به‌خاطر آن‌ها پرداخت شود است. Education Code ۳۱۰۰۲ (a-۱)(۷)

نگارنده معتقد است کلیه اشیای واقعی (طبیعی) و یا مصنوعی، اعم از (کتاب درسی، کتاب کار، فیلم، کره جغرافیایی، تلویزیون،

نرم‌افزارهای آموزشی، رایانه، ویدیو، طرح‌های گرافیکی، مدل‌ها، ماکت‌ها، نقشه‌ها، عکس‌ها و تصاویر، مواد یادگیری معلم ساخته و یا دست‌ساز توسط دانش‌آموز، مواد شیمیایی، اشیای مکانیکی و الکترونیکی، تلویزیون‌های تعاملی، تبلت، اینترنت و...، که در داخل کلاس و یا داخل مدرسه مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ همچنین محیط‌های علمی - فرهنگی، تاریخی، مذهبی، طبیعی، جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فناورانه که معمولاً در خارج از مدرسه قرار دارند و با هدف غنی‌سازی برنامه درسی مورد بازدید دانش‌آموز و معلم قرار می‌گیرند، مواد آموزشی هستند. شرط استفاده از این مواد مرتبط بودن آن با چارچوب برنامه درسی و مؤثر بودن آن‌ها در فرایند یادگیری است. اکنون، با توجه به دیدگاه فوق، مواد آموزشی را به هشت گروه زیر تقسیم می‌کنیم:

مواد آموزشی سنتنی یا مواد

آموزشی مکتوب: این مواد شامل کتاب درسی، کتاب کار، کتاب راهنمای معلم و در مواردی کتاب مرجع برای معلم است. کتاب‌های کمک درسی، کتاب‌های تمرین، کتاب‌های آزمایشگاهی و کتاب‌های ارزش‌یابی و آزمون نیز نوعی کتاب کار است. کتاب‌هایی که با هدف افزایش اطلاعات مخاطبان در سنین مختلف نوشته می‌شود و به‌دنبال افزایش سواد شهروندان و یا ترویج موضوع خاصی هستند، از شمول این نوع از کتاب‌ها خارج‌اند، زیرا در فرایند آموزش مورد استفاده قرار نمی‌گیرند، مگر آنکه توصیه به استفاده از آن‌ها در جریان آموزش شده باشد؛ یعنی دانش‌آموزان ناچار به مطالعه آن‌ها باشند تا بتوانند پاسخ سؤالی را پیدا کنند. اهداف تولید مواد آموزشی یادگیری یک رشته از مفاهیم و مهارت‌هاست. از آنجا که طراحی این نوع از کتاب‌ها براساس ملاک‌ها و معیارهای دقیق صورت می‌گیرد، این نوع از مواد بسیار قابل اطمینان هستند. با پیشرفت علوم تربیتی، دانش برنامه‌ریزی درسی، روان‌شناسی یادگیری و نیز

محیط‌های علمی -

فرهنگی، تاریخی،

مذهبی، طبیعی،

جغرافیایی، اقتصادی،

اجتماعی و فناورانه

که معمولاً در خارج از

مدرسه قرار دارند و با

هدف غنی‌سازی برنامه

درسی مورد بازدید

دانش‌آموز و معلم قرار

می‌گیرند مواد آموزشی

هستند. شرط استفاده از

این مواد مرتبط بودن آن

با چارچوب برنامه درسی

و مؤثر بودن آن‌ها در

فرایند یادگیری است

علم ارتباطات و تکنولوژی این ملاک‌ها و ضوابط روز به روز بیشتر می‌شود.

■ شکل‌ها و طرح‌های گرافیکی (سازمان‌دهنده‌های گرافیکی): این نوع از مواد آموزشی شامل انواع نمایش‌های گرافیکی حاوی اطلاعات و داده‌هاست و بیشتر جزو مواد آموزشی دویبعدی طبقه‌بندی می‌شوند. نمودارها، جداول، انواع چارت‌ها، اشکال و رسم‌ها، طرح‌نماهای مفهومی، نقاشی‌های آموزشی و لوحه‌های آموزشی، پوستر، تراکت (یک برگ) تصاویر، عکس‌ها، فولدر (دولت)، پمفلت (سه‌لت)، لیفلت (چهار لت)، استیکر (برچسب)، نمونه‌هایی از سازمان‌دهنده‌های گرافیکی هستند. این گراف‌ها و اشکال به دانش‌آموز امکان می‌دهد تا به‌طور عینی ارتباط بین مفاهیم و ایده‌ها را درک کند. مؤلفان کتاب‌های درسی، گرافیست‌ها و یا خود دانش‌آموزان ممکن است از این نوع مواد استفاده کنند.

■ مواد آموزشی معلم ساخته (منابع معلم ساخته): این مواد عبارت از هر نوع ماده آموزشی است که توسط معلم ساخته می‌شود و در کلاس مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مواد ممکن است دو بعدی یا سه بعدی باشند. برگه‌های کاری،

آزمون‌های معلم ساخته و تست‌ها که در ارزش‌یابی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد و مشخص می‌کند کیفیت یادگیری دانش‌آموزان در چه سطحی قرار دارد، از این نوع مواد هستند.^۸

■ مواد آموزشی سه بعدی: مواد آموزش سه‌بعدی اشیای واقعی (سنگ‌ها، ماهی‌ها، گل‌ها، نمونه گیاهان، دانه‌های گیاهان و...) اشیای واقعی تغییر یافته (فسیل‌ها، تاکسیدرمی)، مواد سه بعدی ساده (میز شن، مدل‌ها، برش‌ها، ابزار آلات و اشیای مکانیکی ساده)، مواد سه بعدی مکانیکی پیچیده (موتور ماشین و...) وسایل آزمایشگاهی ساده و وسایل آزمایشگاهی پیچیده... و مواد آموزشی الکترونیکی ساده مانند رادیو و ضبط صوت را شامل می‌شود.

■ مواد آموزشی نورتاب ساکن مانند اسلاید و فیلم استریپ و...
■ مواد آموزشی نورتاب متحرک مانند (فیلم‌های متحرک، تجهیزات ویدیویی، تلویزیون و...) است.^۹

■ مواد آموزشی چند رسانه‌ای و فرا رسانه‌ای نسل جدید. این مواد عبارت است از برنامه‌های نرم‌افزار، دیسک‌های نوری، ویدیو، دیسک‌های ویدیویی، دیسک‌های فشرده، کلیپ‌های کوتاه آموزشی، آزمایشگاه‌های مجازی، دایو رام، تبلت، تلویزیون‌های تعاملی، تلفن همراه، کتابخانه‌های مجازی، کتاب‌رسانه‌های دیجیتال، برنامه‌های آموزشی کامپیوتری دور و یا نزدیک، ویدیو کنفرانس، خدمات بر خط اینترنت، مواد آموزشی باز - منبع که همواره برای دانلود و بدون پرداخت هزینه آماده است. این مواد آموزشی نسل جدید دنیای آینده یاددهی و یادگیری را رقم خواهد زد و نظام آموزش و پرورش باید خود را برای بهره‌گیری از

این خدمات آماده کند.^{۱۰}

■ محیط‌های یادگیری خارج از مدرسه و منابع انسانی متخصص در حوزه‌های مختلف، به‌عنوان منابع یادگیری و منابع تولیدکننده، استفاده‌کننده و منتقل‌کننده انواع اطلاعات.

مواد آموزشی استاندارد چیست؟

تعیین استاندارد برای هر یک از این مواد و منابع لازم است. اما باید به عمر هر یک از این رسانه‌ها با توجه به پیشرفت فناوری نیز توجه داشت. ممکن است برخی از استانداردها با توجه به سرعت پیشرفت علم و تکنولوژی جنبه موقت داشته باشند، اما به هر حال ملاک‌ها و معیارهایی که براساس آن بتوان به یک ماده آموزشی عنوان استاندارد اطلاق کرد، تابع ضوابط زیر است:

■ ماده آموزشی با چارچوب راهنمای برنامه‌درسی منطبق باشد؛
■ استفاده از آن در کلاس موجب علاقه‌مند شدن دانش‌آموزان به یادگیری شود؛

■ شورای معلمان مدرسه، منطقه آموزشی و یا استان مؤثر بودن استفاده از آن را در یادگیری بهتر و عمیق‌تر دانش‌آموزان تأیید کند؛
■ برنامه‌ریزان درسی در مرکز، منطبق بودن آن را با ضوابط مصوب و مؤثر بودن آن‌ها را در یادگیری عمیق‌تر و بیشتر دانش‌آموزان مورد تأیید قرار دهند؛

■ پژوهش‌ها مؤثر بودن این مواد را در یادگیری تأیید کند.

ضرورت‌ها در استفاده از مواد آموزشی استاندارد توسط معلمان

این مواد به دلیل آنکه ملاک‌های علمی (همخوانی با چارچوب راهنمای برنامه درسی، ملاک‌ها و ضوابط عمومی و اختصاصی) را مورد توجه قرار داده‌اند، به لحاظ تربیتی و آموزشی از اعتبار بیشتری در مقایسه با مواد آموزشی غیر استاندارد برخوردارند. پژوهش‌های خارج از کشور تأثیر استفاده از مواد آموزشی استاندارد را در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد تأیید قرار داده است. برای مثال می‌توان به پژوهش‌های آکینسولا ۲۰۰۰، آسیبو ۲۰۰۵، اونا سایانا و آدگیجان ۲۰۰۷ و پژوهش اواناسان یا اووموسیو ۲۰۱۱، اشاره کرد.^{۱۱}

منابع

۱. سلطانی پوری (۱۳۷۹) دانش‌نامه کتابداری، ناشر، فرهنگ معاصر
۲. موازی کاری وزارت بهداشت و موسسه استاندارد، همشهری آن لاین
۳. رجوع نشود به مجموع جزوات معیارهای عمومی و اختصاصی بررسی کتاب‌های کمک آموزشی ۱۳۹۰-۱۳۸۰، دفتر تکنولوژی و امور کمک آموزشی
۴. معافی محمود ورون، سید امیر (۱۳۹۴) استانداردهای عمومی در تولید مواد آموزشی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
۵. دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، بیروت، لبنان
۶. مقصودی مجتبی (۱۳۹۴) نگاهی به جوایز معلمان نویسنده در جهان، مقاله چاپ نشده
۷. رسانه‌های آموزشی، (1390) دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی
8. School for the Blind and Visually Impaired Student Texas-Department Of Education(2013)
9. Instructional Materials Meaning and Definition Angela Janovsky(2014)
10. Instructional Resource Evaluation Guideline(2003)Maryland State Department Of Education
11. Effect of Improvised and Standard Instructional Materials On Secondary School Students, Singapore Journal Of Scientific Research:1:68-76 S.A. Onasanya&E.O. Omosewo(2011)

پژوهش‌های خارج از کشور تأثیر استفاده از مواد آموزشی استاندارد را در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد تأیید قرار داده است

بازی برد، برد، برد

گزارشی از دومین کارگاه آموزشی - تبیینی برنامه درسی ریاضی

نصرالله دادار

پس چه بهتر که متولیان این بازار بیابند و به خلأهای برنامه درسی در این حوزه کمک کنند.»

ناصری، با اشاره به این مطلب که میانگین آمار کتاب‌های کمک‌درسی مناسب ریاضی در کشور ۲۰ درصد است، گفت: «میانگین آمار کتاب‌های ریاضی مناسب نسبت به میانگین کل کتاب‌های کمک‌درسی مناسب که حدود ۴۰ درصد است، پایین است و ما برای بالا بردن این نسبت سعی کردیم ارتباط بین مؤلفان و ناشران کتاب‌های کمک‌درسی ریاضی را با مؤلفان کتاب‌های درسی در دفتر تألیف بیشتر کنیم. ما معتقدیم هر اندازه ارتباط و تعامل ناشران بخش خصوصی با برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی آموزش و پرورش بیشتر شود، کیفیت کتاب‌های کمک‌درسی هم بهتر می‌شود و این کمک بسیار خوبی برای معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها خواهد بود.»

وی افزود: «درخواست ما از ناشران بخش خصوصی این است که مراقبت کنند تولیداتشان مغایر با اهداف آموزشی دفتر تألیف و کتاب‌های درسی نباشد. متأسفانه گاهی می‌بینیم که کتاب‌های کمک‌درسی ریاضی جنبه حل‌المسائل پیدا می‌کنند و این مغایر با اهداف آموزش و پرورش است. زیرا قرار بر این نیست که دانش‌آموزان بدون کنجکاوی و تفکر و تلاش برای پیدا کردن راه‌حل مسئله، به جواب برسند. اساساً مسئله را گذاشته‌اند که دانش‌آموز خودش آن را حل کند.»

فریبا کیا، معاون سامان‌دهی و برنامه‌ریزی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، سخنران بعدی این نشست بود که با اشاره به سابقه فعالیت این معاونت گفت: «حدود ۱۵ تا ۱۶ سال است که ما در این دفتر کار سامان‌دهی

اشاره

دومین کارگاه آموزشی - تبیینی برنامه درسی ریاضی با حضور تعدادی از مؤلفان و ناشران کتاب‌های غیردرسی ریاضی، در بهمن‌ماه سال ۹۴ در دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برگزار شد.

محمد ناصری، مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

در ابتدای برگزاری این کارگاه، ضمن عرض خیر مقدم به شرکت‌کنندگان، به سابقه سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی غیردرسی اشاره کرد و گفت: بیش

از ۱۵ سال است که دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی حرکت سامان‌دهی کتاب‌های غیردرسی را شروع کرده و خوشبختانه تا امروز روند رو به رشدی داشته است.

وی افزود: ما در این مسیر به این نتیجه رسیدیم که باید تعامل بیشتری با ناشران و مؤلفان کتاب‌های غیردرسی داشته باشیم.

ناصری در ادامه گفت: «یکی از حوزه‌های مهم یادگیری در برنامه درسی، حوزه ریاضی است. اهمیت درس ریاضی هم به جهت موضوع، هم به جهت ساعات درسی و هم به جهت عنایت خاصی که معلمان و دانش‌آموزان به این درس دارند، بر کسی پوشیده نیست. بنابراین اگر بخواهیم قضاوت منصفانه‌ای داشته باشیم، ریاضی حوزه‌ای است که می‌شود در آن کتاب کمک‌درسی مناسب نوشت، به‌ویژه که دانش‌آموزان هم، در ریاضی، بیشتر احتیاج دارند از منابع کمک‌درسی استفاده کنند. اتفاقاً عنایتی هم که معلمان و حتی خانواده‌ها، به این حوزه درسی دارند، موجب شده است بازار این نوع کتاب‌ها رونق بیشتری پیدا کند،

کتاب‌های آموزشی کمک‌درسی را آغاز کرده‌ایم و این کار در واقع واکنشی بود که آموزش و پرورش به وضعیت نابسامان و آشفته کتاب‌های کمک‌آموزشی یا کمک‌درسی نشان داد. آشفته‌گی به این معنی که، آن زمان، بسیاری از کتاب‌هایی که در این زمینه تولید می‌شد، خدشه به اهداف آموزش و پرورش وارد می‌کرد. در آغاز راه، مدیران وقت دفتر تألیف کتاب‌های درسی با همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، باید‌ها و نباید‌هایی برای تألیف کتاب‌های کمک‌آموزشی مطرح کردند. اما پس از گذشت یک سال، هر دو به این نتیجه رسیدند که چون در ارشاد کارشناس متخصص موضوع وجود ندارد، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی باید به‌عنوان متولی امر، این کار را سامان‌دهی کند.

در آن زمان طرحی به‌عنوان طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی تهیه و در شورای سازمان تصویب شد؛ هدف طرح در واقع بهره‌گیری از مشارکت فکری ناشران بخش غیر دولتی، تعیین استانداردهای تولیدات آموزشی، هدایت ناشران به سمت تولیدات مناسب و مرتبط با برنامه درسی و بهره‌گیری از افراد توانمند مجرب برای

تولید منابع آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان بود و چون آموزش و پرورش در ممیزی کتاب‌ها، که علی‌الاصول کار وزارت ارشاد است، دخالتی نداشت، حضور و وظیفه‌اش را برای ورود کتاب‌ها به مدرسه تعریف کرد تا اگر کتاب‌هایی علاوه بر کتاب‌های درسی می‌خواهد وارد مدارس شود، حداقل در خانه خودمان دروازه‌بانی را به عهده بگیریم و فقط به منابعی اجازه ورود به مدارس بدهیم که هم‌سو، هم‌راستا و مکمل کتاب‌های درسی باشند و در تسهیل و تعمیق یادگیری دانش‌آموزان مؤثر واقع شوند. بر این اساس، کار سامان‌بخشی با کارهای تشویقی و ترغیبی شروع شد و از ناشران خواسته شد کتاب‌هایشان را برای این دفتر ارسال کنند تا توسط کارشناسان حرفه‌ای مورد بررسی قرار گیرند.»

کیا افزود: «به‌منظور جلب مشارکت بیشتر ناشران در سامان‌دهی کتاب‌های کمک‌آموزشی، جشنواره کتاب‌های آموزشی را در برنامه خودمان قرار دادیم تا کتاب‌هایی که براساس استانداردها، بهترین و مناسب‌ترین هستند، به‌عنوان کتاب‌های الگو معرفی شوند و جوایز ارزنده‌ای هم به آن‌ها تعلق می‌گرفت. کم‌کم به اینجا رسیدیم که برای معرفی کتاب‌های مناسبی که توسط کارشناسان خیره انتخاب شده‌اند، فهرست آن‌ها را در «کتابنامه رشد» که معرف حضور همه ناشران است درج و در اختیار مدارس قرار دهیم و چون تعداد مدارس (حدود ۱۲۴ هزار مدرسه)، زیاد بود و نمی‌توانستیم کتابنامه را برای یک‌ایک آن‌ها ارسال کنیم، نسخه pdf آن را روی سایت «سامان کتاب» قرار دادیم.»

کیا خاطر نشان ساخت: «علاوه بر سایت سامان کتاب و کتابنامه رشد، یک نشریه الکترونیکی هم به نام «رشد جوانه» داریم که هدف آن تعامل با ناشران و پدیدآورندگان محصولات آموزشی

کیا: تعامل با ناشران بخش دولتی یکی از راه‌های مهم تولید کتاب‌های آموزشی مناسب است

است.» معاون سامان‌دهی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ادامه به تصویب آیین‌نامه اجرایی سامان‌دهی اشاره کرد و گفت: «در سال ۱۳۸۹، بعد از گذشت چند سال از اجرای سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی و کمک‌درسی، چون دیده شد که این طرح یک طرح ضروری است و باید ضمانت اجرایی بیشتر و بهتری داشته باشد، تصمیم گرفته شد که یک مرجع بالاتر قانون‌گذاری آن را مصوب کند. بنابراین در تاریخ اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۹، آیین‌نامه اجرایی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی تحت عنوان مصوبه ۸۲۸، تصویب شد و با امضای رئیس‌جمهور از طریق وزیر آموزش و پرورش، به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی جهت اجرا ابلاغ شد.

این مصوبه هفت ماده دارد که براساس ماده شش آن، تبلیغ، ترویج و توزیع هرگونه منبع آموزشی و تربیتی در واحدهای آموزشی سراسر کشور فقط از میان منابع استاندارد مجاز خواهد بود. همچنین طبق بند چهار این آیین‌نامه، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی متولی استانداردسازی منابع آموزشی و تربیتی است.» خانم کیا اضافه کرد: «براساس تجرب اجرای چند سال گذشته، ما معتقدیم تعامل با ناشران بخش غیر دولتی یکی از راه‌های مهم تولید کتاب‌های آموزشی مناسب است و تشکیل این کارگاه در جهت رشد تعامل با ناشران غیر دولتی و مؤلفان کتاب‌های کمک‌درسی است.»

وی در پایان با توجه به تغییر محتوای کتاب‌های درسی در سال‌های اخیر، بر ضرورت تعامل بیشتر ناشران بخش غیر دولتی با دفتر تألیف تأکید کرد.

کارگاه آموزشی ریاضی یک بازی بُرد، بُرد، بُرد است

حمیدرضا امیری کارشناس مسئول دفتر تألیف در حوزه ریاضی و سردبیر ماه‌نامه رشد برهان ریاضی متوسطه دوم گفت: «صادقانه عرض می‌کنم تشکیل این کارگاه و تعامل بین دو دفتر (دفتر تألیف و دفتر انتشارات و

تکنولوژی آموزشی) و ناشران غیر دولتی یک بازی برد - برد - برد است. سه برد به کار بردم، زیرا هم دفاتر و هم ناشران در این تعامل حضور دارند. ما با این تعامل می‌توانیم خلأها و محدودیت‌هایی را که داریم، پر و جبران کنیم. من با ناشران مختلف کار کرده‌ام و می‌دانم که ناشران و مؤلفان غیر دولتی خوبی در کشور در حوزه ریاضی کار می‌کنند و این‌ها می‌توانند خلأهای ما را پر کنند.

من می‌خواهم از بسته آموزشی شروع کنم. بسته آموزشی شامل کتاب درسی، کتاب کار دانش‌آموز، کتاب راهنمای معلم، کتاب ارزش‌یابی و... است. ما الان در حال تغییر نظام آموزشی هستیم و هر سال برای سال بعد کتاب درسی تألیف می‌کنیم.

بنابراین خیلی که بتوانیم کار کنیم، می‌توانیم کتاب درسی و کتاب راهنمای معلم را تهیه کنیم، پس برای سایر اجزای این بسته آموزشی مانند کتاب کار دانش آموز باید فکر و کار شود و به تبع این‌ها، کتاب‌های آموزشی دیگر که اسمشان را کتاب‌های کمک‌درسی می‌گذارند تولید شود.»

وی افزود: «برای کتاب ارزش‌یابی هم سعی کردیم آن را در همان کتاب راهنمای معلم وارد کنیم و در ابتدای هر فصل سؤالات نمونه ارزش‌یابی گذاشته‌ایم، اما هنوز با اهداف اصلی ما خیلی فاصله دارد. من البته الان در پراتنز یک مقدار درباره ارزش‌یابی صحبت می‌کنم. زیرا آن‌چه که الان در مملکت ما دارد اجرا می‌شود آموزش در خدمت ارزش‌یابی است، در صورتی که ما معتقدیم، برعکس، ارزش‌یابی باید در خدمت آموزش باشد. یعنی طوری ارزش‌یابی کنیم که خلأهای کار ما روشن شود و ببینیم دانش‌آموز کجا را نفهمیده است و من معلم کجا کم کار کرده‌ام و یا کتاب درسی کجایش ایراد دارد. هدف ما از ارزش‌یابی این نیست که ببینیم دانش‌آموزان چی بلد هستند و چی بلد نیستند. حقیقت این است که ما با این نگاه، فاصله زیادی از اهداف ارزش‌یابی داریم.»

امیری در ادامه به نقشه راه راهنمای برنامه درسی ریاضی، که اخیراً تهیه شده است، اشاره کرد و گفت: «ما براساس اسناد بالادستی، یک راهنمای برنامه درسی در حوزه یادگیری تهیه کرده‌ایم که اگرچه هنوز قابل استناد نیست، اما ترجیح دادیم در اختیار شما مؤلفان و ناشران قرار گیرد. برنامه درسی شامل ۹ عنصر است که یکی از این عناصر، یاددهی - یادگیری است که اساس حرف‌های ماست.»

ما الان در حوزه یاددهی - یادگیری، بیشتر، از نظریه ساخت‌وسازگرایی یا ساختن‌گرایی استفاده می‌کنیم که خلاصه‌اش این می‌شود که ما هر مفهومی را که می‌خواهیم آموزش دهیم، باید کسی که می‌خواهد آموزش ببیند در ساختن آن مفهوم شریک شود. چون اگر در ساختنش شریک باشد، بهتر برایش درونی می‌شود تا اینکه بخواهد آن را حفظ کند. براساس این رویکرد، هر برنامه آموزشی ریاضی باید فرصتی در اختیار دانش‌آموزان قرار دهد تا او بتواند از طریق انجام فعالیت‌های مناسب، به بازآفرینی و دقیق‌تر، تولید مفهوم ریاضی بپردازد.»

سر دبیر مجله رشد برهان ریاضی متوسطه دوم سپس به تألیف کتاب ریاضی پایه دهم اشاره کرد و گفت: «در حال حاضر سه کتاب ریاضی برای پایه دهم در حال تألیف است. یک کتاب ریاضی برای رشته‌های علوم تجربی و ریاضی با زمان چهار ساعت در هفته، یک کتاب هندسه برای رشته ریاضی با زمان دو ساعت و یک کتاب ریاضی برای رشته‌های علوم انسانی و معارف با زمان دو ساعت می‌باشد. سرفصل‌های همه این کتاب‌ها را تهیه کرده‌ایم که در اختیارتان قرار گرفته است. بنابراین توقع ما از ناشران گران‌قدر این است که این سند برنامه درسی، بخصوص بخش یاددهی - یادگیری‌اش را مطالعه و در تولید محصولاتشان

از آن استفاده کنند.»

وی افزود: «هدف ما از کار در کلاس، تعمیق و تثبیت مفاهیم است. پس اگر کتاب کمک‌درسی یا کمک‌آموزشی، بخواهد فقط به آن مسئله یا فعالیتی که ما در کتاب درسی برای آموزش یک مفهوم مطرح کرده‌ایم جواب دهد همه اهداف ما پنبه می‌شود. زیرا مؤلف ما آمده فکر کرده که چه فعالیتی را طرح کند که دانش‌آموز را درگیر ساختن مفهوم کند؛ حالا کتاب کمک‌درسی آمده و مانع

این کار شده است. بنابراین درخواست ما از شما ناشران و مؤلفان عزیز آن است که در تولید آثار خود ضمن هم‌سو شدن با اهداف برنامه درسی یک مقدار تنوع و خلاقیت ایجاد کنید. ما در برخی از زمینه‌ها با محدودیت و خلأ روبه‌رو هستیم. در کتاب درسی، هر درس ما حدود پنج تا شش صفحه است و

سقف آن از قبل مشخص شده است. ولی شما محدودیتی ندارید و می‌توانید با ایجاد تنوع، خلأها و محدودیت‌های ما را جبران کنید.»

آقای امیری در پایان گفت: «۷۰ درصد محتوای کتاب ریاضی پیش‌دانشگاهی موجود قرار است به دانشگاه انتقال یابد. برای مثال بحث انتگرال و کاربرد مشتقات را بچه‌ها باید بروند در دانشگاه بخوانند. به همین دلیل ساعات ریاضی ما در پایه یازدهم از ۹ ساعت به ۷ ساعت کاسته شده است.»

دلایل مردود شدن آثار

سپیده چمن‌آرا، سردبیر ماه‌نامه رشد برهان ریاضی متوسطه اول و داور و ارزیاب کتاب‌های کمک‌درسی در این کارگاه آموزشی نیز گزارشی از پژوهش خود را درباره دلایل مردود شدن کتاب‌های کمک‌درسی

در جشنواره سال جاری (۱۳۹۴) ارائه کرد. وی گفت: «من یک بررسی درباره دلایل مردود شدن آثاری که در جشنواره کتاب‌های کمک‌آموزشی سال ۹۴ در حوزه ریاضی ارائه شده بود انجام داده‌ام تا بتوانیم در حوزه نشر کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی ریاضی محصولات بهتری تولید کنیم تا بیشتر به درد مخاطبان بخورد. من در این بررسی، آنچه استخراج کرده‌ام حاصل جمع‌بندی توضیحاتی است که داوران در فرم ارزیابی آثار، دلایل رد یا پذیرش اثر را نوشته‌اند. در حقیقت کار من یک تحلیل محتوای خیلی ساده است به این دلیل که هر داوری دلایل مردود شدن اثر مورد ارزیابی خودش را نوشته بود و من تلاش کردم که آن‌ها را دسته‌بندی و جمع‌بندی کنم.»

وی افزود: «بخش اول این گزارش درباره آثار مربوط به دوره ابتدایی در حوزه ریاضی است. عدم انسجام، غلط‌های علمی و اشکالات آموزشی، عدم تطابق عنوان با محتوا، بیان انتقالی

**امیری: ۷۰ درصد
محتوای کتاب ریاضی
پیش‌دانشگاهی به
دانشگاه انتقال می‌یابد**

و نکته‌ای، عدم وجود سؤالات کاربردی، فقدان فعالیت‌های مناسب یادگیری، وجود سؤالات تکراری و کلیشه‌ای، وجود پاسخ سؤالات و تعارض با روحیه پرسشگری، عدم جذابیت مطالب، عدم تناسب محتوا با سن مخاطب، حجم زیاد، اشکالات بیانی و ویرایشی، عدم جذابیت تصویری، عدم ذکر منابع و بومی نبودن از جمله مواردی بود که برخی آثار مربوط به دوره ابتدایی در حوزه ریاضی در جشنواره امسال به دلیل آن‌ها مردود شده بودند.

در بین این دلایل، غلط‌های علمی و اشکالات آموزشی بیشترین سهم را در نپذیرفتن آثار دوره ابتدایی در حوزه ریاضی داشت. بعد از غلط‌های علمی و اشکالات آموزشی، عدم جذابیت مطالب، عدم جذابیت تصویری و عدم وجود سؤالات کاربردی به ترتیب بیشترین سهم را در مردود ساختن این آثار داشتند و عدم انسجام کمترین دلیل مردود شدن آثار بود.

سردبیر ماهنامه رشد برهان ریاضی متوسطه اول در ادامه به عوامل و دلایل مردود شدن آثار دوره متوسطه اول در حوزه ریاضی پرداخت و گفت: «در آثار دوره متوسطه اول، بیان انتقالی و نکته‌ای

مهم‌ترین و بیشترین سهم را در مردود شدن آثار داشت. پس از آن به ترتیب، غلط‌های علمی و اشکالات آموزشی، وجود سؤالات تکراری و کلیشه‌ای، عدم جذابیت و ضعف هنری، عدم ذکر منابع، لحن عامیانه، اشکالات ویرایشی، تأکید بر سؤالات چهارگزینه‌ای، عدم توجه به فعالیت‌های مناسب یادگیری و اهداف فرایندی، نداشتن ویژگی کتاب معلم، فاقد انسجام بودن و عدم تطابق عنوان با محتوا از جمله دلایل مردود شدن آثار ریاضی دوره متوسطه اول در این دوره جشنواره بود.» وی افزود: «داوران کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی معتقدند در دوره اول متوسطه زود است دانش‌آموزان را با سؤالات چهارگزینه‌ای آشنا کنیم.»

چمن آرا تأکید کرد: ناشران غیردولتی باید به موضوع جذابیت هنری در نشر آثار خود بیشتر توجه کنند. زیرا لازم است که ما کم‌کم از آن فضای خشک کتاب درسی قدیمی یا کتاب کمک‌آموزشی قدیمی بیرون بیاییم. به‌خصوص که الان بچه‌ها با تکنولوژی سروکار دارند و آن‌قدر نرم‌افزارهای جذاب و جالب در گوشی‌ها و تبلت‌ها می‌بینند که یک کتاب سبز یا مشکی که هیچ چیز ندارد، واقعاً جذابیتی برایشان ایجاد نمی‌کند و سخت می‌شود با آن ارتباط برقرار کنند.»

وی در ادامه به تحلیل دلایل رد آثار دوره متوسطه دوم در حوزه ریاضی اشاره کرد و گفت: «آثار مربوط به دوره دوم متوسطه مقدار زیادی با سایر آثار متفاوت است. چون در نهایت به کنکور می‌رسد. کتاب‌های این دوره اغلب کتاب‌های جمع‌بندی شده، جامع و مربوط به آزمون‌های جامع هستند که سعی می‌کنند

همه چیز را طوری برای دانش‌آموز و معلم جمع‌بندی کنند که گویی هر دو امتحان مهمی در پیش دارند. این البته یک ویژگی خوب است ولی نباید سایر موضوع‌ها فدای موضوع‌ها یا ویژگی‌های بهتر شوند. مثلاً ضعف هنری را داورها در مورد چندین اثر بیان کرده‌اند و این نشان می‌دهد که ناشران یا مؤلفان آن‌قدر درگیر محتوا شده‌اند که به سایر مسائل کتاب مانند جذابیت هنری توجه نداشته‌اند.»

چمن آرا در ادامه ضمن بیان دلایل رد آثار دوره متوسطه دوم در حوزه ریاضی گفت: «ارائه پاسخ کامل سؤالات کتاب‌های درسی (عدم تقویت روحیه جست‌وجوگری و حل مسئله) بیشترین دلیل رد آثار این دوره در حوزه ریاضی بود.»

وی افزود: «بیان انتقالی و نکته‌ای، نیاز داشتن به ویرایش علمی، تأکید بر ارزش‌یابی تستی و عدم ایجاد فرصت ارزش‌یابی، حجم زیاد، عدم توجه به درک و فهم و کاربردها، مشخص نبودن مخاطب، مطالب خارج از برنامه درسی، فقدان ویژگی‌های کتاب معلم (حل المسائل بودن) و ضعف هنری به ترتیب فراوانی از دلایل رد آثار دوره متوسطه دوم در حوزه ریاضی در سال جاری بوده‌اند.»

تعریف و اهداف کتاب‌های آموزشی غیردرسی ریاضی

شهرناز بخشعلی‌زاده آخرین سخنران این کارگاه آموزشی بود. وی متخصص برنامه‌ریزی درسی، کارشناس تیمز و پرلز در پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و داور و ارزیاب کتاب‌های آموزشی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

است. وی گفت: «ما کتاب‌های آموزشی غیردرسی را به دو بخش کمک‌آموزشی و کمک‌درسی تقسیم کردیم. کتاب‌های کمک‌درسی در قالب کتاب کار و تمرین است.

همچنین کتاب‌های کمک‌آموزشی را در سه دسته: کتاب‌های حمایتی، کتاب‌های تکمیلی دانش‌آموز و کتاب‌های فناوری تقسیم کردیم. کتاب‌های حمایتی را در قالب حمایتی والدین و حمایتی معلم در نظر گرفتیم که این‌ها به‌عنوان پشتیبان هستند، کتاب‌های تکمیلی دانش‌آموز، هم شامل کتاب‌های مرجع، کتاب‌های جنبی و سرگرمی، فلش‌کارت و پوستر بود. این‌ها به این دلیل در این دسته قرار گرفتند که آن‌ها هم به هر حال هدف آموزشی دارند. ما در اینجا به CDها کار نداریم بلکه هر چه مکتوب و چاپی است مدنظر ماست. بخش بعدی کتاب‌های کمک‌آموزشی نیز کتاب‌هایی هستند که با فناوری ارتباط دارند.»

بخشعلی‌زاده با بیان این نکته که بیشترین تعداد کتاب‌ها، مربوط به کتاب‌های کار و تمرین در حیطه ریاضی است، به تعریف کتاب‌های کار و تمرین پرداخت و اظهار داشت: «کتاب‌های کار و تمرین، کتاب‌هایی هستند که حاوی فعالیت‌های آموزشی، تمرین، مسئله و نمونه سؤال در راستای برنامه درسی باشند. آنچه

این کتاب‌ها را از سایر کتاب‌ها متمایز می‌کند، هدف اصلی آن‌ها، یعنی ایجاد فرصتی برای تمرین و تعمیق و توسعهٔ آموخته‌هاست نه تدریس جدید یا آموزش مجدد. پس برنامه درسی برای ما خیلی اهمیت دارد.»

وی سپس اهداف کتاب‌های کار و تمرین را به شرح زیر برشمرد:

- «تثبیت و تعمیق مطالب کتاب و برنامهٔ درسی در ذهن دانش‌آموزان،

- ایجاد زمینهٔ تقویت مهارت‌ها و نگرش‌ها؛

- ایجاد فرصت تازه برای آموزش با سبک و نگاه جدید، تمرین آموخته‌ها و غنی‌سازی آموزش برای مخاطبان گوناگون؛

- استحکام و استمرار بخشیدن به فرایند یادگیری دانش‌آموزان و ایجاد تنوع در ارائهٔ تمرین‌ها، به طوری که دانش‌آموزان از آموزش کلیشه‌ای و یادگیری صوری فاصله بگیرند و در آن‌ها یادگیری درونی و عمیق صورت گیرد.»

کتاب‌های دانش‌افزایی ریاضی

کارشناس تیمز و پرلز پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش
در ادامه تعریف خود را از کتاب‌های دانش‌افزایی ریاضی ارائه کرد و گفت: «کتاب‌های دانش‌افزایی ریاضی، کتاب‌هایی هستند که به ارائه اطلاعات در چارچوب برنامهٔ درسی و گاه فراتر از آن می‌پردازند و می‌توانند مرجعی برای استفادهٔ دانش‌آموزان قرار گیرند. این کتاب‌ها خودآموزند و برای تکمیل یا توسعهٔ برنامهٔ درسی مصوب تولید می‌شوند و نیز ممکن است از قالب‌های فعالیتی، مانند شعر، داستان، سرگرمی، بازی یا حتی انتقال یک‌سویه استفاده کنند.»

وی افزود: «اهداف کتاب‌های دانش‌افزایی ریاضی شامل موارد زیر است:

- ارائهٔ مجموعه‌ای مدون از دانش در حوزهٔ ریاضی و متناسب با مخاطبان؛

- دادن پاسخ مناسب به کنجکاوی مخاطبان دربارهٔ ریاضیات؛

- کاربردی بودن، ارتباط با سایر علوم و تکمیل محتوای برنامهٔ درسی؛

- فراهم کردن زمینه‌های جدید در چارچوب برنامهٔ درسی ریاضیات و ارائهٔ مطالب و محتوای جدید؛

- پاسخ‌گو بودن به برخی نیازهای اطلاعاتی برانگیخته شده هنگام مرور برنامهٔ درسی؛

- ارائهٔ محتوای تکمیلی برای برنامهٔ درسی و پر کردن خلأهای احتمالی و همچنین بسط مطالب مطرح شده.»

کتاب‌های جنبی و سرگرمی

بخشعلی زاده سپس به تعریف کتاب‌های جنبی و سرگرمی اشاره کرد و گفت: «کتاب‌های جنبی و سرگرمی کتاب‌هایی هستند که به یاری آن‌ها، دانش‌آموزان با جنبه‌های متفاوت ریاضیات که در برنامهٔ درسی فرصت‌های کمتری برای مطرح کردنشان وجود داشته است آشنا می‌شوند و شگفتی‌ها و

زیبایی‌های ریاضیات را مشاهده و تجربه می‌کنند. از طریق این کتاب‌ها دانش‌آموزان به مطالعهٔ تاریخ، کشف، بسط و گسترش مباحث متنوع ریاضی می‌پردازند. این کتاب‌ها عموماً جنبهٔ پرورش مهارت‌ها و نگرش‌ها را دارند و ممکن است از فناوری در جهت بازی و سرگرمی استفاده کرده باشند.»

وی افزود: «اهداف این کتاب‌ها علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به ریاضیات و آشنا کردن آن‌ها با جنبه‌های دیگر ریاضی، نشان دادن زیبایی‌ها و شگفتی‌های ریاضیات، ترغیب به تفکر، با طرح سؤال‌ها و معماهای جالب و جذاب، آشنا کردن مخاطبان با دانشمندان علوم ریاضی و گسترش فرهنگ ریاضیات و ترویج آن بین دانش‌آموزان و معلمان است.»

کتاب‌های دانش‌افزایی و رشد حرفه‌ای معلم

داور و ارزیاب کتاب‌های ریاضی دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در ادامه به توضیح کتاب‌های دانش‌افزایی و رشد حرفه‌ای معلمان پرداخت و گفت: «کتاب‌های دانش‌افزایی و

رشد حرفه‌ای معلمان، کتاب‌هایی هستند که به رشد مهارت‌های حرفه‌ای معلمان در آموزش ریاضی و زمینه‌های یادگیری و تدریس در چارچوب اهداف و برنامهٔ درسی، توجه خاصی دارند. خواهشی که از شما دارم این است که در این بخش فعالیت کنید. جامعهٔ آموزشی ما شدیداً در این بخش فقیر است. بیایید معلمان را دریابید. ما اگر بتوانیم آموزش معلم‌ها را جهت بدهیم، خیلی می‌توانیم کمک کنیم.»

وی سپس به ویژگی‌های کتاب والدین اشاره کرد و گفت: «کتاب والدین،

کتاب‌هایی هستند که پدر و مادرها را با اهداف و روش‌های آموزش به‌منظور همراهی با فعالیت‌های آموزش مدرسه‌ای آشنا می‌کنند. هدف این نوع کتاب‌ها سپردن بخشی از فرایند آموزش یا تمام آن به عهدهٔ والدین نیست، بلکه به قصد شناساندن بایدها و نبایدهای آموزشی و ایجاد فرصت تعامل با کودکان در محیط خارج از مدرسه است.»

کتاب‌های کاربرد فناوری در ریاضی

بخشعلی زاده در پایان به ویژگی کتاب‌های کاربرد فناوری در ریاضی پرداخت و گفت: «کتاب‌های کاربرد فناوری در ریاضی، کتاب‌هایی هستند که با گسترش سواد علمی و فناورانه، کاربرد و نحوهٔ به‌کارگیری فناوری در آموزش را بیان می‌کنند. این کتاب‌ها از طریق آشنا نمودن مخاطبین با محیط‌ها و ابزار فناوری، فرصت به‌کارگیری آن‌ها را به‌منظور رشد و توسعهٔ یادگیری فراهم می‌کنند.»

وی افزود: «مخاطبان این کتاب‌ها، دانش‌آموزان، معلمان و متصدیان کارگاه‌های رایانه در مدارس هستند.»

بخشعلی زاده: تثبیت و تعمیق آموخته‌های دانش‌آموزان در ارتباط با مطالب کتاب و برنامهٔ درسی و ایجاد زمینهٔ تقویت مهارت‌ها و نگرش‌ها مهم‌ترین اهداف کتاب کار و تمرین می‌باشد

نتایج نظر سنجی نشست ناشران و مؤلفان کتاب‌های ریاضی

فائزہ منشی

اشاره

ارزیابی از نحوه برگزاری کارگاه تبیینی - آموزشی
برنامه درسی ریاضی

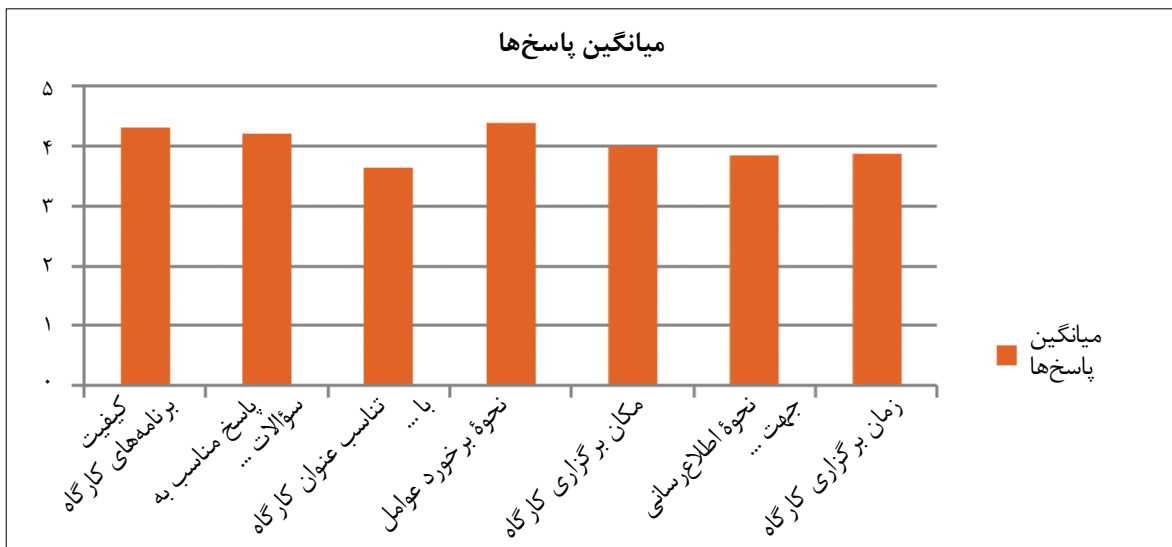
نتایج ارزیابی مدیران تألیف، مؤلفان و ناشران از نحوه برگزاری کارگاه تبیینی - آموزشی برنامه درسی ریاضی که در نمودار شماره (۱) نشان داده شده بیانگر آن است که بیشترین امتیاز این بخش از ارزیابی را «نحوه برخورد عوامل اجرایی» کسب کرده است که کمترین فاصله را با رضایتمندی کامل دارد. بعد از آن «زمان برگزاری کارگاه» و «نحوه اطلاع‌رسانی جهت حضور به موقع در کارگاه» امتیاز بالای ۴ که حد ورود پاسخ ارزیابی «خوب» به محدوده «عالی» است را کسب کرده‌اند. «تناسب عنوان کارگاه با محتوای برنامه‌های ارائه شده» نیز تفسیر دقیق «خوب» یا «مناسب» را به خود اختصاص داده است. با کمی فاصله در مرحله بعد به ترتیب «کیفیت برنامه‌های کارگاه» و «پاسخ مناسب به سؤالات مطرح شده» در محدوده ورود پاسخ ارزیابی از «خوب» به «متوسط» قرار گرفته‌اند. کمترین میزان رضایت هم مربوط به «مکان برگزاری کارگاه» بوده است.

دومین کارگاه تبیینی آموزشی برنامه درسی ریاضی با رویکرد کتاب‌های کمک‌درسی ریاضی صبح روز ۲۵ بهمن ماه در محل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی برگزار شد.

در این کارگاه آموزشی که مدیران تألیف یا مؤلفان کتاب‌های ریاضی و ناشران فعال در این حوزه حضور داشتند، کارشناسان حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی به تبیین رویکرد نوین برنامه درسی ریاضی خصوصاً نقش و جایگاه کتاب‌های کمک‌درسی در برنامه و معیارهای ارزیابی کتاب‌های کمک‌درسی ریاضی و بررسی اشکالات رایج در این کتاب‌ها پرداختند و در پایان به پرسش‌های مؤلفان و ناشران پاسخ گفتند.

شایان ذکر است که نخستین کارگاه آموزشی ریاضی، با هدف تبیین رویکرد برنامه درسی ریاضی اسفند سال ۱۳۹۲ برگزار شد که در آن نمایندگان از ۳۵ مؤسسه انتشاراتی شرکت داشتند. در دومین کارگاه، ۲۰ ناشر از بین ناشران کتاب‌های ریاضی، نام‌نویسی نمودند و ۱۷ ناشر در کارگاه حضور یافتند.

نمودار شماره ۱. میانگین ارزیابی مدیران تألیف، مؤلفان و ناشران از نحوه برگزاری کارگاه ریاضی

مأخذ اطلاعات اولیه: داده‌های استخراجی از پرسش‌نامه‌های شرکت‌کنندگان در کارگاه تبیینی - آموزشی برنامه درسی ریاضی

ارزیابی از مباحث ارائه شده در کارگاه تبیینی - آموزشی برنامه درسی ریاضی نیز به تفکیک در جداول شماره (۳ - ۱) ارائه شده است:

جدول شماره ۱.۱. ارزیابی مدیران تألیف، مؤلفان و ناشران از اولین موضوع ارائه شده در کارگاه ریاضی

توصیف آماری	فراوانی (مطلق) پاسخها							موضوع اول: رویکردهای برنامه درسی در کتابهای کمک درسی ریاضی: آقای حمیدرضا امیری		
	میانگین	مد یا نما	بی پاسخ	جمع	خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط		خوب	عالی
تفسیر میانگین	۴	عالی	۲	۱۵	۰	۱	۴	۴	۶	ارتباط و اهمیت موضوع مطرح شده نسبت به اهداف نشست
	۳/۷۹	متوسط	۳	۱۴	۰	۱	۵	۴	۴	نحوه ارائه مطالب و اثربخشی آن
	۳/۲۳	متوسط	۴	۱۳	۱	۱	۶	۴	۱	زمان اختصاص یافته به سخنران

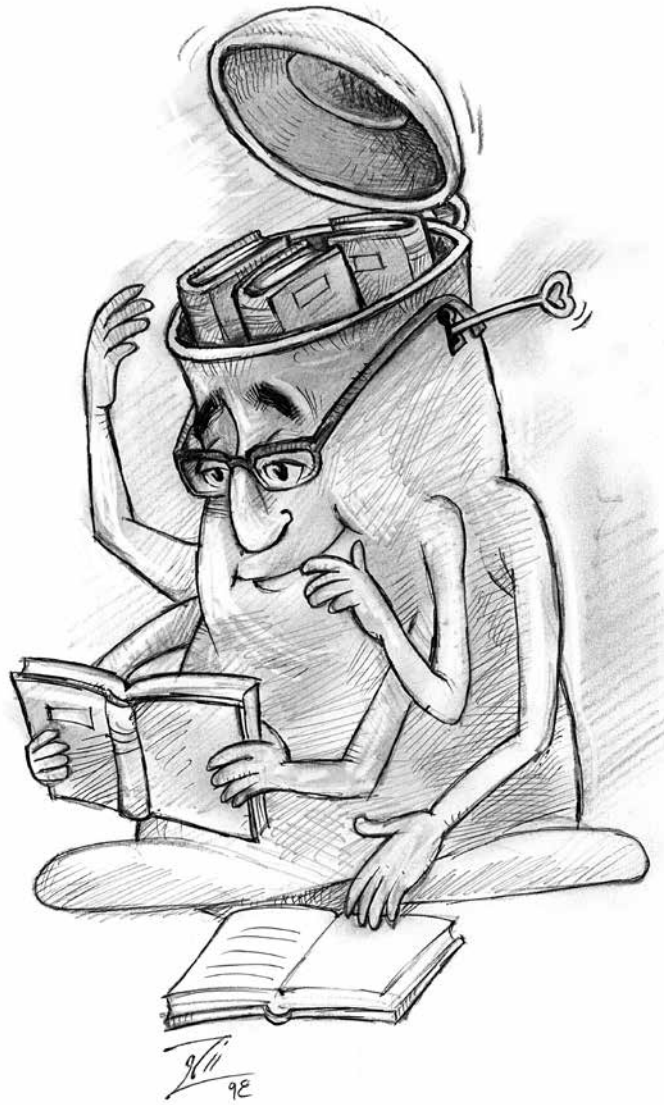
جدول شماره ۱.۲. ارزیابی مدیران تألیف، مؤلفان و ناشران از دومین موضوع ارائه شده در کارگاه ریاضی

توصیف آماری	فراوانی (مطلق) پاسخها							موضوع دوم: نحوه ارزیابی کتابهای کمک درسی: دکتر سپیده چمن آرا		
	میانگین	مد یا نما	بی پاسخ	جمع	خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط		خوب	عالی
تفسیر میانگین	۴/۳۸	عالی	۱	۱۶	۰	۱	۰	۷	۸	ارتباط و اهمیت موضوع مطرح شده نسبت به اهداف نشست
	۴/۱۳	خوب	۲	۱۵	۰	۱	۱	۸	۵	نحوه ارائه مطالب و اثربخشی آن
	۳/۶	خوب	۲	۱۵	۰	۲	۳	۹	۱	زمان اختصاص یافته به سخنران

جدول شماره ۱.۳. ارزیابی مدیران تألیف، مؤلفان و ناشران از سومین موضوع ارائه شده در کارگاه ریاضی

توصیف آماری	فراوانی (مطلق) پاسخها							موضوع سوم: بایدها و نبایدهای تألیف کتابهای کمک درسی ریاضی: دکتر شهرناز بخشعلی زاده		
	میانگین	مد یا نما	بی پاسخ	جمع	خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط		خوب	عالی
تفسیر میانگین	۴/۳۸	عالی	۱	۱۶	۰	۰	۲	۶	۸	ارتباط و اهمیت موضوع مطرح شده نسبت به اهداف نشست
	۴/۲۷	عالی	۲	۱۵	۰	۱	۱	۶	۷	نحوه ارائه مطالب و اثربخشی آن
	۳/۳۳	خوب	۲	۱۵	۱	۲	۴	۷	۱	زمان اختصاص یافته به سخنران

ارزیابی مدیران تألیف، مؤلفان و ناشران از بخش پاسخ به پرسشها و جمع بندی مباحث کارگاه ریاضی نیز بیانگر رضایت مندی «در حد خوب» شرکت کنندگان از «ارتباط و اهمیت موضوعات مطرح شده نسبت به اهداف نشست» است. آنها «نحوه ارائه مطالب و اثربخشی آن» را در محدوده ورود پاسخ از «خوب» به «متوسط» و «زطمان اختصاص یافته به پرسش و پاسخ» را «کمی بیش از متوسط» ارزیابی کرده اند.

یادگیری در فضای جدید

محمودامانی طهرانی

۱. بر خلاف آنچه معمولاً تصور می‌شود، با گسترش رسانه‌های ارتباطی نوپدید یادگیری از طریق خواندن توسعه روزافزون یافته است، چرا که عرضه دست و دل بازانه دانش در فضای شبکه جهانی ارتباطات و اطلاعات، دریچه جدیدی را در پیش چشم هر جویای علم و هنر گشوده است. با کمی خوش بینی، می‌توان به وجود آمدن چنین فضایی را گامی در راستای توسعه عدالت آموزشی تلقی نمود و به استقبال آن رفت؛ چرا که دسترسی

اشاره

در این یادداشت نسبتاً کوتاه، نویسنده با ترسیم فضای یادگیری جدید و برشمردن الزامات و ابعاد آن، گسترش رسانه‌ها و خصوصاً رسانه‌های نوپدید را در راستای عدالت آموزشی می‌داند و آن را برای توسعه یادگیری مفید می‌خواند. او معتقد است هنوز هم «کتاب» محور کسب معارف بشری است و عصر آن پایان نیافته است.

عموم انسان‌ها به منابعی که روزگاری نه‌چندان دور، تنها در دسترس گروه بسیار محدودی از انسان‌ها بوده است، امری بدیع و به غایت جذاب به نظر می‌رسد.

۲. ناگفته پیداست که یادگیری در این فضای جدید، مستلزم آشنایی با فنون خاص خود از جمله مهارت‌های جست‌وجوگری، منبع‌شناسی و مرور نظام‌مند است. اما فصل مشترک یادگیری در فضای نوین و فضاهای گذشته، همانا نیاز به «مهارت خواندن» است. مهارتی که نقش حیاتی خود را از گذشته تاکنون با همان مشخصات حفظ کرده است.

۳. «خواندن همراه با درک و فهم» کلید یادگیری است. یادگیری رسمی و یادگیری غیررسمی در همین نقطه به هم پیوند می‌خورند و به یاری هم می‌آیند. کلید پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در عموم دروس، حتی در ریاضیات، آشنایی با فنون و تکنیک‌هایی است که فهم متون را برای آن‌ها تسهیل و تسریع نماید. بسیاری از این فنون در حین مطالعه متون و کتاب‌های غیردرسی آگاهی‌بخش جذاب و حتی سرگرم‌کننده کسب می‌شوند. مهارت‌هایی همچون سرعت خواندن، جست‌وجوی واژگان کلیدی، افزایش تمرکز، حذف ذهنی عوامل فیزیکی و فکری مزاحم و مداخله‌گر، کشف، دنبال کردن و به خاطر سپردن زنجیره‌ها و شبکه‌های مفهومی در متن، و ... این‌ها همگی مهارت‌هایی هستند که در هر نوع مطالعه، اعم از درسی و غیردرسی، به کار می‌آیند.

۴. در جهان امروز، رویکرد زمینه‌محور یا تماتیک در عرصه یادگیری با شعار «مرتب ساختن آموخته‌ها با زندگی» موضوعی جدی شده و بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته است. در چنین رویکردی هر موضوع یادگیری، در بستری از آموخته‌های گسترده پیشینی، اعم از رسمی و غیررسمی، به‌وقوع می‌پیوندد و پا به عرصه وجود می‌گذارد. در چنین بستری، هر قدر دانسته‌های پیشین یادگیرندگان غنی‌تر و وسعت و عمق آموخته‌های آن‌ها بیشتر باشد، یادگیرندگان می‌توانند پل‌های ارتباطی بیشتری بین موضوع یادگیری و عرصه‌های گوناگون زندگی واقعی برقرار نمایند. در چنین فضایی کتاب‌خوان‌ها، فیلم‌بین‌ها، گردش‌روها، مستنددوست‌ها، اخباردان‌ها، گفت‌وگوکنندگان و کنجکاوها از کوله‌بار پر و پیمان‌تری برخوردارند و بهتر می‌توانند از پس تکالیف نوین یادگیری برآیند.

۵. بدین ترتیب در فضای جدید یادگیری، مثلثی ترسیم می‌شود که یک ضلع آن را «رسانه‌های پرشمار» و منابع متعدد یادگیری تشکیل می‌دهد. این ضلع تنها کتاب‌های درسی را دربر نمی‌گیرد، بلکه تمامی رسانه‌های دیگر مؤثر در یادگیری اعم از کتاب‌های علمی و اجتماعی و ادبی و نیز رسانه‌های نوپدید را شامل می‌شود. ضلع دوم، داشتن یک نقشه، یادگیری یا به عبارت علمی‌تر، داشتن «طراحی آموزشی» است که در واقع نقشه راه سفر یادگیری از ابتدا تا انتها است؛ نقشه‌ای که در آن به یادگیرنده به‌عنوان فردی فعال و مفهوم‌ساز و محور یادگیری نگاه شود. ضلع سوم، «ارائه آموخته‌ها به دیگران» است که در واقع نمود اهداف است و معمولاً از آن به‌عنوان انتظارات عملکردی یاد می‌شود. در این ضلع، هر دانش‌آموز تلاش می‌کند حاصل یادگیری خود را به جذاب‌ترین، خلاقانه‌ترین و متنوع‌ترین شکل

به دیگران از جمله دوستان خود ارائه نماید. این سه ضلع چرخه‌ای را می‌سازند که در آن ارتقای سطح یادگیری مؤثر و به‌وجود آوردن جوی پرجنب‌وجوش در کلاس‌های درس امری ممکن می‌نماید و کلاس را به بیرون کلاس پیوند می‌زند.

۶. نهایتاً، هدف اصلی، رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان و همه شهروندان و تبدیل آن‌ها به یادگیرندگان مادام‌العمر است. یادگیری مادام‌العمر، شرط بقا و به‌روز ماندن در جهان معاصر است. انواع سوادهایی که امروزه اسامی آن‌ها را به فراوانی می‌شنویم، از جمله سواد علمی - فناورانه در حول همین محور، یعنی یادگیری مادام‌العمر پا به عرصه وجود می‌گذارند. سوادهایی که به‌نوعی وجه تمایز جوامع انسانی پیشرفته و مولد از جوامع توسعه نیافته و غیرمولد به‌شمار می‌آیند. این هدف، جز با ترویج فرهنگ خواندن به‌دست نمی‌آید. از این روست که کتاب و کتاب‌خوانی همچنان کلید رشد و حیات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوامع به‌شمار می‌آید.

می‌بینید که از هر طرف می‌رویم باز به کتاب می‌رسیم. هنوز هم کتاب، محور کسب معارف بشری است. عمر کتاب و نشر و کتاب‌خوانی نه‌تنها به پایان نرسیده که هر روز بر بالندگی شکوفایی آن افزوده می‌شود. بی‌جهت نیست که اول معلم بشر بدان سوگند یاد کرد، جایگاهش را والا داشت و فرمود: «قسم به طور(سینا)، قسم به کتاب مسطور (قرآن)، در صحیفه گشوده شده (فرقان)...» (قرآن کریم، سوره طور، آیات ۱ تا ۳)

برخلاف آنچه تصور می‌شود، با گسترش رسانه‌های ارتباطی نوپدید، یادگیری از طریق خواندن توسعه یافته است

کتاب‌های داستانی، بیشتر تأیید می‌شوند

گزارشی از وضعیت کتاب‌های داستانی بررسی شده و مناسب
در سال ۹۲ و ۹۳

نرگس افروز

اشاره

همه اختراعاتی که بشر امروزی از آن بهره می‌گیرد، روزی در خیال خود به آن‌ها می‌اندیشیده است. از این رو قوه تخیل، که هر اختراع و اکتشافی به آن وابسته است، باید جدی گرفته شود. هر چه قوه تخیل قوی‌تر باشد و ذهن فرد بهتر بتواند به کمک این قوه عالم معنا و ماده را به هم پیوند دهد، یقیناً آنچه را هم که خلق می‌کند ماندگارتر خواهد بود.

داستان‌ها و اشعار بازمانده از گذشته که همچنان به درخشش خود ادامه می‌دهند و پیوسته خواندنی‌تر یا شنیدنی‌تر می‌شوند، محصول تخیل‌های پرورش یافته‌اند.

کودکان که سازندگان آینده هر جامعه هستند، باید از همان سنین آغازین کودکی به سمت داستان و شعر سوق داده شوند و فرصتی بیابند تا در کنار آموختن علوم و ریاضیات دنیای تخیل و احساس و عاطفه را نیز تجربه کنند. باید به آن‌ها امکان داد تا بخوانند و بنویسند و بتوانند کشفیات و اختراعات بهتر و تازه‌تری را برای نسل‌های بعد به ارمغان بیاورند.

از این رو جا دارد که وزارت آموزش و پرورش در کنار کتاب‌های آموزشی، بیش از پیش به بررسی و معرفی کتاب‌های داستانی

و ادبی نیز بیندیشید. البته تا چند سال قبل، بررسی این بخش از کتاب‌ها بر عهده اداره کل فرهنگی و هنری معاونت پرورشی آموزش و پرورش بود؛ اما هم‌زمان با اوج‌گیری اجرای طرح سامان‌بخشی در سازمان پژوهش این فعالیت کم‌رنگ شد و در شهریور سال ۱۳۸۹ پس از ابلاغ مصوبه آیین‌نامه اجرایی سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی که طبق آن شورای عالی آموزش و پرورش بررسی همه منابع آموزشی را به سازمان پژوهش محول کرده بود، قطع گردید. در پی آن، دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در صدد برآمد مقدمات لازم را برای ایفای وظایف جدید آماده کند و سرانجام از سال ۱۳۹۲ به دریافت کتاب‌های داستانی و بررسی آن‌ها آغاز کرد.

در این گزارش کوتاه وضعیت کتاب‌های داستانی در دو سال گذشته بررسی شده است.

مقایسه کلی ادبیات داستانی طی سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

منظور از کتاب‌های داستانی؛ قصه، رمان و افسانه، شعر متن ادبی، خاطره و نیز نقد ادبی و آموزش ادبی است.

جدول ۲. سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های داستانی سال ۱۳۹۲

دوره	تعداد کتاب‌های ارزیابی شده	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد مناسب
ابتدایی (کودک)	۲۲۸	۱۸۵	۶۷
متوسطه اول (نوجوان)	۳۹	۲۴	۹
متوسطه دوم (نظری - مهارتی)	۱۳۳	۶۶	۵۰
جمع	۴۰۰	۲۷۵	۱۰۰

خوش‌بختانه مطابق جدول شماره ۳ سهم هر دو دوره متوسطه اول و دوم در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است. بر این اساس تعداد کتاب‌های مناسب دوره متوسطه اول و دوم به ترتیب به ۲۰ و ۳۰ درصد افزایش یافته است؛ در حالی که دوره ابتدایی با اختصاص ۵۰ درصد از کتاب‌های مناسب به خود همچنان موقعیت نخست را حفظ کرده است.

جدول ۳. سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های داستانی سال ۱۳۹۲

دوره	تعداد کتاب‌های ارزیابی شده	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد مناسب
ابتدایی (کودک)	۷۵۶	۵۸۱	۵۰
متوسطه اول (نوجوان)	۳۰۳	۲۳۹	۲۰
متوسطه دوم (نظری - مهارتی)	۵۳۷	۳۴۸	۳۰
جمع	۱۵۹۶	۱۱۶۸	۱۰۰

کیفیت بررسی کتاب‌ها به تفکیک دوره‌ها

در جدول شماره ۴، کتاب‌های ارزیابی شده و میزان کتاب‌های مناسب هر دوره به تفکیک آورده شده است. مطابق این جدول ۸۱ درصد کتاب‌های دوره ابتدایی در سال ۹۲ مناسب تشخیص داده شده‌اند؛ در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۳ با چهار درصد کاهش به ۷۷ درصد رسیده است. این در حالی است که در هر دو دوره متوسطه، کتاب‌های بیشتری نسبت به سال قبل، مناسب شناخته شده و به کتاب‌نامه‌های رشد راه یافته است. براساس جدول، در سال ۹۲ فقط ۶۱ درصد کتاب‌های دوره متوسطه اول عنوان مناسب را به دست آورده‌اند؛ در سال بعد این رقم با افزایش چشمگیر، به ۷۹ درصد رسیده است که نشان‌دهنده ۱۸ درصد افزایش است. همچنین در حالی که در سال ۹۲، از کتاب‌های ارزیابی شده دوره متوسطه دوم فقط ۵۰ درصد از بخت ورود به جمع کتاب‌های مناسب برخوردار بودند، در سال ۹۳ از همین گروه ۶۵

مطابق آمارهای منتشر شده، در نخستین سال پذیرش کتاب‌های داستانی ۴۵۶ عنوان کتاب به دبیرخانه سامان‌دهی ارسال شده بود که از این تعداد، ۱۲۵ عنوان غیر مرتبط بود. یعنی به دلیل عواملی مانند زمان انتشار، موضوع یا تکراری بودن (مثلاً کتاب‌های داستان و شعر خردسالان که قبلاً در دوره پیش‌دبستانی بررسی شده بود) یا قابل ارزیابی نبودند.

در هر حال، پس از جدا کردن کتاب‌های غیرمرتبط، ۳۳۱ عنوان کتاب داستانی بررسی شد، که از این تعداد ۲۱۹ عنوان (۶۶ درصد) مناسب تشخیص داده شد و در پایان همان دوره نام آن‌ها در کتاب‌نامه‌های رشد قرار گرفت.

در سال بعد یعنی ۱۳۹۳، تعداد کتاب‌های دریافتی از ناشران به ۱۴۲۴ عنوان افزایش یافت؛ در حالی که تعداد کتاب‌های غیرمرتبط بیش از ۶۱ عنوان نبود. از کتاب‌های رسیده، ۱۳۶۳ عنوان مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت ۹۵۷ عنوان آن (۷۰ درصد) مناسب شناخته شدند.

به این ترتیب میزان کتاب‌های ورودی طی دو سال بیش از ۲۰۰ درصد رشد نشان می‌دهد. البته این حجم از رشد بیش‌تر ناشی از اطلاع‌رسانی‌های بعدی به ناشران این کتاب‌ها بود. چرا که ناشران پیش از آن تصور می‌کردند کتاب‌های داستانی در دبیرخانه مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

جدول ۱. کتاب‌های بررسی شده و مناسب در سال ۹۲ و ۹۳

سال	کتاب‌های بررسی شده	مناسب	درصد
۱۳۹۲	۳۳۱	۲۱۹	۶۶
۱۳۹۳	۱۳۶۳	۹۵۷	۷۰
جمع / میانگین	۱۶۹۴	۱۱۷۶	۶۹

مطابق جدول ۱، میانگین کتاب‌های مناسب در سال ۹۲ معادل ۶۶ درصد کتاب‌های بررسی شده بود که در سال ۹۳ این رقم به ۷۰ درصد رسیده است که حاکی از رشد ۴ درصدی کتاب‌های مناسب است.

اگر میانگین کتاب‌های مناسب را طی دو سال نیز حساب کنیم، به رقم ۶۹ درصد می‌رسیم. مقایسه این آمارها با آمار میانگین اعلام شده از سوی دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی برای سال ۹۳ (۶۰ درصد) گویای آن است که کتاب‌های داستانی از تأثیر قابل توجهی در رشد درصد کتاب‌های مناسب برخوردارند.

سهم دوره‌های تحصیلی از کتاب‌های داستانی

نگاهی به جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۲ ۶۷ درصد کتاب‌های مناسب معرفی شده متعلق به دوره ابتدایی بوده است؛ در حالی که در همین سال سهم دوره متوسطه اول از کتاب‌های مناسب فقط ۹ درصد و سهم دوره متوسطه دوم (نظری و فنی و حرفه‌ای) بالغ بر ۲۴ درصد بوده است.

جدول ۴. کیفیت بررسی کتاب‌ها به تفکیک دوره‌های تحصیلی در سال ۹۲ و ۹۳

سال ۱۳۹۳			سال ۱۳۹۲			دوره‌های تحصیلی
درصد مناسب	مناسب	ارزیابی شده	درصد مناسب	مناسب	ارزیابی شده	
۷۷	۵۸۱	۷۵۶	۸۱	۱۸۵	۲۲۸	ابتدایی (کودک)
۷۹	۲۳۹	۳۰۳	۶۱	۲۴	۳۹	متوسطه اول (نوجوان)
۶۵	۳۴۸	۵۳۷	۵۰	۶۶	۱۳۳	متوسطه دوم (نظری - مهارتی)

داستان‌های تاریخی، برخورداری از تصاویر بی‌روح و بازاری و ضعف مفرط در کتاب‌سازی برخی از عوامل مؤثر در رد کتاب‌های داستانی تألیفی هستند. در بخش ترجمه معمولاً کتاب‌ها فاقد چنین ضعف‌هایی هستند. همچنین نارسایی در ترجمه، ترویج فرهنگ و سبک زندگی غربی، ترسیم فضاهای خشونت‌بار، پوچ‌گرایی و ناهنجاری‌های رفتاری، ترویج سحر و جادو و بی‌احترامی به اعضای خانواده خصوصاً پدر و مادرها و نیز بی‌احترامی به مربیان و معلمان مانع از راه‌یابی نام آن‌ها در زمره کتاب‌های مناسب می‌شود.

درباره کتاب‌های شعر نیز ایرادات وزنی و قافیه‌های نادرست (در قالب سنتی) و سستی بیان و ضعف تألیف (در قالب‌های کهن و نو) از مهم‌ترین اشکالاتی هستند که کتاب‌ها را از کسب عنوان مناسب ترویج بازمی‌دارند.

درصد جواز ورود دریافت کردند؛ به عبارت دیگر کتاب‌های دوره متوسطه از نظر کیفی ۱۵ درصد بهتر شده‌اند. (جدول ۴)

دلایل عمده رد کتاب‌ها

در پایان این نوشته، خالی از لطف نیست به صورت گذرا، عمده‌ترین اشکالات و ایراداتی را که منجر به عدم پذیرش کتاب‌های داستانی می‌شود، از نظر بگذرانیم. نداشتن نثر داستانی، بهره‌گیری نامناسب از عناصر داستانی، فقدان کشش و جذابیت، شکسته‌نویسی نابه‌جا، القای یأس در خواننده، ترویج عشق‌های مبتذل، سیاه‌نمایی‌های غیرواقعی، اشتباه‌های غیرقابل چشم‌پوشی در

در هر دو دوره متوسطه، کتاب‌های بیشتری نسبت به سال قبل، مناسب شناخته شده و به کتاب‌نامه‌های رشد راه یافته است

سامانه کنترل کیفیت

گامی برای پاسخ‌گویی بهتر

(www.samanketab. roshdmag.ir)

بهرور رضایی

یکی از امتیازات مهم وبگاه کنترل کیفیت آن است که کتاب به محض تأیید توسط کارشناسان به عموم معرفی می‌شود و در دسترس همه کاربران قرار می‌گیرد. بنابراین نیازی نیست تا پایان دوره صبر کرد و منتظر انتشار کتاب‌نامه ماند. کاربر با مراجعه به وبگاه سامانه، می‌تواند از طریق جست‌وجو کتاب مناسب خود را از تازه‌ترین منابع معرفی شده بیابد؛ همچنین می‌تواند با کلیک کردن بر روی موضوع درسی، دوره تحصیلی، کلیدواژه‌ها یا عنوان ناشر که دارای پیوند هستند، کتاب‌های مشابه را شناسایی کند و مشخصات ناشر کتاب را ببیند.

امکانات سامانه جدید

در سامانه کنترل کیفیت کار با ثبت‌نام ناشر آغاز می‌شود که یک بار و برای همیشه انجام می‌گیرد. ناشر به‌هنگام ثبت‌نام نیازمند ورود اطلاعاتی مانند مشخصات مدیر نشر، درج ایمیلی

اشاره

از ابتدای دوره جدید بررسی کتاب، یعنی اول تابستان ۱۳۹۴، دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی برای ثبت و ارزیابی کتاب‌ها سامانه جدیدی راه‌اندازی کرد که به‌نظر می‌رسد توانسته باشد به روند ارزیابی کتاب، اطلاع‌رسانی به ناشران و پدیدآورندگان و معرفی کتاب‌های مناسب سرعت بخشد. در این یادداشت به معرفی این سامانه پرداخته شده است.

امتیازات بهره‌برداری از سامانه کنترل کیفیت

سامانه کنترل کیفیت منابع آموزشی و تربیتی با هدف تسریع در پاسخ‌گویی و اطلاع‌رسانی به ناشران و پدیدآورندگان منابع آموزشی و تربیتی طراحی شد؛ اما برای کاربران نیز فواید زیادی دارد. کاربران به یاری امکانات این سامانه، که بر روی وب قابل دسترسی است، می‌توانند کتاب‌های مورد نیاز خود را آسان‌تر بیابند.

و وضعیت کتاب را پیگیری کند، نه نویسنده یا اداره و مدرسه درخواست کننده.

ثبت کتاب در سامانه

برای ثبت کتاب، هر ناشر می‌تواند با نام کاربری و رمز ورود خود وارد سامانه شود و با درج اطلاعات شناسنامه‌ای کتاب خود، آن را به ثبت برساند. پس از ثبت هر کتاب، ناشر یک کد رهگیری دریافت می‌کند که لازم است آن را پشت یک نسخه از کتاب خود درج و به نشانی دبیرخانه بفرستد. این کد رهگیری ۱۲۰ روز اعتبار دارد و چنانچه ظرف این مدت کتاب به دبیرخانه ارسال نشود، اطلاعات کتاب به شکل خودکار حذف می‌گردد.

به محض رسیدن کتاب به دبیرخانه، یادداشت اعلام وصول برای ناشر فرستاده می‌شود و کتاب وارد چرخه ارزیابی می‌گردد. سپس از طریق سامانه در اختیار ارزیابان قرار می‌گیرد و سامانه پس از جمع‌بندی امتیازهای ارزیابان، نتیجه را مشخص می‌کند. در صورتی که کتاب نامناسب باشد همان موقع ایمیلی برای ناشر ارسال می‌شود و موضوع به اطلاع او می‌رسد. همان‌طور که اشاره شد، ناشر از طریق همین سامانه می‌تواند دلایل مردودی کتاب خود را تقاضا و دریافت کند. در صورتی که کتاب مناسب باشد، موضوع با قدری فاصله به اطلاع ناشر می‌رسد. در این فاصله، کتاب در اختیار چکیده‌نویس است تا هنگام معرفی کتاب، چکیده‌ای از آن نیز همراه کتاب منتشر شود.

چنانکه گفته شد، ناشر در همه این مراحل و در هر ساعت از شبانه‌روز که مایل باشد، می‌تواند با مراجعه به سامانه از وضعیت کتاب‌های خود اطلاع حاصل کند. انتظار می‌رود به زودی امکانات جدیدی به سامانه افزوده شود که آن را مفیدتر نماید.

علت تفاوت در ثبت منابع مکتوب و غیرمکتوب

سامانه کنترل کیفیت منابع آموزشی و تربیتی به دو بخش کلی تقسیم می‌شود: منابع مکتوب و منابع غیرمکتوب که بخش دوم خود شامل نرم‌افزار، فیلم و تجهیزات آموزشی می‌شود. طبعاً بخش منابع مکتوب، از نظر تعداد و حجم کار، قابل مقایسه با بخش منابع غیرمکتوب نیست. همین امر، بررسی منابع مکتوب را از منابع غیرمکتوب متمایز ساخته است.

در بخش منابع غیرمکتوب، معمولاً مواد و منابع، پیش از تولید انبوه مورد بررسی کارشناسان قرار می‌گیرند و اشکالات یا کاستی‌های کار به اطلاع سازنده می‌رسد. بنابراین سازنده در صورت تمایل می‌تواند اشکالات و کاستی‌ها را برطرف و پس از جلب موافقت دبیرخانه سامان‌دهی مبادرت به تولید محصول کند؛ بر این اساس، محصول مناسب، از همان ابتدای تولید مهر مناسب می‌خورد؛ اما بررسی منابع مکتوب، پس از انتشار صورت می‌گیرد و ناشر در صورتی که بخواهد اشکالات و کاستی‌های محصولات خود را برطرف کند، باید در ویرایش جدید اثر مبادرت به این کار کند.

ناشران متعددی اظهار تمایل کرده‌اند، رویه منابع غیرمکتوب

برای دریافت اطلاعات، بارگذاری تصویری از پروانه نشر و تعیین یک نام کاربری برای ورود به سامانه است.

پس از تکمیل فرایند ثبت‌نام، ایمیلی برای ناشر ارسال می‌شود که در آن پیوندی برای ورود مستقیم به سامانه قرار داده شده است. ناشر به محض ورود باید مبادرت به تعیین «رمز ورود» کند و پس از آن، خواهد توانست با استفاده از نام کاربری و رمز ورود، در هر زمان که مایل بود، به سامانه وارد شود. او همچنین قادر خواهد بود از این پس کتاب‌های ارسالی خود را ثبت و وضعیتشان را به‌طور پیوسته رصد کند.

البته ناشر علاوه بر اینکه می‌تواند از طریق سامانه وضعیت کتاب‌های خود را پیگیری کند، از طریق ایمیل نیز در جریان رسیدن کتاب‌های خود به دبیرخانه و نتایج بررسی آن‌ها قرار می‌گیرد.

ناشر از طریق همین سامانه می‌تواند دلایل رد احتمالی کتاب

خود را تقاضا و دریافت کند و از همین طریق نسبت به نتیجه، اعتراض نماید. این امکانات موجب می‌شود ناشر به‌سادگی و در هر زمان که مایل بود، از وضعیت کتاب‌های خود اطلاع یابد.

بررسی کتاب: شیوه قدیم، شیوه جدید

در شیوه قدیم، لزومی نداشت ناشر در جریان کتاب‌های ارسال شده به دبیرخانه باشد. بنابراین پدیدآورندگان کتاب، ادارات آموزش و پرورش، یا حتی مدیران و معلمان مدارس می‌توانستند کتاب‌ها را برای بررسی به دبیرخانه ارسال کنند. کتاب به نام ناشر ثبت می‌شد، و چون فقط فهرست کتاب‌های مناسب در اختیار دیگران قرار می‌گرفت، به‌نظر نمی‌رسید مشکلی متوجه ناشر باشد. در پایان دوره نیز نامه‌ای برای ناشر ارسال می‌شد که فهرست کتاب‌های مناسب او را در خود داشت و از این‌رو ناشر نیز از کتاب‌های مناسب خود مطلع می‌شد.

در شیوه جدید، فارغ از آنکه نتیجه بررسی، مثبت یا منفی باشد، اطلاع‌رسانی صورت می‌گیرد، دبیرخانه اصرار دارد، ثبت نام حتی‌الامکان توسط ناشر انجام گیرد و فقط مدیرمسئول یا فرد معتمد و مورد اطمینان او به اطلاعات دسترسی داشته باشد. درباره ناشران مؤلف نیز لازم است خود ناشران مبادرت به ثبت‌نام کنند و برای این منظور لازم است تصویر کارت ملی و تصویر مجوز کتاب خود را بارگذاری نمایند و همانند ناشران حقوقی ایمیل فعال و مطمئنی را برای دریافت نتیجه بررسی کتاب خود تعیین کنند.

در این شیوه، کتاب‌گاه ممکن است توسط نویسنده به دبیرخانه سپرده یا توسط کارشناسان ثبت شود، اما نتیجه در هر حال به ایمیل ناشر ارسال می‌شود و فقط او می‌تواند وارد سامانه شود

ناشر علاوه بر اینکه می‌تواند از طریق سامانه وضعیت کتاب‌های خود را پیگیری کند، از طریق ایمیل نیز در جریان رسیدن کتاب‌های خود به دبیرخانه و نتایج بررسی آن‌ها قرار می‌گیرد

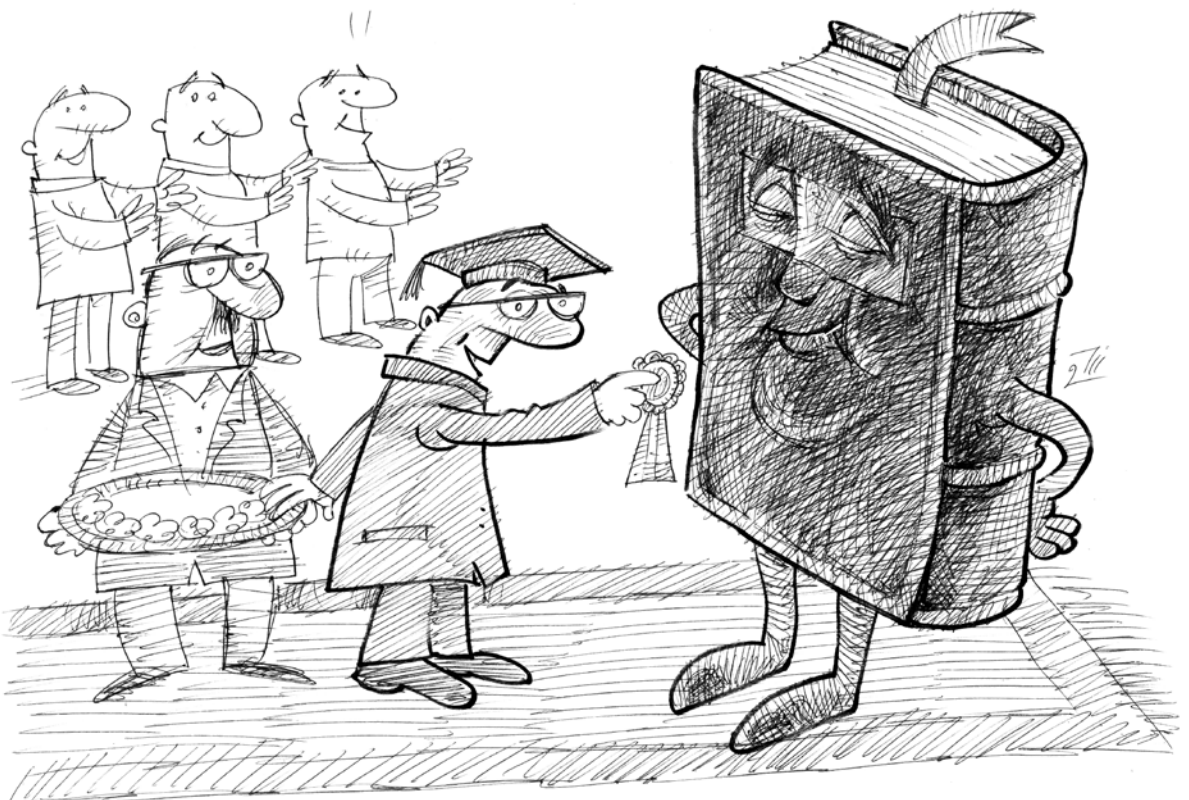
رشته مربوط را که از سوی این دبیرخانه منتشر شده است، بخوانند.

۲. پیش از انتشار محصول، از مشورت کارشناسان آشنا با برنامه درسی بهره بگیرند.

۳. کتاب‌های خود را، در نخستین چاپ، با شمارگان اندک منتشر کنند و در صورت کسب عنوان مناسب، در چاپ‌های بعدی دست به افزایش شمارگان بزنند. البته در این صورت می‌توانند نشان استاندارد منابع آموزشی و تربیتی یا عباراتی مانند «مورد تأیید دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی» را نیز روی محصولات خود درج و به فروش آن کمک کنند.

در بخش منابع مکتوب نیز به کار گرفته شود و ناشران بتوانند به‌عنوان نگاه مشورتی، از نظر کارشناسان دبیرخانه بهره بگیرند و برخی از ناشران حتی اظهار تمایل کرده‌اند که هزینه کارشناسی محصول را نیز - همانند منابع غیرمکتوب - بپردازند؛ اما تا به امروز دبیرخانه سامان‌دهی با این تلقی که طبق قانون، بررسی پیش از چاپ و صدور مجوز انتشار بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و این کار ممکن است دخالت در کار نهادهای قانونی دیگر به‌شمار رود، از آن ابا کرده است و در برابر اعتراض ناشران، به آن‌ها پیشنهاد داده است:

۱. پیش از انتشار محصول، راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی

جوایز معلمان نویسنده در جهان

مجتبی مقصودی

هدف از مقاله حاضر معرفی تعدادی از معروف‌ترین جوایزی است که در جهان به این مهم می‌پردازند و مخاطب هدف آن‌ها بیشتر معلمان و کسانی است که با آموزش و پرورش سروکار دارند.

کلیدواژه‌ها: جایزه معلمان نویسنده، جوایز بین‌المللی کتاب آموزشی، جوایز بین‌المللی کتاب کودکان

■ مرکز ملی معلمان انگلیسی

این مرکز با عنوان (National Council of English Teachers) واقع در ایالت ایلینویز آمریکا، جوایزی را برای معلمان و دانش‌آموزان نویسنده در نظر می‌گیرد و به جز دانش‌آموزان، در چهار زمینه در قالب چهار پروژه مجزا، به معلمان نویسنده اهدا می‌کند که عبارت‌اند از:

- برجسته‌ترین اثر یا کتاب در زمینه نوشتن یا انشا؛
  - برجسته‌ترین اثر شامل کتاب یا مقاله در زمینه ارتباطات فنی و علمی و در حوزه‌های تاریخی، فلسفی، تعلیم و تربیت، پژوهش‌های کمی و کیفی و غیره؛
  - برجسته‌ترین کتاب تخیلی برای کودکان؛
  - برجسته‌ترین کتاب غیرتخیلی برای کودکان.
- این مرکز به جز جایزه معلمان و دانش‌آموزان نویسنده، جوایز دیگری هم اهدا می‌کند، مثل جایزه بهترین کتاب، جایزه بهترین خدمات آموزشی، جایزه بهترین معلم، بهترین شعر، بهترین دانش‌آموز، بهترین مقاله مجلات، که هر یک ویژگی‌های خاص خود را دارد. اطلاعات بیشتر را می‌توان از وبگاه این مرکز دریافت کرد.^۱

اشاره

تجربه گران‌قدر برگزاری جشنواره سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی طی دوازده دوره، نشان داد که این برنامه به رغم انتقاداتی که به آن وارد می‌شود به اعتراف دست‌اندرکاران بازار نشر کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی، تأثیر خوبی بر رویکرد تألیف این کتاب‌ها گذاشته است. شاید به جرئت بتوان گفت این جشنواره نسبت به برنامه‌های مشابهی که برگزار می‌شود از ویژگی‌های منحصر به فرد و ممتازی برخوردار است. بر آن شدیم تا در این شماره به معرفی برخی از برنامه‌های مربوط به جوایز معلمان نویسنده در جهان بپردازیم تا ضمن مقایسه این برنامه‌ها با جشنواره سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، زمینه توسعه همکاری‌های بین‌المللی را در این مورد فراهم آوریم.

مقدمه

همه ساله جشنواره‌ها، همایش‌ها، مسابقات و نمایشگاه‌های مختلفی برای به نمایش گذاشتن دستاوردهای نویسندگان و مؤلفان در کشورهای مختلف دنیا برگزار می‌شود که یکی از اهداف آن‌ها تشویق افرادی است که دست به قلم برده و تجربیات، خاطرات، دانش‌ها، یافته‌ها، رؤیاهای، تخیلات خود را در قالب‌های مختلف به نگارش درآورده و موفق به چاپ اثر خود می‌شوند. برای رسیدن به این هدف معمولاً جوایز نقدی یا لوح‌های تقدیر در نظر گرفته می‌شود که به بهترین آثار از نظر داوران اختصاص می‌یابد. برخی از این جوایز اختصاصاً برای معلمان نویسنده یا کتاب‌هایی است که برای آموزش و پرورش نگاشته شده است.

■ مرکز نورمن مایلر

این مرکز که با مرکز ملی معلمان انگلیسی (در بالا) ارتباط دارد با نام مرکز نورمن مایلر (Norman Mailer Center) جوایزی را برای دانش‌آموزان و معلمان نویسنده تدارک دیده و اهدا می‌کند.

این جوایز عبارت‌اند از:

جایزه معلمان نویسنده دبیرستانی، به مبلغ ۵۰۰۰ دلار؛

جایزه معلمان نویسنده دوره چهار ساله کالج، به مبلغ ۵۰۰۰ دلار؛

جایزه معلمان نویسنده دوره دو ساله کالج، به مبلغ ۲۵۰۰ دلار؛

جایزه دوم معلمان نویسنده دبیرستانی، به مبلغ ۲۵۰۰ دلار؛

جایزه بهترین شعر، به مبلغ ۲۵۰۰ دلار.

هیئت داوران این جوایز، براساس معیارهایی، از جمله معیارهای زیر، اثر را داوری می‌کنند.

- هنرمندی در تدوین اثر،

- اصل بودن اثر (حاصل قلم نویسنده)،

- کیفیت بینش یا بصیرت اثر (insight)،

- کیفیت پیام،

- شیوه ارائه پیام،

چیدمان هنری عناصر و اشیاء در اثر،

- زیبایی شناسی،

- احساسات و

- تأثیر عقلانی اثر بر مخاطب

اطلاعات بیشتر را می‌توان از وبگاه این برنامه دریافت کرد.

■ مرکز همکاری‌های معلمان و نویسندگان آموزشی

مرکز همکاری‌های معلمان و نویسندگان آموزشی، انجمنی است در شهر نیویورک که برای بهبود کیفی و خلاقیت در تولید محتوای آموزشی تشکیل شده است. این مرکز کارگاه‌هایی آموزشی برای این منظور برگزار می‌کند و برخی برنامه‌های جنبی هم دارد. مرکز یک انجمن غیرانتفاعی است که با کمک‌های مردمی و دولتی اداره می‌شود. در این مرکز به چاپ کتاب و یک مجله نیز مبادرت می‌شود و در هر فصل جوایزی به نوشته‌های مرتبط با نگارش‌های آموزشی اهدا می‌گردد.

به علاوه در هر سال نیز جایزه‌ای به نام جایزه بکتل (Bechtel Prize) به بهترین مقاله درباره نگارش

آموزشی یا آموزش اهدا می‌شود. اطلاعات بیشتر را می‌توان از وبگاه این مرکز دریافت کرد.^۳

■ جشنواره آسیایی محتواهای ویژه کودکان

مرکز ملی نشر کتاب در سنگاپور طی ده سال گذشته همایش‌هایی را در حوزه نویسندگان و نقاشان کتاب کودک برگزار کرده است. هدف از این همایش‌ها توسعه کیفی نگارش و نقاشی داستان‌ها و کتاب‌های کودکان، رشد چاپ کتاب‌هایی با ریشه آسیایی و ایجاد امکان ارتباط جهان با محتواهای با ریشه آسیایی بوده است. این مرکز جوایز و مسابقاتی را هم در این رابطه داشته است. در سال ۲۰۱۳ این جایزه با نام خانم هدویک آنوار (Hedwig Anuar) - که از سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۸ مدیر کتابخانه ملی سنگاپور بوده است - به یک کتاب برجسته و الهام‌بخش در زمینه ادبیات کودکان که در سنگاپور چاپ شده بود رسید. هدف از اهدای این جایزه افزایش کمی و کیفی کتاب‌هایی است که برای کودکان نوشته می‌شود و ده‌هزار دلار سنگاپور (۷۵۰۰ دلار آمریکا) ارزش دارد. اطلاعات بیشتر را می‌توان از وبگاه این جشنواره دریافت کرد.^۴

■ مرکز بین‌المللی سواد خواندن

در مرکز بین‌المللی سواد خواندن از سال ۱۹۵۹ به‌عنوان یک مؤسسه غیرانتفاعی که هدفش تشریح مساعی در زمینه سوادآموزی در سراسر جهان است تأسیس شد و بیش از ۵۶۰۰۰ عضو دارد و مؤسسات مختلفی آن را حمایت می‌کنند. اهداف کلی این مرکز بهبود کیفیت آموزش خواندن، نشر پژوهش‌ها و اطلاعات درباره خواندن و ترغیب عادت خواندن در طول زندگی است. ضمناً کتاب‌ها و مجلاتی را هم منتشر کرده و همه ساله کنفرانس‌هایی را برگزار می‌کند.

مرکز بین‌المللی سواد خواندن جوایز متعددی را در رابطه با خواندن اهدا می‌کند. نامزد دریافت جایزه‌ها از بین معلمان، پژوهشگران و نویسندگانی انتخاب می‌شوند که در رابطه با خواندن فعالیت‌هایی انجام داده باشند.

برای سال ۲۰۱۵، سی و پنج جایزه در زمینه‌های مختلف در نظر گرفته شده بود. به‌عنوان مثال:

جایزه آلبرت جی هریس

به نویسندگانی تعلق می‌گیرد که در سال گذشته تحصیلی، کتابی را در زمینه مانع شدن از برگشت بی‌سوادی، تصحیح خواندن و ارزش‌یابی از مشکلات خواندن نوشته باشند. این کتاب می‌تواند حاصل تجربیات نویسنده یا دیگران باشد. در سال ۲۰۱۴ یکی از برندگان این جایزه خانم لثا لاسرنزا از کشور کانادا بود که ۳۴ سال سابقه معلمی داشت.

جایزه فناوری و خواندن، این جایزه به معلمانی که در سال‌های پیش‌دبستان تا پایان متوسطه کار می‌کنند تعلق می‌گیرد،

البته در صورتی که یک فعالیت خلاقانه در زمینه استفاده از فناوری در آموزش و پرورش و خواندن انجام داده باشند.

جایزه کتاب‌های کودک و نوجوان، این جایزه به نویسندگان کتاب کودک و نوجوان در زمینه‌های واقعی و تخیلی در سه سطح ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم تعلق می‌گیرد. کتاب‌ها می‌توانند از همه کشورهای دنیا ارسال شوند به شرط آن که به زبان انگلیسی بوده و اولین چاپشان باشد.

جایزه لی بنت هاپکینز، این جایزه به شاعرانی که در زمینه شعر کودکان و نوجوانان تا پایه دوازدهم تحصیلی کتاب منتشر کرده‌اند اهدا می‌شود. البته هدف این جایزه تشویق شاعران جوان‌تر است، بنابر این جایزه به شاعرانی تعلق می‌گیرد که تا کنون بیشتر از دو کتاب بیشتر چاپ نکرده‌اند. کتاب‌های شعر حتی اگر به زبان غیرانگلیسی هم باشند به شرط آن که با ترجمه انگلیسی آن همراه باشد می‌توانند در این جایزه نامزد شوند. این جایزه هر سه سال یک‌بار داده می‌شود. در سال ۲۰۱۳ یک معلم زبان انگلیسی در دوره متوسطه اول که اصالت مکزیکی داشت توانست این جایزه را از آن خود کند. اطلاعات بیشتر را می‌توان از وبگاه این مرکز دریافت کرد.^۶

■ جایزه بلما

جایزه بلما این جایزه همه ساله به بهترین کتاب‌های آموزشی اروپا تعلق می‌گیرد. مواد آموزشی توسط هیئت داوران بین‌المللی قضاوت می‌شوند و جوایزی در چهار سطح به برندگان اهدا می‌شود.

این برنامه از سال ۲۰۰۹ با مشارکت نمایشگاه کتاب فرانکفورت، انجمن ناشران آموزشی اروپا و مرکز بین‌المللی پژوهش بر روی کتاب‌ها و مواد آموزشی انجام می‌شود. معیارهای قضاوت برای انتخاب بهترین کتاب آموزشی عبارت‌اند از:

- مرتبط بودن،
- شفافیت،
- خوانایی،
- جذابیت،
- انعطاف‌پذیری،

- توجه به تولیدگری،

- مشارکت و اجتماعی شدن دانش‌آموزان.
به نظر می‌رسد این جایزه شباهت زیادی به برنامه سامان‌بخشی مواد آموزشی دارد که در دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش انجام می‌شود. اطلاعات بیشتر را می‌توان از وبگاه این برنامه دریافت کرد.^۷

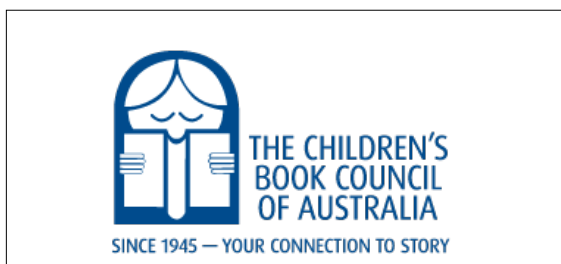
■ در استرالیا

در استرالیا جوایزی به کتاب‌های کودکان و نوجوانان اهدا می‌شود که

مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

● جایزه انجمن کتاب کودکان استرالیا (Childrens Book Council of Australia)

● جایزه کتاب سال برای خوانندگان جوان (Book of the Year for Younger Readers)

(Year for Younger Readers)

● جایزه سالانه تصویرسازی کتاب (Picture Book of the Year)

● جایزه او پونال برای کتاب‌های اطلاعات (Eve Pownall Award for Information Books)

● جایزه گراند جوری برای مشهورترین نویسنده کتاب نوجوانان (Grand Jury Prize as Austria's most Popular)

(Writer for Teenagers)

تجربه‌های معلمی در «آموزش خواندن»

ترجمه: طیبه الدوسی

همچنین، برای من هم خیلی دیر نیست تا آن‌ها را بیاموزم.
• ری لئونارد، معلم علوم مدرسه راهنمایی گالسکو، الکساندریا، ویرجینیا

الگوی تفکر

داشتم درسی را با صدای بلند برای دانش‌آموزان پایه پنجم می‌خواندم که به پرائتزی رسیدم. طبق روال، صدایم را به‌عنوان نشانه‌ای صوتی پایین آوردم تا شاگردان را متوجه آن مفهوم کنم. در آن لحظه از خودم پرسیدم آیا آن‌ها متوجه می‌شوند که چرا این کار را می‌کنم. بنابراین، مکث کردم و توضیح دادم که چگونه قطع صدا، مفهومی را که سعی دارم از طریق تغییر آهنگ انتقال دهم، نشان می‌دهد. در این هنگام، یکی از دانش‌آموزان گفت، «آه، واقعاً؟!» و من متوجه شدم که به یک نیاز یادگیری پاسخ گفته‌ام. الگوی من برای خوب خواندن کافی نبود. دانش‌آموزان نیز نیاز داشتند الگویی از تفکر را که ورای خواندن بود به آن‌ها یاد دهم.

• اسکات هیدن، مدیر برنامه درسی و آموزش، مدرسه بین‌المللی محلی، بانکوک، تایلند

اشاره

دانش‌آموزان سراسر دنیا، با همه تفاوت‌های آموزشی و فرهنگی موجود، شبیه به هم هستند. در این مقاله تجربه‌های تعدادی از معلمان آمریکایی درباره آموزش خواندن آورده شده است. این تجربه‌ها ممکن است بتواند تأمل معلمان علاقه‌مند را در ایران نیز برانگیزد.

هیچ وقت دیر نیست

چند سالی است که مهارت خواندن در برنامه درسی مورد توجه قرار گرفته است. اکنون از من نیز، به‌عنوان معلم علوم، انتظار می‌رود راهبردهای خواندن را به دانش‌آموزانم به‌عنوان بخشی از آموزش علوم تدریس کنم. به یاد نمی‌آورم هنگامی که محصل بودم، چندین مهارت و راهبردی را که هم‌اکنون آموزش می‌دهم به کار برده باشم؛ ولی اکنون نتیجه تجربه‌ای که از تدریس مهارت‌های خواندن متون غیرداستانی به دانش‌آموزان به‌دست آورده‌ام، خودم نیز از آن مهارت‌ها استفاده می‌کنم. من خیلی زود متوجه شده‌ام که در به یادسپاری و درک مطلب پیشرفت کرده‌ام و این نتیجه نشان می‌دهد که مهارت‌های مزبور اهمیت دارند و دانش‌آموزان باید هرچه زودتر بر آن‌ها تسلط پیدا کنند.

هیجان نباید کاهش پیدا کند

واقعیت تلخ این است که شور و هیجان خواننده مبتدی چهار یا پنج ساله، بعداً در دوره دبیرستان غالباً به ترس، سردرگمی و عدم اعتماد به نفس تبدیل می‌شود. یقین داریم که ما معلمان می‌توانیم در بهبود توانایی خواندن به همه دانش‌آموزان کمک کنیم، اما در اصل معتقدم که بهبود خواندن در دوره کودکی به همان اندازه که به ذهنیت دانش‌آموز و اعتماد به نفس او مربوط است، به روش تدریس معلم نیز بستگی دارد. در هر برنامه سطح بالا در خواندن، لازم است به هر دو نیاز توجه شود.

• **جی کاپوزی**، مدیر مدرسه آریگان، آریگان، ایلینویز

علاقه دانش‌آموز در اولویت است

معلم شده بودم و به‌عنوان دوست‌دار خواندن از دوران کودکی، حالا مایل بودم که در این علاقه با دانش‌آموزانم شریک شوم. فکر می‌کردم که آن‌ها هم با همان کتاب‌هایی که من در کودکی دوست داشتم به مطالعه علاقه‌مند خواهند شد. ولی

بلافاصله با خوانندگان بی‌علاقه‌ای مواجه شدم که تصورشان از خواندن همچون یک کار روزمره بود. فهمیدم که باید آن‌ها را از طریق انتخاب کتاب‌هایی که با فرهنگ و علاقه‌هایشان منطبق است، با خواندن درگیر کنم. با دادن کتاب‌هایی به آن‌ها درباره ورزش و فرهنگ عامه، توانستم آتش اشتیاق به خواندن را در دلشان شعله‌ور کنم، که با این کار توجه آن‌ها به کلاس خواندن معطوف شد. این امر همچنین کمک کرد تا

دریابم، که، حتی در کلاس درس، دانش‌آموزان به داشتن هدفی برای مطالعه نیاز دارند و ضروری است معلمان در جست‌وجوی راه‌هایی برای درگیر کردن آن‌ها با موضوع باشند.

• **کتی هیکس**، متخصص مطالعات اجتماعی پایه‌های ۱-۱۲، مدرسه دولتی آرلینگتن، ویرجینی

اگرچه مهارت‌های خواندن به شکل سنتی آن با ارزش هستند، ولی باید مفهومی از خواندن را گسترش دهیم که دانش‌آموزان را برای آینده آماده کند

ترک تحصیل است عکس داشته باشند.

• **رامونای الوی**، متخصص خواندن دوره دبیرستان، بخش غیردولتی مدرسه لوئیس ویل، تگزاس

باید تعریف خواندن را گسترش دهیم

من به آن دسته از مهارت‌های خواندن علاقه‌مندم که نیازهای دانش‌آموزان امروزی را، در پاسخ‌گویی مناسب به دنیای فردا، برآورده کند. خواندن متون نوشتاری را که و بی‌تحرک با خواندن متون دیجیتالی و چند بعدی که سرشار از «فرا ارتباط» است تفاوت زیادی دارد. ما غالباً برای رشد حرفه‌ای معلمان به آن‌ها چگونگی مهارت‌های خواندن و نوشتن به روش سنتی را آموزش می‌دهیم در حالی که این موضوعی نیست که دانش‌آموزان به آن نیاز داشته باشند. اگرچه مهارت‌های خواندن به شکل سنتی آن با ارزش هستند، ولی باید مفهومی از خواندن را گسترش دهیم که دانش‌آموزان را برای آینده آماده کند.

• **کری هارود**، متخصص تکنولوژی آموزش مدرسه فورست هیلز، سینسیناتی، اوهایو

واج‌شناسی کافی نیست

به وضوح استادی را به‌خاطر می‌آورم که جلوی کلاس تربیت معلم ایستاده بود و می‌گفت: «اگر علم واج‌شناسی را بلد باشید می‌توانید به دانش‌آموزان چگونه خواندن را آموزش دهید، زیرا واج‌شناسی همه آن چیزی است که آن‌ها نیاز دارند». از آن پس بود که من، به‌عنوان دانشجوی جوان و بی‌تجربه، با تمام وجود به یادگیری قواعد واج‌شناسی همت گماشتم. حال می‌توانم بگویم اگر چه واج‌شناسی یکی از مؤلفه‌های تعیین‌کننده در خواندن است، ولی مهارت خواندن از پیچیدگی بیشتری برخوردار است. اگر آنچه را که الان درباره قدرت پرسشگری، برقراری ارتباط با متن و روان‌سازی برای درک بهتر مطلب می‌دانم در آن زمان می‌دانستم، حال تدریسم کاملاً متفاوت بود. خواندن ادبیات تخصصی، تشریح مساعی با همکاران و بحث درباره علم تعلیم و تربیت و یادگیری از طریق فناوری‌ها (ویدیو، وب‌سایت، شبکه‌های خطی، وبلاگ‌ها و غیره)، همه به من کمک می‌کنند در جریان تحقیقات موجود درباره خواندن قرار گیرم و بتوانم این تحقیقات را به شکلی مؤثر در کلاس درس به اجرا درآورم.

• **آمی کی**، لوکهارت، معلم پایه چهارم، مدرسه پرایس البراتوار، دانشگاه الوای شمال

ترس دانش‌آموزان می‌تواند موجب عقب ماندن آن‌ها شود

دانش‌آموزانی که برای خواندن تلاش می‌کنند اشتیاقی وافر برای بهتر خواندن دارند، ولی این اشتیاق آن‌ها غالباً با احساس ترس شدید و همچنین حقارت همراه است. شناخت این احساسات به‌منظور اینکه دانش‌آموزان، خوانندگانی قوی‌تر و با

بچه‌ها به بازی با زبان نیاز دارند

وقتی در اوایل دهه ۱۹۸۰ شروع به تدریس کردم به اهمیت واج‌شناسی واقف نبودم. من کاملاً با واج‌آوایی، فعالیت‌های زبانی، و اینکه تا چه حد اظهار علاقه به کتاب اهمیت دارد، آشنا بودم، ولی نمی‌دانستم چه زمانی توانایی تشخیص صداها در یادگیری خواندن نقش ایفا می‌کند. وقتی که تحصیلات تکمیلی خود را در درمان از طریق آموزش شروع کردم، اهمیت شعرهای کودکانه و نقش زبان به‌طور کلی به‌عنوان بخش اصلی مهارت اولیه در خواندن ناگهان بر من روشن شد.

● **پلی مایر**، مدیر درمانگاه، مؤسسه یادگیری و مدرسه روزانه راسکوب، اوکلند، کالیفرنیا

اعتماد به نفس بیشتر بارآیند بسیار ضروری است. هنگامی که دانش‌آموز با مطلب جالبی برخورد می‌کند، حس خوشایندی برای پیشرفت در وی ایجاد می‌شود و به تدریج بر ترس از شکست غلبه پیدا خواهد کرد.

● **جفری مک‌کوی**، معلم مدرسه منطقه متاکتون، نوریس تاون، پنسیلوانیا

بچه‌ها باید احساس امنیت کنند

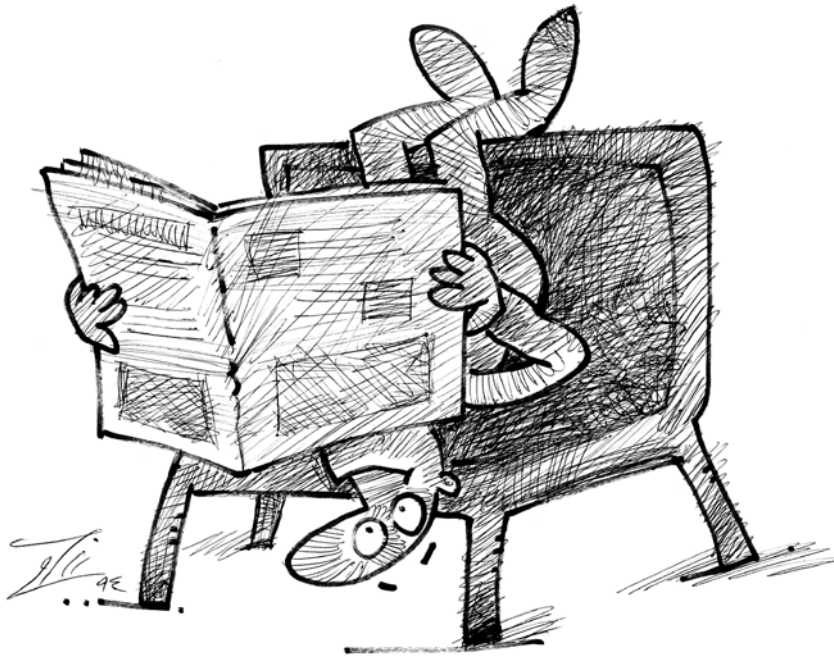
سال‌ها پیش دانش‌آموزی که به مدت چهار سال در کلاس درس چندپایه من حضور داشت، به پسرخواندگی من درآمد. او دچار اختلال یادگیری بود و علی‌رغم اینکه تمام رویکردهای متفاوتی را که برای دانش‌آموزان دیگر مؤثر بودند، در مورد او آزمایش کردم خواندن را یاد نمی‌گرفت. وقتی قرار شد با من زندگی کند، پسری عصبانی و سرخورده و دانش‌آموزی ناامید بود. سرانجام در پایه هفتم، وقتی که نیازهای اولیه او برای ثبات و امنیت تحقق یافت، توانست به آرامش و ثبات برسد و خواندن را یاد بگیرد. از این مورد دریافتم که برای یادگرفتن، بچه‌ها باید احساس امنیت کنند و مورد توجه و محبت قرار گیرند.

● **دبی فیش**، مدیر یادگیری حرفه‌ای، مرکز خدمات آموزشی ایندیانا مرکزی، ایندیانا پولیس، ایندیانا

منبع

Educational Leadership, Reading The Core Skill, March 2012, vol 69, no.6, pages 88-89

سواد رسانه‌ای و آموزش و پرورش

محمود حدادی

کارشناس ارشد مدیریت رسانه

تعریف به اقتضانات جوامع امروزی ارجاع دارد و البته حیطه‌های شناختی (دانش و مهارت‌های ذهنی)، عاطفی (احساسات و نگرش‌ها) و روانی - حرکتی (مهارت‌های عملی) را هم مورد توجه قرار می‌دهد.

یونسکو در بیانیه رسمی خود به مناسبت «دهه سواد سازمان ملل متحد» (۲۰۱۲ - ۲۰۰۳) برداشت جدیدی از سواد را عنوان کرد. در این بیانیه، سواد چندگانه مورد توجه قرار گرفته و گفته شده است: «باسواد به فردی گفته می‌شود که از سواد عاطفی، ارتباطی، پرورشی، رایانه‌ای، رسانه‌ای و مالی در کنار هم و با هم بهره‌مند است». تأکید بر تکثر و چندگانگی سواد که به‌ویژه در دو دهه اخیر مدافعان زیادی داشته است، حکایت از این حقیقت دارد که امروزه دیگر نمی‌توان سواد را جدا از ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و نهادی در نظر گرفت.

چیستی سواد رسانه‌ای

براساس تعریف یونسکو، سواد رسانه‌ای یکی از الزامات و اجزای محوری سوادآموزی در عصر حاضر به شمار می‌رود. درباره اینکه سواد رسانه‌ای چیست، اندیشمندان و صاحب‌نظران بسیاری داد سخن داده و تعاریف متعددی عرضه کرده‌اند.

جیمز پاتر (۲۰۰۵) اعتقاد دارد: «سواد رسانه‌ای را می‌توان مخاطب در تجزیه و تحلیل و تفسیر پیام‌ها و محتوای رسانه‌های

اشاره

نخستین اقدام رسمی برای مبارزه با بی‌سوادی در ایران از سال ۱۳۱۵ آغاز شد. در گذر زمان و طی این ۸۰ سال (۱۳۱۵ تا ۱۳۹۵)، مفهوم سواد و سوادآموزی دستخوش تغییر و تحول فراوان شده است. در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ میلادی رویکرد ایدئولوژیکی به سواد مطرح شد که امروزه در حوزه تعلیم و تربیت با اقبال روبه‌روست. در این دیدگاه سواد محدود و منحصر به خواندن و نوشتن نیست، بلکه رمزگشایی از اطلاعات در تمام اشکال آن، توجه به تأثیر فناوری‌ها و نیز شیوه‌های نوین پردازش اطلاعات، مدنظر است.

کلیدواژه‌ها: سواد رسانه‌ای، تفکر و پژوهش

سواد و بی‌سوادی

آلویس تافلر که به‌عنوان یکی از پیشگامان جهانی تغییر و تحول شناخته می‌شود و کتاب‌های سه‌گانه او یعنی شوک آینده (۱۹۷۰)، موج سوم (۱۹۸۰) و تغییر قدرت (۱۹۹۰) معروف و مشهورند، درباره بی‌سوادی می‌گویند: «در قرن بیست و یکم، بی‌سوادی آن نیست که خواندن یا نوشتن نمی‌داند، بلکه کسی است که نمی‌تواند یاد بگیرد و آموخته‌های کهنه خود را دور بریزد و بازآموزی کند». پرواضح است که یادگیری در این

مختلف همراه با بهره‌مندی از مهارت تفکر انتقادی دانست». در واقع از نظر پاتر می‌توان گفت سواد رسانه‌ای شناختی ژرف و عمیق از آنچه که در فضاهای رسانه‌ای می‌گذرد به ما می‌دهد. او همچنین معتقد است: «سواد رسانه‌ای چشم‌اندازی است که براساس آن مخاطب می‌تواند خود را در معرض رسانه قرار دهد و پس از توجه، معنای پیام‌های دریافتی را تفسیر کند». پاتر در این تعریف بر تفاوت مهم بین دو مفهوم «در معرض قرار گرفتن» و «توجه کردن» تمرکز دارد.

به‌عنوان مثال دانش‌آموزی که علاقه دارد رادیو روشن باشد و به مطالعهٔ درسی خود بپردازد، در واقع صدای رادیو پس‌زمینهٔ محیط مطالعهٔ وی به‌حساب می‌آید. در این حال هر چند که دانش‌آموز در معرض صدای رادیوست، ولی توجه او معطوف به کتاب و مطالعهٔ درسی‌اش است. حالا تصور کنید که در این بین آهنگ خاص مورد علاقهٔ دانش‌آموز از رادیو پخش شود، اینجاست که توجه‌اش از درس به رادیو جلب می‌شود و پس از اتمام آن آهنگ به وضع اول باز می‌گردد.

از نگاه هورتون (۲۰۰۷) نیز «سواد رسانه‌ای را می‌توان دسترسی، تجزیه و تحلیل و تولید ارتباط در شکل‌های گوناگون رسانه و مصرف انتقادی محتوا دانست».

با تأمل در تعاریف متعدد ارائه شده، از جمله در تعاریفی که در سطور بالا خواندیم، می‌توان اظهار داشت که «سواد رسانه‌ای» تلاش دارد تا خواندن و درک سطرهای نانوشتهٔ رسانه‌های نوشتاری، تماشا و درک پلان‌های به‌نمایش در نیامده و یا شنیدن و درک صداها و گفتار پخش‌نشده از رسانه‌های صوتی، تصویری و الکترونیک را به مخاطبان بیاموزد.

آموزش سواد رسانه‌ای، چرا و چگونه؟

به‌طور معمول یکی از دلایل توجه به هر موضوع، عنصر یا پدیده نوین، در مباحث مرتبط با حوزه‌های یاددهی - یادگیری، توان آن در تأثیرگذاری بر فراگیران (دانش‌آموزان) است.

بر پایهٔ همین اصل «تأثیرگذاری و نفوذ رسانه» به ویژه رسانه‌ها و فناوری‌های نوین و نیز تنوع و تعدد رسانه‌ها که از آن با تعبیر «حاکمیت اشباع رسانه‌ای بر جهان» یاد می‌شود، آموزش و پرورش ناگزیر از رویارویی آگاهانه و هوشمندانه با مباحث مرتبط است.

کشورهایی که در گذشته به موضوع آموزش سواد رسانه‌ای پرداخته‌اند هر یک با رویکرد خاص خود اهدافی را دنبال کرده‌اند. آموزش و پرورش ایران نیز در سال‌های اخیر و پس از تدوین «سند تحول بنیادین» و «سند برنامهٔ درسی ملی» توجه خود را معطوف به آموزش سواد رسانه‌ای کرده است.

به دنبال تغییر نظام آموزشی و استقرار نظام «۳-۳-۳»، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با تاسی از برنامهٔ درسی ملی و دقت همه‌جانبه به آن، از جمله بند ۳ که «اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی» را برمی‌شمارد و یا بند ۵ که «الگوی هدف‌گذاری» را در برنامه‌های مذکور شرح می‌دهد و بند ۷ که «شایستگی‌های پایه» را مورد توجه قرار می‌دهد، به دو رکن

«پرورش تفکر» و «آموزش سواد رسانه‌ای» و برنامه‌ریزی درسی در این حوزه‌ها پرداخته است.

کتاب‌ها و درس‌های «تفکر و پژوهش» (پایه ششم)، «تفکر و سبک زندگی» (پایه هفتم) و افزودن درس اختیاری «تفکر و سواد رسانه‌ای» به مجموعه دروس دانش‌آموزان پایه دهم (که در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ صورت می‌پذیرد)، از مصادیق این مدعا به حساب می‌آید.

اما آنچه نباید از نظر دور داشت این است که اولاً همان‌طور که مفهوم ابتدایی سواد، هم «خواندن» و هم «نوشتن» را دربرمی‌گیرد، سواد رسانه‌ای نیز باید هم متضمن «تفسیر» و هم «تولید» باشد.

بنابراین آموزش و پرورش، و به ویژه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، در تدوین الگوی آموزشی خود به منظور

توسعه همگانی سواد رسانه‌ای و برنامه‌ریزی درسی در این عرصه بایستی به افزایش و ارتقای مهارت‌های «تولید رسانه‌ای» نیز توجه داشته باشد و از آن غفلت نکند.

نکته دوم آنکه هر چند پرداختن مستقیم به آموزش سواد رسانه‌ای، که بروز و ظهور آن را با تدوین و ورود کتاب‌درسی «تفکر و سواد رسانه‌ای» به چرخه آموزش دانش‌آموزان شاهد هستیم ضروری است، اما بهتر این است که رسانه در درون برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد و در تدوین کلیه کتاب‌های درسی و سایر اجزای بسته‌های آموزشی در تمامی دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی لحاظ

شود. البته ناگفته نماند که این نکته تا حدی در تدوین کتاب «تفکر و پژوهش» در پایهٔ ششم مورد توجه بوده است.

در تبیین دو نکته‌ای که برشمردیم به‌عنوان نمونه توضیح می‌دهیم که، در برنامه‌ریزی درسی و تربیتی و تدوین کتاب درسی و سایر اجزای بستهٔ آموزشی مرتبط با درس تاریخ، شیوه عمل بایستی به‌گونه‌ای باشد که دانش‌آموز بتواند دریابد:

- چگونه می‌توان برهه‌ها و رویدادهای تاریخی را در انواع و اشکال متنوع رسانه‌ای، هم به‌صورت واقعی و هم به‌صورت خیالی، بازنمایی کرد.

- منابع، اسناد و مدارک تاریخی در بازنمایی رسانه‌ای امکان دستکاری و ترکیب دارند.

- به چه صورت می‌توان از تولیدات رسانه‌ای به‌عنوان سند، مدرک و ادعا در مطالعات تاریخی بهره برد و با چه روش‌هایی می‌توان ارزش آن‌ها را اندازه‌گیری کرد.

- رسانه‌ها چگونه و با چه روش‌هایی از مؤلفه‌های تاریخی در جهت افزایش قدرت و گسترش حوزهٔ نفوذ و تأثیر خود بهره می‌برند.

در پایان امید آن داریم که با همت و مشارکت کلیه همکاران گرانقدر از اقاصا نقاط کشور عزیز، به زودی شاهد شکوفایی استعدادها و بروز نوآوری‌ها در این عرصه باشیم.

**آموزش و پرورش در
تدوین الگوی آموزشی
خود به منظور توسعه
همگانی سواد رسانه‌ای
و برنامه‌ریزی در این
عرصه، بایستی به
افزایش و ارتقای
مهارت‌های «تولید
رسانه‌ای» نیز توجه
داشته باشد**

کتاب‌های حوزه «تفکر و حکمت» چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند؟

نگاهی به راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی
حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت

احمد غلامحسینی، دکتر میترا دانشور

در چهار عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق، و خلقت با محوریت ارتباط با خدا طراحی شده است. آنچه روابط چهارگانه مذکور را منظم و هماهنگ می‌نماید و منجر به اراده صحیح و سالم می‌شود، «تفکر و تعقل مبتنی بر سلامت فطرت انسان» است که از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت منجر به دستیابی به مراتبی از حیات طیبه می‌شود. حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت در راستای این رویکرد طراحی شده و برخی از عناصر این حوزه به شرح زیر است:

کلیدواژه‌ها: تفکر، حکمت، حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت

شایستگی‌های حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت

شایستگی‌های مورد انتظار برنامه در پایان دوره دوم متوسطه عبارت است از اینکه دانش‌آموز:

• توانایی تشخیص ارزش معرفتی معلومات و منابع آن‌ها، کسب اطلاعات و معلومات و سازمان‌دهی صحیح آن‌ها برای دستیابی

اشاره

با گسترش سریع حوزه‌های مختلف علوم و رشد فزاینده فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات، آماده‌سازی کودکان و نوجوانان برای ورود به عرصه‌های مختلف زندگی فردی و جمعی مورد توجه بیشتر کشورهای جهان قرار گرفته است. نکته مهم این است که شکوفایی همه استعدادها و قابلیت‌ها، منحصر به پردازش اطلاعات و یادگیری داده‌های علوم فنی، تجربی و انسانی نیست. جامعه‌ای را تصور کنید که در کنار تربیت متخصصان و نخبگان علمی برای پیشرفت و توسعه علمی و آبادانی کشور، همه افراد آن از سطح بسیار خوبی از روابط صحیح اجتماعی و انسانی برخوردار باشند و انسان‌هایی سودمند و مؤثر برای جامعه تلقی شوند. چنین جامعه‌ای، خردمحور، خردورز و خردمندپرور خواهد بود.

برنامه درسی ملی براساس فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی به‌عنوان اولین و مهم‌ترین سند از مجموعه اسناد تحولی زیرنظام‌های آموزش و پرورش با رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی به‌منظور تربیت انسان‌هایی متفکر و عاقل، با ایمان و باور، اهل علم، عمل، و اخلاق،

به سطوحی از شناخت را داشته باشد.

● با تحلیل پدیده‌ها و روابط میان آن‌ها و درک هدفمندی نظام خلقت، به تفکر خودشناسانه و تدبیر مسئولانه درباره زندگی خود بپردازد.

● در موقعیت‌های مختلف زندگی، بر اساس صفات و ویژگی‌های منش تفکر مبتنی بر نظام معیار اسلامی عمل کند.

روشن است که برای تحقق یافتن شایستگی‌های فوق مفاهیم و مهارت‌هایی موردنیاز است. مفاهیم برگرفته از پرسش‌هایی است که ذهن دانش‌آموزان را به خود مشغول کرده و می‌تواند منشأ انتخاب محتوا قرار گیرد مهارت‌ها نیز آن دسته از مهارت‌هایی است که افراد در طول عمر خود به آن نیاز دارند و در انتخاب و سازمان‌دهی محتوا و روش‌های یادگیری بروز و ظهور پیدا می‌کنند. این مفاهیم و مهارت‌ها عبارت‌اند از:

۱. مفاهیم اساسی حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت

● ماهیت پدیده‌ها

● هویت انسان

● روابط، الگوها، قوانین و سنن حاکم بر پدیده‌ها

● ارزش و معیار

● انتخاب، تکلیف و مسئولیت

● سعادت و سعادت‌مندی

● چپستی شناخت/ معرفت

● علوم (رشته‌های علمی)

● کاوشگری

● فضایل فکری

● آداب اجتماعی مرتبط با تفکر و گفت‌وگو

۲. مهارت‌های اساسی حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت

حکمت

الف: تفکر

● پرسشگری (مسئله‌یابی، طرح سؤال)

● برنامه‌ریزی برای گردآوری اطلاعات (مشاهده و آزمایش، نظرسنجی، مراجعه به منابع مکتوب)

● بررسی حقایق، داده‌ها و اطلاعات (سازمان‌دهی و تفسیر اطلاعات: طبقه‌بندی، رمزگشایی امور، معنی کردن دقیق)

■ بررسی و تعیین اطلاعات موجود و موردنیاز

■ بررسی عواطف، احساسات و حدس و گمان خود نسبت به یک موقعیت

■ تحلیل موضوع (پی‌بردن به اهداف مطلب، پی‌بردن به ارتباطات موجود بین آن‌ها)

■ تشخیص واقعیت‌های اثبات‌شده از ادعاها و نظرها

■ تشخیص اطلاعات، ادعاها یا دلایل مربوط از نامربوط

■ جور کردن حقایق و تشخیص همخوانی با واقعیت

■ مشخص کردن دقت واقعی یک اظهار یا بیان

■ تشخیص دادن نظرها یا استدلال‌های مبهم

■ تشخیص دادن فرضیه‌های آزمایش نشده

■ پی‌بردن به سوگیری‌ها

■ تشخیص دادن مغلطه‌های منطقی

■ تشخیص دادن مغایرت‌های منطقی در استدلال‌ها

■ مشخص کردن نقاط قوت (امتیازها، منافع، کارایی) یک استدلال، نظر، موضوع

■ استنتاج (شناسایی عناصر و شواهد مطمئن برای نتیجه‌گیری)

■ ترسیم نمودارها و مدل‌ها برای نمایش داده‌ها، رابطه‌ها و نتایج

■ ارزش‌یابی (تعیین اعتبار مطلب و مشخص کردن اعتبار منبع)

● پیش‌بینی نتایج و پیامدها

● تصمیم‌گیری براساس بررسی اطلاعات، احساسات، مزایا و

معایب نظرها، پیشنهادها و راه‌حل‌ها در یک موقعیت

● کنترل فرایند تفکر و خودتنظیمی (ارزش‌یابی و تصحیح تصمیم‌ها)

● خلق، تولید و ارائه (کشف و ارائه طرح‌ها و نظرها، راه‌حل‌ها و روش‌های نو و رهاسازی ذهن از مسیر معمول)

● ایده‌سازی با استفاده از فنون (بارش فکری، فهرست خصوصیات، روابط اجباری، سؤالات ایده برانگیز، بدیعه‌پردازی

و ...)

ب: تعقل

● استخراج معیار

● سنجش با استفاده از معیار

● انتخاب و تصمیم‌گیری بر اساس سنجش با استفاده از نظام معیار

ج: منش و فضیلت‌های انسان متفکر

● فضایل فکری

■ اعتماد به تعقل

■ پشتکار فکری

■ انصاف فکری

■ شهامت فکری

■ همدلی فکری

■ استقلال فکری

■ شرافت فکری

■ تواضع فکری

● آداب و مهارت‌های اجتماعی مرتبط با تفکر و گفت‌وگو

■ رعایت نوبت

■ کنترل هیجان

■ گوش دادن مؤثر

■ احترام به عقاید دیگران

■ ترغیب دیگران به بیان نظرات خود

● استفاده از زبان صحیح و دقیق، و ابزارها و فنون متنوع برای ارائه و توضیح احساسات و نظرات خود

روش‌های یاددهی - یادگیری

شایستگی حوزه‌های تربیت و یادگیری به دو طریق، توسط کتاب‌های درسی و آموزشی، محقق می‌شود: ۱. مفاهیم و مضامین انتخابی؛ ۲. شیوه‌های سازمان‌دهی و ارائه آن‌ها. (مورد دوم از طریق به کارگیری راهبردهای یاددهی - یادگیری مناسب محقق می‌شود). اصول حاکم بر راهبردهای یاددهی - یادگیری که در طراحی برنامه درسی تفکر و حکمت مورد توجه است به شرح زیر است:

● «امکان درک و تفسیر پدیده‌ها، وقایع، و روابط را در موقعیت‌های واقعی زندگی تدارک ببیند، به‌گونه‌ای که شرایط را برای درک و تصمیم‌گیری در مورد مسائلی که دانش‌آموزان در موقعیت‌های مختلف با آن مواجه می‌شوند با رعایت نظام معیار اسلامی فراهم کند.

● انگیزه دانش‌آموزان را از طریق کاوشگری در تلاش مداوم برای یافتن پاسخ پرسش‌هایی درباره پدیده‌ها، وقایع و روابط

آن‌ها شکوفا و تقویت کند.

● امکان درک و تفسیر قوانین کلی حاکم بر هستی و رابطه‌های علت و معلولی یا وابستگی پدیده‌ها را همراه با افزایش بصیرت در دانش‌آموزان فراهم کند.

● فرصت‌هایی را تدارک ببیند که شایستگی‌های کسب شده در فواصل زمانی توسط دانش‌آموز مرور و تصمیماتی برای تعدیل، بازنگری یا ادامه مسیر یادگیری توسط او اخذ شود.

● فرصت لازم برای پیوند نظر و عمل، تلفیق دانش و تجربیات پیشین با یادگیری‌های جدید را به‌صورت یکپارچه و معنادار جهت تحقق ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان و توسعه شایستگی‌ها فراهم کند.

● با بهره‌مندی فزون‌تر از روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش و با سازمان‌دهی نوآورانه و خلاق فرایند جمع‌آوری و انباشت حقایق، زمینه ساختن علم و معرفت را فراهم نماید.

● صرفاً به انتقال دانش محدود نشده بلکه زمینه تولید علم از

سوی دانش‌آموزان را با تأکید بر مشارکت آنان در ساختن مفهوم، تدارک ببیند.

● زمینه تعامل مؤثر دانش‌آموزان را با معلم، هم‌سالان، اولیا و انواع محیط‌های یادگیری فراهم کند.

● زمینه بهره‌گیری هوشمندانه از فناوری‌های نوین آموزشی را فراهم نماید و استفاده از آن‌ها را با نگاه تقویتی و تکمیلی یا توانمندساز (نه نگاه جایگزینی و واگذاری) دنبال کند» (برنامه درسی ملی، اسفند ۱۳۹۱، ص ۴۰ و ۴۱).

تعاریف انواع کتاب‌های کمک‌آموزشی در حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت

الف. کتاب‌های کمک‌آموزشی: کتاب‌هایی هستند که به منظور ایجاد انگیزه، افزایش دانش، توسعه یادگیری و ارتقای شایستگی‌های لازم در دو بعد فردی و اجتماعی تهیه و تنظیم می‌شوند و الزاماً به برنامه‌های درسی دوره تحصیلی وابسته نیستند و شامل کتاب‌های **تکمیلی دانش‌آموز** و **کتاب‌های حمایتی معلمان، کارشناسان و اولیا** می‌باشند.

۱. **کتاب‌های تکمیلی:** کتاب‌هایی هستند که در گستره‌ای وسیع‌تر نسبت به کتاب‌های درسی، به تدارک فرصت‌ها و موقعیت‌های یادگیری برای دانش‌آموزان می‌پردازند.

۲. **کتاب‌های حمایتی:** کتاب‌هایی هستند که به منظور ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی معلمان و کارشناسان یا شایستگی‌های تربیت‌فرزندان در اولیا، تولید می‌شوند.

ب. کتاب‌های کمک‌درسی: کتاب‌هایی هستند که به منظور تسهیل، تثبیت و تعمیق یادگیری مفاهیم، مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی در جهت اهداف برنامه‌ها و کتاب‌های درسی مرتبط تولید می‌شوند؛ مانند کتاب‌های کار.

کتاب‌های کار: این نوع کتاب‌ها شامل مجموعه‌ای از فرصت‌های یادگیری هستند که در قلمرو مفاهیم، مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی به راهنمای حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت تأسی می‌جویند و هدف آن‌ها توسعه شایستگی‌های تفکر از طریق کار در کلاس و با کمک معلم و کار فردی دانش‌آموز در خانه و در صورت لزوم با کمک اولیاست.

برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی دانش‌آموزان در حوزه تفکر و حکمت

● توانایی پرسشگری (مسئله‌یابی و طرح سؤال درباره امور و پدیده‌ها و روابط موجود یا ممکن بین آن‌ها) را در مخاطبان تقویت می‌کند.

● حساسیت به مسائل، کمبودها، مشکلات و احساس تفاوت بین وضع موجود و مطلوب را برمی‌انگیزد.

● توانایی در نظر گرفتن تمامی جزئیات، جنبه‌ها، و زوایای مختلف یک موقعیت مبهم را پرورش می‌دهد.

● فرصت‌های ارزیابی تصمیم‌ها بر اساس بررسی اطلاعات، احساسات، مزایا و معایب نظرها، پیشنهادها و راه‌حل‌ها و

پیش‌بینی نتایج و پیامدها، در یک موقعیت را فراهم می‌کند.

● فرصت‌هایی برای کنترل فرایند تفکر و خودتنظیمی (ارزش‌یابی و تصحیح کردن تصمیم‌ها) فراهم می‌سازد.

● از مدل و ساختار معینی در پرورش تفکر پیروی می‌کند.

● فرصت استفاده از ابزارهای تفکر (ترسیم نمودارها و مدل‌ها برای نمایش داده‌ها، رابطه‌ها و نتایج و ...) را فراهم می‌کند.

● توانایی استنباط؛ تشخیص داده‌های درست از نادرست از میان اطلاعات داده شده و دستیابی به نتیجه را ارتقا می‌دهد.

● توانایی شناسایی مفروضات؛ تشخیص مفروضات پیشنهادی از عبارات بیانی را پرورش می‌دهد.

● توانایی استنتاج؛ نتیجه‌گیری کلی از مقدماتی جزئی به دور از پیش‌داوری‌های ذهنی و توانایی تفکیک مقدمات و داده‌ها از نتیجه کلی را پرورش می‌دهد.

● توانایی تعبیر و تفسیر؛ پردازش اطلاعات و تعیین اعتبار آن‌ها، و قضاوت درباره منطقی بودن رابطه نتایج و داده‌ها و مقدمه‌های آن را پرورش می‌دهد.

● توانایی ارزش‌یابی استدلال‌های منطقی؛ تشخیص استدلال‌های قوی (استدلال مهم و مرتبط با سؤال) و ضعیف (کم‌اهمیت یا غیرمرتبط با سؤال) را پرورش می‌دهد.

● فرصت‌های فرایندی لازم برای پرورش توانایی حل خلاقانه مسئله (شامل مراحل آمادگی، تکوین، روشنگری و تأیید، توجه، تخیل، توسعه، عمل و ...) را فراهم می‌کند.

● در انتخاب و سازمان‌دهی محتوا به سه اصل توجه عمیق، گریز از واقعیت کنونی، تحرک ذهنی اهتمام دارد.

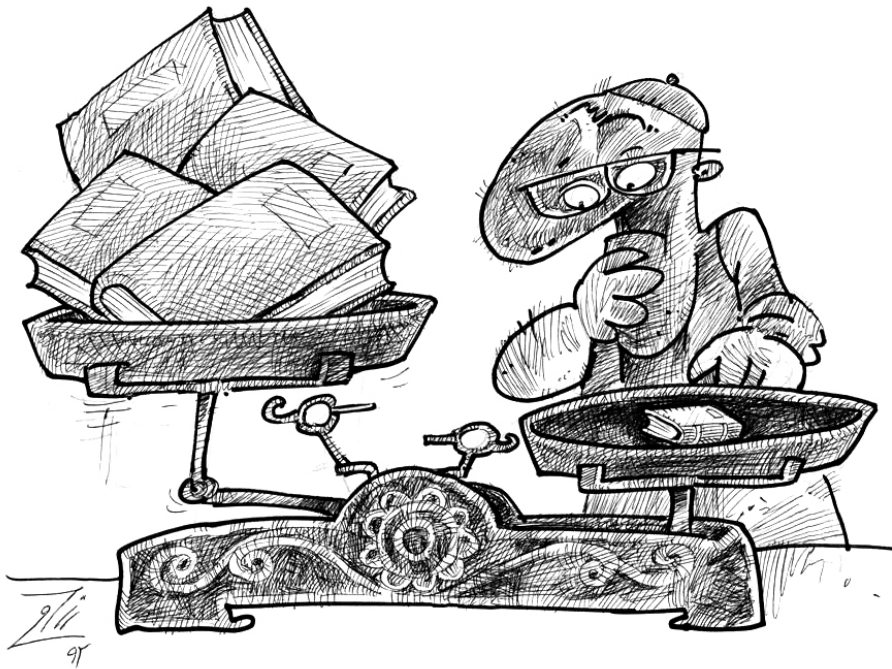
● محتوا در جهت پرورش و ارتقاء ویژگی‌های شخصیتی افراد خلاق انتخاب و سازمان‌دهی شده است.

بدیهی است همه این ویژگی‌ها را در یک کتاب نمی‌توان لحاظ کرد بلکه طرح و نقشه کتاب تعیین می‌کند که کدام ویژگی‌ها باید پوشش داده شود. کتاب‌های حمایتی معلمان، کارشناسان و اولیا در جهت دانش‌افزایی، ایجاد و ارتقای مهارت‌های پرورش تفکر و نگرش‌های ضروری این حوزه است. برای آگاهی از فهرست تفصیلی معیارها و سنجه‌های کتاب‌های آموزشی حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت به راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی مراجعه کنید.

منابع

۱. برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران: مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، اسفند ۱۳۹۱.
۲. راهنمای حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری، ۱۳۹۴.
۳. راهنمای تولید راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی حوزه تربیت و یادگیری تفکر و حکمت، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، ۱۳۹۴.

شایستگی حوزه‌های تربیت و یادگیری به دو طریق، توسط کتاب‌های درسی و آموزشی، محقق می‌شود: ۱. مفاهیم و مضامین انتخابی؛ ۲. شیوه‌های سازمان‌دهی

کتاب‌های حوزه کار و فناوری

محتوا، اهمیت و هدف‌ها

معصومه نوروزی

دانشجوی دکتری مدیریت فناوری اطلاعات

مقدمه

حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری، یکی از حوزه‌های یازده‌گانه در برنامه درسی ملی است. در این حوزه نوظهور که یکی از مصادیق بارز تحول در نظام جدید آموزشی است، درسی با همین نام (کار و فناوری) ایجاد شده است. این درس در برنامه درسی پایه ششم دبستان گنجانده شده و به صورت کتاب درسی از سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ در مدارس کشور تدریس آن آغاز گردیده و قرار است در پایه پنجم نیز تدریس شود. و لذا کتاب درسی آن تألیف شده و در حال اجرای آزمایشی است. با توجه به جدید بودن و گستردگی موضوعات ارائه شده در این درس، نیاز است ناشران گوناگون به تولید کتاب‌های آموزشی در این زمینه بپردازند تا از این طریق، زمینه را برای گسترش و تعمیق مفاهیم این درس برای دانش‌آموزان فراهم سازند و از بعدی دیگر، توانایی معلمان را در تدریس آن افزایش دهند و حتی اولیاء دانش‌آموزان را نیز از موضوعات درس و فرصت‌های و تهدیدهای فراهم شده توسط آن مطلع سازند.

جایگاه و اهمیت کتاب‌های آموزشی

پیشرفت‌ها و تجربیات نوین آموزشی، این امکان را فراهم ساخته است که سخن مشهور منسوب به پیامبر اکرم (ص)، «ز گهواره تا گور دانش بجوی»، که همان یادگیری مادام‌العمر است، مصداق عملی یابد. امروزه یادگیری به زمان حضور در مدرسه محدود نمی‌شود، بلکه همان‌طور که در گزارش «کمیسیون بین‌المللی تعلیم و تربیت درباره آموزش برای قرن بیست و یکم» به یونسکو، با عنوان «یادگیری، گنج درون» بیان شده است، یادگیری تمام جنبه‌های حیات انسان را در برمی‌گیرد. تحقق چنین امر خطیری بدون بازاندیشی، بازسازی ساختارها و بازآفرینی مؤلفه‌های نظام آموزشی و زیرساخت‌های آن، بعید می‌نماید. یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین منابع تحقق یادگیری مؤثر و پایدار در کشورمان، کتاب‌های آموزشی هستند. یادگیری اطلاعات از طریق کتاب، علی‌رغم گسترش اینترنت همچنان اهمیت خود را حفظ کرده است.

کتاب‌های آموزشی توانسته‌اند، در کنار ابزار پیچیده و سریع توسعه یافته رسانه‌ای در سراسر نظام‌های آموزشی جهان، همچنان اهمیت خود را حفظ کنند و به تحقق یادگیری در

کلیدواژه‌ها: کتاب‌های آموزشی، حوزه یادگیری کار و فناوری، انواع کتاب

سطوح مختلف فراگیران بیردازند.

حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری

حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری، یکی از حوزه‌های یازده‌گانه مورد اشاره در برنامه درسی ملی است و می‌توان گفت از حوزه‌های نوظهور است که بر یادگیری فناوری خصوصاً فناوری اطلاعات، مهارت‌آموزی، آشنایی با مشاغل و ... تأکید دارد. سایر حوزه‌های تربیت و یادگیری عبارتند از: حکمت و معارف اسلامی، قرآن و عربی، زبان و ادبیات فارسی، فرهنگ و هنر، سلامت و تربیت‌بدنی، علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، ریاضیات، علوم تجربی، زبان‌های خارجی و آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده. در بخش معرفی این حوزه در برنامه درسی ملی آمده است:

«حوزه کار و فناوری شامل کسب مهارت‌های عملی برای زندگی کارآمد و بهره‌ور و کسب شایستگی‌های مرتبط با فناوری و علوم وابسته، به ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات، جهت تربیت فناورانه و زندگی سالم در فضای مجازی و نیز آمادگی ورود به حرفه و شغل در بخش‌های مختلف اقتصادی و زندگی اجتماعی است.»
همچنین ضرورت و کارکرد حوزه در برنامه درسی ملی به این صورت مورد تأکید قرار گرفته است:

«با توجه به آموزه‌های اسلامی، کار و اشتغال از ارزش تربیتی برخوردار است و انسان از طریق کار، نفس سرکش را رام کرده و شخصیت وجودی خویش را صیقل داده، هویت خویش را تثبیت کرده و زمینه ارتقای وجودی خویش را مهیا و امکان کسب روزی حلال و پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه را فراهم می‌آورد. آموزش فناوری، کار و مهارت‌آموزی، باعث پیشرفت فردی، افزایش بهره‌وری، مشارکت در زندگی اجتماعی و اقتصادی، کاهش فقر، افزایش درآمد و توسعه‌یافتگی خواهد شد.»

شایستگی‌های حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری

در برنامه درسی ملی، چهار قلمرو شایستگی برای حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری به شرح زیر در نظر گرفته شده است:

۱. شایستگی‌های محوری غیر فنی دنیای کار؛
۲. شایستگی‌های پایه فنی موردنیاز نیروی کار حرف و مشاغل گوناگون؛
۳. شایستگی‌های مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
۴. شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر فنی و حرفه‌ای. بر اساس این قلمروها، شایستگی‌های گوناگونی در این حوزه، تعریف شده‌اند که در جدول زیر به برخی از آنها اشاره شده است.

نمونه شایستگی‌ها	قلمروی شایستگی‌ها
کارآفرینی، مشارکت جمعی، تلاش جهت تحقق توسعه پایدار، تصمیم‌گیری، رعایت ایمنی و بهداشت، مدیریت و برنامه‌ریزی کارها، درک علایق و سبک‌های کاری، کسب حلال، تفکر خلاق، مدیریت منابع، به‌کارگیری اخلاق حرفه‌ای، تفکر منطقی، مدیریت پروژه، گزارش‌نویسی، به‌کارگیری الزامات و قوانین کار، تفکر سیستمی، جهادگری، شکیبایی، ریسک‌پذیری، تفکر انتقادی، اینترگری	شایستگی‌های محوری غیر فنی دنیای کار
دست‌ورزی و کسب توانایی‌های فیزیکی، تحقیق و بررسی مشاغل و حرف، طراحی و ساخت‌ساز و کارهای حرکتی، به‌کارگیری فناوری‌های نو، طراحی و ساخت محصولات صنایع دستی، پرورش و نگهداری گیاهان، نقشه‌کشی، تعمیر و نگهداری، طراحی و ساخت محصولات چوبی، پرورش و نگهداری حیوانات، طراحی و ساخت سازه‌های معماری و عمرانی، طراحی و ساخت محصولات فلزی، طراحی و ساخت محصولات الکترونیکی و برقی، کسب مهارت‌های اداری و مالی، طراحی و دوخت پوشاک، آماده‌سازی و پخت غذا، کسب مهارت‌های بهداشتی	شایستگی‌های پایه فنی مورد نیاز نیروی کار حرف و مشاغل گوناگون
کسب مهارت کار در فضای مجازی، سواد اطلاعاتی، حفظ و رعایت امنیت در فضای مجازی، جستجو و گردآوری اطلاعات، به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، به اشتراک‌گذاری اطلاعات، مستندسازی اطلاعات، تولید برنامه‌های کاربردی، پردازش اطلاعات متنی و تصویری، انتخاب فناوری اطلاعات و ارتباطات	شایستگی‌های مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات
خودآموزی، آموزش به دیگران، پژوهش‌گری، یادگیری تلفیقی (بین حرفه‌ای)، کنجکاوی و پرسش‌گری، تفکر فناورانه، به روز بودن، مباحثه و تبادل نظر، تولید اطلاعات، درک فرهنگ و هویت ملی، مسئولیت‌پذیری، به روز رسانی اطلاعات، درک هنری و زیبایی شناختی، خودباوری	شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر فنی و حرفه‌ای

اهداف کلان حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری

اهداف کلان حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری، ناظر بر اهداف و رویکردهای برنامه درسی ملی و سند تحول بنیادین و منبعث از شایستگی‌های این حوزه است. این اهداف عبارتند از:

- کسب مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
- آشنایی با مشاغل و کسب مهارت‌های پایه موردنیاز آن‌ها
- به کارگیری انواع تفکر
- کسب مهارت‌های مدیریت و تصمیم‌گیری
- کسب مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی
- ارزش‌گزاری به علم و هنر
- کار با فناوری و کسب مهارت‌های پایه فنی

درس کار و فناوری

به دنبال استقرار نظام جدید آموزشی، درس کار و فناوری منبعث از حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری تالیف و وارد مدارس شد. در این درس سعی بر آن بوده است که مطابق آنچه برنامه درسی ملی و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مورد تأکید قرار داده‌اند، محتوای مرتبط با ارتقای شایستگی‌های

فناوری اطلاعات در کنار شایستگی‌های موردنیاز دنیای کار و مشاغل آموزش داده شوند. در برنامه درسی ملی، جهت‌گیری‌های کلی در سازمان‌دهی محتوا به این صورت بیان شده است:

«شایستگی‌های این حوزه در دوره آموزش عمومی به صورت عینی، تجربی و عمدتاً در هم تنیده با دیگر حوزه‌های تربیت و یادگیری و از طریق تجربه در محیط‌های یادگیری واقعی و متنوع کسب خواهد شد و زمینه هدایت دانش‌آموزان را با توجه به علائق و توانای به ایشان در مسیرهای تحصیلی، حرفه‌ای و شغلی فراهم می‌کند. در تدوین فعالیت‌های یادگیری این حوزه در کلیه دوره‌های تحصیلی، دیدگاه فناورانه حاکم خواهد بود.» این درس هم‌اکنون در پنج پایه تحصیلی در حال اجرا است (چهار پایه به صورت سراسری و یک پایه به صورت آزمایشی). در

جدول زیر روند اجرای این درس مشاهده می‌شود:

محتوای درس کار و فناوری در پایه‌های مختلف شامل پروژه‌ها، پودمان‌ها و مفاهیم گوناگونی است که ذکر آنها می‌تواند برای مؤلفان و ناشران کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی مفید باشد. محتوای مذکور در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول رئوس مطالب و زمان اجرای سراسری کتاب‌های کار و فناوری پایه‌های مختلف تحصیلی

عنوان کتاب	آغاز اجرای سراسری (سال تحصیلی)	رئوس مطالب
پایه پنجم	۹۵-۹۶	شناخت رایانه، سیستم عامل، کار گروهی، برنامه نقاشی، ساخت آشیانه پرنده، تاپ در رایانه، ساخت چراغ مطالعه، برنامه واژه‌پرداز، گزارش‌نویسی، سبزی کاری، برنامه ارائه مطلب، ساخت خودروی کشی
پایه ششم	۹۱-۹۲	کار با رایانه، نقاشی با رایانه، دست‌بندی اطلاعات در رایانه، حافظه رایانه، نوشتن متن در رایانه، شبکه ملی مدارس ایران (رشد)، ارائه نمایشی مطالب، پروژه‌های طراحی و ساخت، پودمان‌های کار
پایه هفتم	۹۲-۹۳	نوآوری و فناوری، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات، جست‌وجو و جمع‌آوری اطلاعات، مستندسازی، کسب‌کار، نقشه‌کشی، کار با چوب، اشتراک‌گذاری اطلاعات، پرورش و نگهداری گیاهان، پوشاک، خوراک
پایه هشتم	۹۳-۹۴	کار با فلز، الکترونیک، اتصال به شبکه، پست الکترونیکی، صنایع دستی (بافت)، پرورش و نگهداری از حیوانات، امور اداری و مالی، ماکت‌سازی
پایه نهم	۹۴-۹۵	الگوریتم، ترسیم با رایانه، ساز و کارهای حرکتی، بازی‌های رایانه‌ای، برق، تأسیسات مکانیکی، عمران، خودرو، پایش رشد و تکامل کودک، صنایع دستی (برجسته‌کاری روی فلز و مس)، هدایت تحصیلی - حرفه‌ای

کتاب‌های آموزشی کار و فناوری

بر اساس اسناد ارزیابی کتاب‌های آموزشی در گروه درسی کار و فناوری، این کتاب‌ها در برگیرنده دو گروه کتاب‌های کمک‌آموزشی و کتاب‌های کمک‌درسی می‌شوند. کتاب‌های کمک‌آموزشی کتاب‌هایی هستند که به منظور ایجاد انگیزه، افزایش دانش و سواد علمی، پرورش مهارت‌های ذهنی و عملی و توسعه یادگیری به منظور ارتقای شایستگی‌های لازم در دو بعد فردی و اجتماعی تهیه و تنظیم می‌شوند و الزاماً به برنامه‌های درسی دوره تحصیلی وابسته نیستند و شامل «کتاب‌های تکمیلی دانش آموز» و «کتاب‌های حمایتی معلمان و کارشناسان» می‌شوند.

کتاب‌های کمک‌درسی کتاب‌هایی هستند که به منظور تسهیل، تثبیت و تعمیق مفاهیم، مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی در جهت اهداف برنامه‌ها و کتاب‌های درسی دوره و پایه تحصیلی خاصی تهیه و تنظیم می‌شوند؛ مانند «کتاب‌های کار» و «کتاب‌های تمرین». این کتاب‌ها الزاماً به اهداف برنامه‌های درسی وابسته هستند.

بنابراین کتاب‌های آموزشی کار و فناوری شامل سه گروه زیر می‌شوند:

● **کتاب‌های تکمیلی دانش آموز:** کتاب‌هایی برای دانش‌آموزان هستند که در گستره‌ای وسیع‌تر نسبت به کتاب‌های درسی، به تدارک فرصت‌ها و موقعیت‌های یادگیری می‌پردازند.

● **کتاب‌های حمایتی معلمان و کارشناسان:** کتاب‌هایی هستند که به منظور ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی معلمان و کارشناسان تولید می‌شوند.

● **کتاب‌های کار:** این نوع کتاب‌ها شامل مجموعه‌ای از فرصت‌های یادگیری هستند که در قلمرو مفاهیم، مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی از برنامه درسی برگرفته شده‌اند و هدف آن‌ها توسعه صلاحیت‌های لازم است.

● **توضیح:** لازم به ذکر است که در حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری، به علت ممنوع بودن آزمون کتبی و لزوم ارزش‌یابی عملکردی، «کتاب‌های تمرین» که با تأکید بر سؤالات مکتوب، تشریحی و تستی تدوین می‌شوند، جایگاهی ندارند.

شاخص‌های ارزیابی کتاب‌های آموزشی کار و فناوری

ارزیابی کتاب‌های آموزشی کار و فناوری بر اساس شاخص‌های متعددی صورت می‌گیرد. در این قسمت، برخی از شاخص‌های مورد توجه در ارزیابی این دسته از کتاب‌ها ارائه می‌گردد تا ناشران و مؤلفان بر اساس آن بتوانند کتاب‌های مفیدتری را تدوین نمایند. لیست کامل شاخص‌ها در اسناد ارزیابی گروه درسی کار و فناوری قابل دسترسی خواهند بود.

نمونه‌هایی از شاخص‌های ارزیابی:

- ارتباط با اهداف درس و شایستگی‌های حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری
- داشتن فهرست مناسب

- داشتن مقدمه مناسب
- توجه به ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی
- صحت و اعتبار مطالب
- انسجام مطالب
- پرهیز از غلط‌های املائی
- به روز بودن مطالب
- درج مخاطبان کتاب
- درج عناوین مناسب برای تصاویر و جداول
- استفاده از ادبیات نوشتاری متناسب با سن مخاطب
- توجه به سبک‌های یادگیری گوناگون مخاطبان
- استفاده از رنگ و علامت جهت تأکید بر موضوعات مهم
- استفاده از قلم خوانا و مناسب
- حروف چینی و صفحه‌آرایی جذاب
- جذابیت و زیبایی طرح روی جلد
- کیفیت تصاویر
- نداشتن نواقص چاپی
- معرفی کوتاه کتاب (ابتدای کتاب یا پشت جلد)
- استفاده از جداول، نقشه‌ها، نمودارها و تصاویر مرتبط بودن تصاویر با محتوا
- کاربردی بودن مطالب در زندگی واقعی
- توجه به ویژگی‌های جنسیتی
- رعایت حقوق مالکیت معنوی
- داشتن شناسنامه استاندارد
- رشد تفکر و مهارت‌های دانش‌آموزان در راستای درس
- تقویت گزارش‌نویسی در دانش‌آموزان
- ایجاد روحیه خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان
- ترغیب دانش‌آموزان به کنجکاوی و مطالعه بیشتر
- افزایش دانش پایه و درک معلمان و کارشناسان از درس
- ارائه مطالب تکمیلی در راستای موضوع درسی و روش تدریس آن
- معرفی پروژه‌های بومی مناطق گوناگون کشور
- معرفی مشاغل و آموزش مهارت‌های پایه مورد نیاز آنها
- پرورش انواع تفکر

جمع‌بندی

در این مقاله، ضمن پرداختن به حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری، جایگاه این حوزه در سند برنامه درسی ملی بررسی شد. همچنین شایستگی‌ها و اهداف کلان این حوزه مورد بررسی و تشریح قرار گرفت. سپس به کتاب‌های درسی کار و فناوری و رئوس محتوای آن‌ها پرداخته شد. در انتها انواع کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی مورد اشاره در اسناد ارزیابی کتاب‌های آموزشی کار و فناوری و شاخص‌های ارزیابی آنها معرفی شدند. امید است ناشران و مؤلفان محترم، با اطلاعاتی که از این مقاله به‌دست می‌آورند، در عرصه کتاب‌های آموزشی کار و فناوری آثار مفید و هدفمندی را ارائه نمایند.

گردهمایی معاونان آموزشی پژوهشی و سرگروه‌های آموزشی استان خوزستان با موضوع سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

فرصتی برای تعامل و شناخت بهتر

گزارشی از سفر کارشناسان سامان‌دهی به مرکز استان خوزستان

دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

نگرانی برمی‌شمارد. بنا به گفته وی استان با وجود داشتن ۹۵۰ هزار دانش‌آموز و ۶۵ هزار معلم، از نظر شاخص‌های آموزشی در رتبه‌های آخر کشور قرار دارد؛ هرچند در سال ۹۴ در قبولی کنکور از رتبه ۲۷ به رتبه ۲۱ ارتقا یافته است. وی همچنین افزود: برخورداری استان از حجم بسیار بالای دانش‌آموز عشایری فراهم آوردن امکانات آموزشی برای آن‌ها را با دشواری‌هایی روبه‌رو ساخته و تنوع قومی در استان و دو زبانه بودن اغلب مناطق، بر مشکلات آموزشی استان افزوده است و بالاخره، بالا بودن نرخ بی‌سوادی و قرار گرفتن استان در مسیر ترانزیت موادمخدر را نیز باید به نگرانی‌ها اضافه کرد. مدیرکل استان از نحوه رتبه‌بندی استان‌ها هم گله داشت و بر این باور بود که شاخص‌های فعلی برای تعیین رتبه استان، نیاز به تجدید نظر دارد.

اشاره

فشرده‌گی برنامه‌های معاونت سامان‌دهی، در روزهای آخر دی، فقط فرصت سفری یک روزه را به ما می‌داد. با این حال، پس از سفر، همه همکاران متفق‌القول بودند که می‌ارزید رنج این سفر را به جان هموار کنیم. البته برای آنکه این روزها به هیچ وجه نمی‌شود روی به وقت بودن پروازها حساب کرد، می‌بایست شب قبل راه می‌افتادیم.

وضعیت نگران‌کننده آموزشی و فرهنگی استان

پیش از آنکه برنامه‌های رسمی آغاز شود، نشست کوتاهی در دفتر مدیرکل محترم استان، آقای محمد تقی‌زاده، انجام شد. او که سابقه‌ای بیست و پنج ساله در آموزش و پرورش خوزستان دارد، در مجموع، وضعیت فرهنگی - آموزشی استان را موجب

پایان بخش نشست ما هم اهدای یک نسخه از تألیفات ایشان به ما بود با عنوان «تاریخ اهواز: از دوران باستان تا انقلاب اسلامی». از قرار معلوم این کتاب در استان با استقبال بسیار مواجه شده و تاکنون قریب به چهل هزار نسخه از آن فروش رفته است. آقای تقی‌زاده کتاب معروف دیگری هم با نام «شوشتر در گذر تاریخ» دارند که دست کم دو بار چاپ و منتشر شده است.

آموزش مهارت‌های زندگی به جای اطلاعات صرف

برنامه نسبتاً فشرده گروه ما، در روز سه‌شنبه بیست و نهم دی ماه در تالار شهید مطهری ناحیه یک اهواز، شامل دو نشست بود: دیدار با معاونان آموزشی و پژوهشی و سرگروه‌های آموزشی استان در نوبت صبح (ساعت ۸:۳۰ تا ۱۲) و دیدار با مدیران مدارس اهواز در بعد از ظهر

در برنامه صبح محمد تقی‌زاده، مدیرکل محترم آموزش و پرورش خوزستان، در سخنان خود با اشاره به اهمیت آموزش مهارت‌های زندگی گفت: محتوای کتاب‌های درسی باید منجر به کسب مهارت‌های ساده زندگی اجتماعی و مهارت‌های کاربردی شوند. هدف ما باید آموختن این مهارت‌ها به فرزندانمان باشد زیرا وارد کردن اطلاعات به ذهن دانش‌آموزان به تنهایی کافی نیست.

وی همچنین با اشاره به نقش کتاب و کتاب‌خوانی، از اهمیت طرح سامان‌دهی در انتخاب و معرفی کتاب‌های آموزشی سخن گفت و با تأکید بر این نکته که دانش‌آموزان ما تنها متعلق به یک شهر یا کشور نیستند، بلکه متعلق به جامعه بشری هستند، افزود: دانش‌آموزان باید آن‌قدر دانا و آگاه باشند که بتوانند فردا در تولید علم جهانی مؤثر واقع شوند.

کتاب‌های نامناسب و وظیفه مدیران مدارس

در برنامه بعد از ظهر نیز دکتر چلداوی معاون پژوهش، برنامه‌ریزی و منابع انسانی اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان، با اشاره به اینکه محصولات آموزشی بسیاری از مؤسسات معروف، علی‌رغم شهرتی که پیدا کرده‌اند،

در جهت اهداف سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی نیستند. گفت: سطح برخی از این کتاب‌ها چنان نازل است که فقط مسائل کتاب درسی را حل می‌کنند و در اختیار دانش‌آموزان می‌گذارند و با این کار در واقع فرصت جست‌وجو و پژوهش را از دانش‌آموز می‌گیرند. به عقیده او مدیران مدارس به‌عنوان رهبران آموزشی

باید با این کتاب‌ها مقابله کنند.

دکتر علی شریفی، رئیس گروه بررسی محتوای آموزشی و پرورشی استان، نیز هدف کلی این گروه را بهبود بخشیدن به کیفیت کتب درسی شمرد و گفت: تبیین نقاط ضعف و قوت کتب درسی، انتخاب معلمان برتر جهت تحلیل و نقد کتب جدیدالتألیف درسی و ارتقای توان حرفه‌ای معلمان استان، به منظور تولید محتوای درسی، از زمره اهداف جزئی در این مسیر است.

ضرورت‌های استفاده از منابع آموزشی

فریبا کیا معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی نیز از سخنرانی بود که در هر دو نشست سخنانی را در تبیین اهداف و برنامه‌های معاونت سامان‌دهی بیان کرد. وی تفاوت‌های فردی و توانایی‌های گوناگون دانش‌آموزان و

تنوع در حوزه‌های یادگیری را از عللی برشمرد که معرفی منابع کمک‌آموزشی را در کنار کتب درسی ضروری می‌سازد. فریبا کیا با اشاره به اینکه تا امروز بیش از ۲۰۶۵۹ عنوان کتاب مناسب در ۷۵ شماره کتاب‌نامه رشد برای دوره‌ها و پایه‌های گوناگون تحصیلی منتشر شده است، افزود: هر سال رقمی حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد مدارس کشور را به رایگان زیر پوشش کتاب‌نامه‌های رشد قرار می‌دهیم در این راستا، معاونت سامان‌دهی منابع آموزشی به دنبال شناسایی کتاب‌های آموزشی و تربیتی مفید و مناسب، تدوین استانداردهای تولید کتاب‌های آموزشی و تربیتی و تشویق نویسندگان و ناشران به رعایت آن‌ها، پیش‌گیری از توزیع منابع غیراستاندارد در مراکز آموزشی و معرفی کتاب‌های مناسب به دانش‌آموزان، معلمان و دیگر دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت است.

وی در بخشی دیگر از سخنان خود نقش معلمان را در انتخاب و معرفی منابع آموزشی و هدایت تحصیلی و ارتقای کیفیت آموزشی بی‌بدیل خواند و تأکید کرد: معلمان باید آگاهی‌های دقیقی از کتب و منابع آموزشی داشته باشند تا، با همراهی دیگر ارکان مدرسه، بتوانند از بهترین منابع آموزشی و تربیتی استفاده کنند.

دیگر اعضای گروه نیز در این نشست‌ها، درباره برنامه‌های معاونت سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی مانند کتاب‌نامه‌های رشد، سندهای راهنمای تولید کتاب، جشنواره‌های کتاب رشد و وبگاه سامان کتاب و سامانه کنترل کیفیت منابع آموزشی و تربیتی توضیحاتی ارائه و سپس به پرسش‌های حاضران پاسخ دادند.

تقی‌زاده مدیرکل آموزش و پرورش خوزستان: کتاب‌های درسی باید منجر به کسب مهارت‌های ساده زندگی اجتماعی و مهارت‌های کاربردی شود و وارد کردن اطلاعات به ذهن دانش‌آموزان به تنهایی کافی نیست

خلال این پرسش‌ها تا حدودی بتوان دریافت:

● آیا شیوع و گسترش کتاب‌های کمک‌درسی، نشانه کاستی و نقص در کتب درسی نیست؟ مگر آموزش و پرورش به دنبال چیزی فراتر از کتب درسی است؟ اگر بله چرا آن‌ها را در کتاب درسی نمی‌آورد؟

در تألیف کتاب درسی سطح متوسط دانش‌آموزان در نظر گرفته می‌شود و حجم کتاب و برنامه‌درسی مطالب کتاب را تعیین می‌کند. تردیدی نیست که در یک کلاس درس همواره ممکن است بخشی از دانش‌آموزان خواهان دانستن بیشتر و برخی برای درک و دریافت مفاهیم نیازمند تمرین بیشتر باشند. بنابراین ما دست کم با سه دسته دانش‌آموز در کلاس درس مواجهیم. این سه گروه در هر کلاس درس، حتی در تهران، وجود دارند. بنابراین معلم باید مانند یک طبیب مشفق نیازهای شاگردان را تشخیص دهد و متناسب با وضعیت هر کدام منابع آموزشی

همچنین در جلسه‌های صبح و بعد از ظهر به ترتیب فیلم‌های کوتاه فرار مثلثی (با موضوع تأثیر مطالعه در یادگیری و گسترش ذهن) و یک باب کتاب‌خانه (درباره کتاب‌نامه رشد) به نمایش درآمد.

اما مهم‌ترین بخش این دیدارها، بخش پرسش و پاسخ بود و خصوصاً در برنامه صبح، حاضران پرسش‌های بسیار خوب و دقیقی درباره طرح سامان‌دهی مطرح کردند که نشانه توجه کامل و دقیق آن‌ها نسبت به موضوع بود.

برخی از پرسش‌ها

برخی از پرسش‌های حاضران، که به شکل مکتوب طرح شد، و همکاران ما کوشیدند به آن‌ها پاسخ دهند، همراه با پاسخ کوتاه آن‌ها آورده می‌شود. شاید حال و هوای حاکم بر نشست‌ها را از

کیا: هر سال حدود ۱۰ تا

۱۵ درصد مدارس کشور

را به طور رایگان زیر

پوشش کتاب‌نامه‌های

رشد قرار می‌دهیم

مناسب را برای آن‌ها تجویز کند.

● **آیا حذف کتاب درسی و استفاده از کتاب‌های کمک‌درسی به جای آن‌ها در کلاس درس، مجاز است؟** قطعاً جایز نیست و تخلف به حساب می‌آید.

● **آیا برای دوره پیش‌دبستانی می‌توان کتاب آموزشی برای آموزش الفبا و عددنویسی تولید کرد؟**

مطابق برنامه فعالیت‌های پیش‌دبستانی مصوب شورای عالی، پاسخ منفی است و بچه‌ها آموختن حروف و عددنویسی را باید از پایه اول ابتدایی آغاز کنند.

● **چرا خود دفتر تألیف ابزار و وسایل کمک‌آموزشی تولید نمی‌کند و بخش خصوصی با قیمت گزاف این منابع را تولید می‌کند؟**

نادیده گرفتن توانایی‌ها و رها کردن امکانات بسیار زیاد بخش خصوصی، عاقلانه نیست. دولت نمی‌تواند همه‌چیز تولید کند. ما می‌توانیم با نظارت بر تولیدات، منابع استاندارد را تأیید و به استفاده‌کنندگان آن‌ها معرفی کنیم. و این همان کاری است که اکنون داریم انجام می‌دهیم. ضمناً اگر فضای مناسب رقابت شکل بگیرد قیمت‌ها متعادل می‌شود.

● **چگونه است که هنوز کتاب‌های درسی جدیدالتألیف به مدارس نرسیده، یا برگزاری دوره‌های مدرسین کشوری تمام نشده است اما، کتاب‌های کمک‌درسی چاپ و در کشور توزیع می‌شوند؟**

معمولاً ناشران برای آنکه بازار را از دست ندهند مایل هستند کتاب‌های کمک‌درسی خود را قبل از شروع سال تحصیلی منتشر کنند. دفتر تألیف هم با درک این نیاز، در حال حاضر محتوای کتاب‌های درسی (یا گاه بخش‌هایی از آن) را پس از تأیید گروه بر روی وبگاه خود بارگذاری می‌کند تا ناشران بتوانند کتاب‌های کمک‌درسی خود را تدوین کنند.

● **آیا امکان منطقه‌ای شدن بررسی و صدور مجوز منابع آموزشی وجود دارد؟**

بلی اگر شرایط لازم فراهم شود، این امکان وجود دارد. ما به سهم خود از اینکه چنین امکانی فراهم آید استقبال می‌کنیم. البته در نهایت مسئول آن، طبق قانون، سازمان پژوهش خواهد بود؛ یعنی باید زیر نظر این سازمان فعالیت کنند.

● **برای حمایت از همکاران فرهنگی مؤلف چه برنامه‌ای دارید؟**

در جشنواره یازدهم ما به معلمان مؤلفی که آثارشان به مرحله نهایی راه یافته بود، دو برابر مؤلفان دیگر جایزه دادیم. دوستان ما در انتشارات مدرسه نیز (که وابسته به سازمان پژوهش است) اعلام آمادگی کرده‌اند، برای انتشار آثار قابل قبول معلمان مؤلف سرمایه‌گذاری کنند. البته ناشران دیگر هم این آمادگی را دارند.

● **امکان دسترسی به کتاب‌نامه‌ها چگونه است؟**

امسال در تهران استثنائاً این پوشش به صورت آزمایشی، شامل صد درصد مدارس دولتی شد. و متأسفانه بیش از این امکان پوشش سایر مدارس را نداریم. اما کتاب‌نامه‌ها به صورت رایگان قابل دریافت از وبگاه سامان کتاب هست. همین‌طور کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه روی سایت ما قرار دارد.

● **محتوای کتب درسی بر این اصل بنا نهاده شده که دانش‌آموزان را به تفکر، پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات وادارد. اما مشاهده می‌شود برخی مؤسسات آموزشی، با اسامی معروف، این امکان را از دانش‌آموزان گرفته‌اند لذا چه تدابیری برای رویارویی با این معضل از سوی سازمان پژوهش صورت گرفته است؟**

بله درست می‌فرمایید و یکی از دغدغه‌های ارزیابان و کارشناسان دبیرخانه سامان‌دهی

منابع آموزشی و تربیتی همین است که ببینند مؤلف به جای دانش‌آموز فکر کرده یا اینکه کمک کرده است تا فضای مناسبی برای فکر کردن دانش‌آموز فراهم آورد. درباره فعالیت مؤسسات هم بخش‌های نظارتی باید به وظایف قانونی خود عمل کنند.

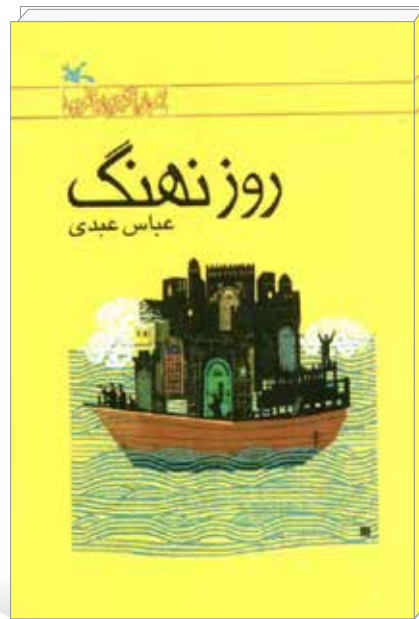
● **کتاب کمک‌آموزشی به تأیید کدام سازمان وارد بازار می‌شوند؟**

طبق قانون، اعطای مجوز انتشار کتاب برعهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. این وزارتخانه البته دغدغه‌های آموزشی ندارد و شاید کارشناس مناسب آن را هم نداشته باشد. فقط زمانی که قرار است کتابی وارد آموزشگاه‌ها شود، حتماً باید به تأیید سازمان پژوهش برسد.

● **در پایان یک (یا چند) درس کتاب فارسی لغاتی آورده شده و خواسته‌اند آن‌ها را به‌عنوان املا به بچه‌ها بگوئیم. حال آنکه لغت در جمله است که معنی دارد و خارج از جمله نمی‌توان معنای یک کلمه را دقیق تشخیص داد.**

این موضوع مربوط به کتاب درسی است که فعلاً محل صحبت ما نیست و اظهار نظر درباره آن در تخصص ما هم نیست. اگر اجازه بدهید، موضوع را به اطلاع گروه زبان و ادبیات فارسی در دفتر تألیف می‌رسانیم.

چلداوی، معاون پژوهش
و برنامه‌ریزی استان:
برخی کتاب‌های
آموزشی با حل مسائل
کتاب‌های درسی، فرصت
جست‌وجو و پژوهش را
از دانش‌آموز می‌گیرند و
مدیران مدارس به‌عنوان
رهبران آموزشی باید با
این مشکل مقابله کنند

بازخوانی رمان «روز نهنگ» نوشته عباس عبدی

مانی در مه

حمیدرضا داداشی

ماجرای مختلف و مشکوک، متوجه می‌شوند که این غریبه‌ها، بر خلاف ادعاهای خود، قاچاقچی اشیای عتیقه‌اند و قصد دارند میراث فرهنگی جزیره - از جمله درهای قدیمی منازل تاریخی - را از مرز خارج کنند؛ اما کمی دیر شده، نقاب از چهره به‌ظاهر مهربان و موجه غریبه‌ها می‌افتد و در پس آن، سوداگران بی‌رحم و قصی‌القلبی آشکار می‌شوند که برای رسیدن به هدف خود دست به هر کاری می‌زنند و حتی ابایی ندارند که آدم بکشند. یکی از بچه‌ها - مانی - که قهرمان قصه است گیر می‌افتد و با اسارت او در داستان قاچاقچیان، دوستانش درگیر قضایای پیچیده و نفس‌گیری می‌شوند که در نهایت به نجات او و آزاد شدن میراث فرهنگی از دست قاچاقچیان منجر می‌شود. البته مانی تا پای مرگ می‌رود و حوادث تکان‌دهنده و هولناکی را پشت می‌گذارد. «روز نهنگ» از نظر ساختاری، داستانی پرکشش و تعلیق‌دار است. گره‌افکنی‌ها به دل داستان خوش نشسته و خواننده را رها نمی‌کند. رابطه علت و معلولی قصه، منطقی و پذیرفتنی است و صحنه‌پردازی و توصیف‌های درخشان - به‌خصوص صحنه اسارت مانی در مخزن روغن کشتی - و شاخ و برگ‌های مناسبی که

نام کتاب: روز نهنگ

نویسنده: عباس عبدی

ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (از مجموعه)

رمان نوجوان امروز)

چاپ اول: ۱۳۹۲

۱۹۹ صفحه

چند روزی است که سر و کله چند فرد مشکوک در جزیره قشم پیدا شده است. نوجوانان قصه، که ماجرا حول محور آن‌ها می‌چرخد، کنجکاو می‌شوند تا از کار این چند نفر سر دربیآورند، تا اینکه افراد غریبه، خودشان، طرح دوستی با این نوجوانان می‌ریزند و به آن‌ها پیشنهاد می‌دهند به‌خاطر آشنایی‌شان با منطقه، در یک کار پرسود به آن‌ها کمک کنند و در عوض کار و کمک خود دستمزد خوبی بگیرند.

ابتدا همه چیز طبیعی جلوه می‌کند، البته بچه‌ها از همان ابتدا کمی به ماجرا مشکوک‌اند، ولی تصمیم می‌گیرند با افراد غریبه همکاری کنند؛ اما در نهایت و پس از پشت سر گذاشتن حوادث و

باشد. در این صورت می‌توان امیدوار بود بعد از گذشت نزدیک به سه دهه از فاجعه حمله به هواپیمای مسافربری، حق مطلب توسط این نویسنده ادا شود.

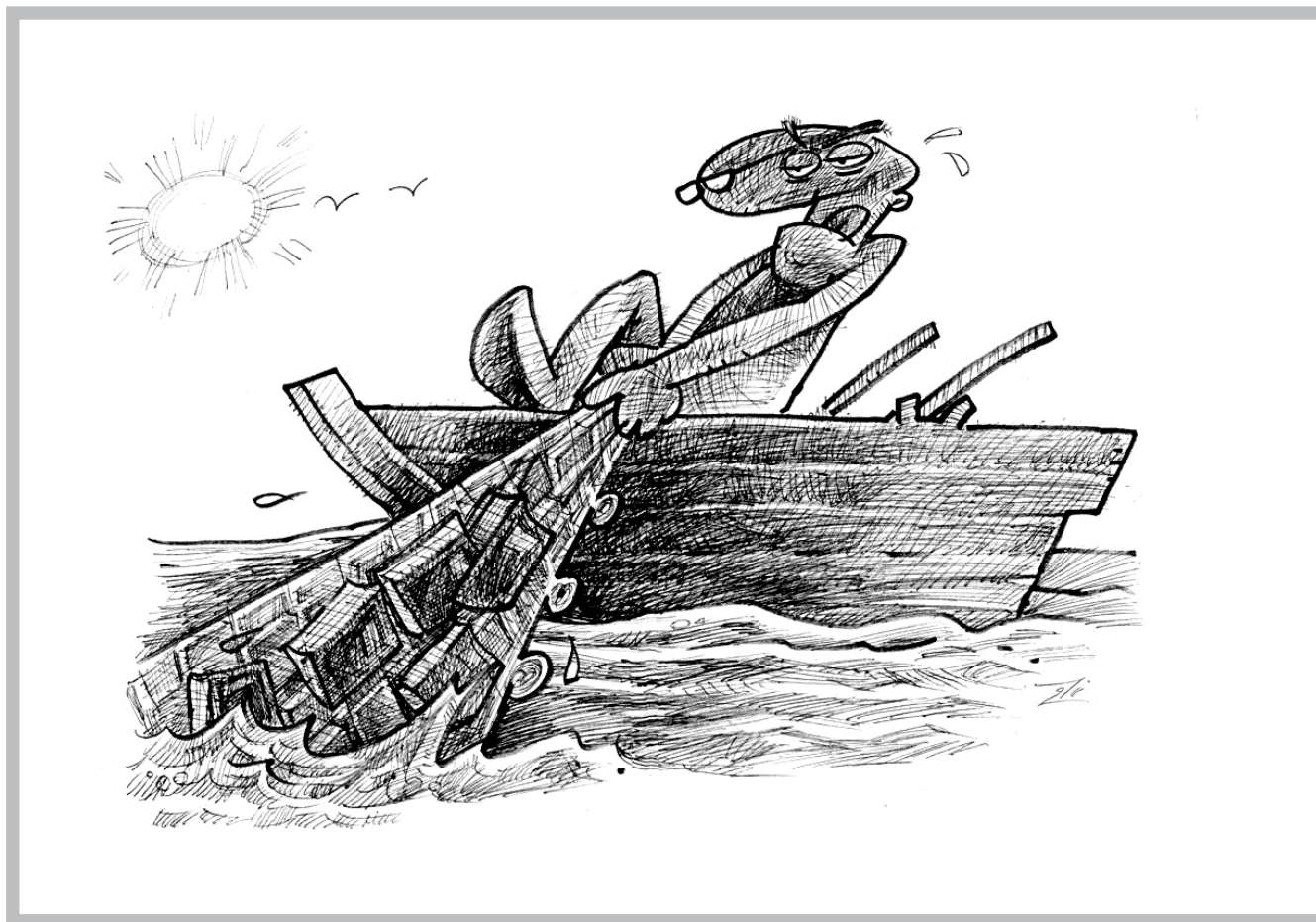
ماجرای فوت مادر سلمان نیز ارتباط مستقیم و مؤثری با قصه اصلی ندارد، اما می‌توان به آن به دیده اغماض نگریست. ولی به هر حال قابل اشاره است که نویسنده باید صبر و حوصله خواننده نوجوان را نیز در نظر می‌داشت.

و اما نکته پایانی: مانی پس از نجات از چنگال قاچاقچیان توی دریا افتاده و در حالی که دستش را به در عتیقه شناور بر سطح آب گرفته به طرف ساحل می‌آید تا هم خودش را نجات بدهد و هم در عتیقه را. این هم یکی از آن توصیف‌های خوبی است که پیش از این به آن اشاره شد و البته بار معنایی خوبی هم دارد؛ اما مانی در این حال مونولوگی دارد که دور از ذهن یک نوجوان و البته بسیار شعاری است: «آه سارا! سارا! دخت ناخدا احمد! خواهر سالار! نگذار نگذار پخش شویم! نگذار باد ناموافق پراکنده‌مان کند در مه، گم بشویم. دور از هم بیفتیم در آب‌های این دنیا! دور بزن! برگرد! ببین! بیا! خودت را برسان به ما که دست گرفته‌ایم به این درها، و به درها که دست داده‌اند به ما، به هم نزدیک‌مان کن، نزدیک‌تر، برسانمان به هم، با هم، کنار هم، ما را، سارا!»

نویسنده به داستان داده، این قصه را خواندنی کرده اما چند ماجرای فرعی در داستان هست که بودندشان نه تنها توجیه موجهی ندارد، بلکه روند داستان را نیز مختل و ذهن خواننده را از ماجرای پرکشش اصلی دور کرده است.

دو مورد عمده از این موارد، روایت ماجرای تولد مانی در تهران به هنگام حمله هوایی دشمن در جنگ شهرها از زبان مادر اوست و دیگری، روایت فاجعه حمله ناو هواپیمابر آمریکا به هواپیمای مسافربری است.

البته می‌توان هدف نویسنده از گنجاندن این دو ماجرا به داستان را حدس زد. ظاهراً نویسنده خواسته است ذهن خواننده نوجوان خود را به این نکته معطوف کند که دشمن، هر بار به یک شکل و بهانه به مردم کشور ما ضربه زده و خصومت نشان داده است، خواه در تحمیل جنگ و حمله به مناطق مسکونی، خواه در حمله به هواپیمای مسافربری و به شهادت رساندن مردم بی‌دفاع و اکنون با تاراج میراث تاریخی و حذف حافظه فرهنگی - مذهبی کشور. اما همان‌طور که گفته شد، این تلاش، موفقیت‌آمیز نبوده و به جریان طبیعی و منطقی روایت داستانی نیز لطمه زده است، گو این که ماجرای حمله به هواپیمای مسافربری در مکان رویداد داستان فعلی، می‌توانست و می‌تواند محور یک داستان جداگانه

گزارشی از دومین نشست معلمان داور و ارزیاب دوره ابتدایی

سنجش کتاب با شاقول قضاوت معلمان

معصومه شجاعی

خیلی از کلاس‌های درس را می‌توان در بیرون از مدرسه، مانند پارک و موزه و خیابان برگزار کرد گفت: «تصور ما از تدریس سبب شده است که علوم تجربی را مثل ادبیات و معانی و بیان تدریس کنیم!»

محمد ناصری خطاب به معلمان داور گفت: «کتاب درسی یک جزء مهم از برنامه درسی است و اگر در آن خلأ وجود دارد، ما باید معلم و دانش‌آموز را پشتیبانی کنیم. پس کتاب کمک‌درسی فی‌نفسه بد نیست. اما کتاب کمک‌درسی فقط یک جزء دیگر از اجزای بسته آموزشی است و نباید سهمی بیش از اندازه به خود اختصاص دهد.»

وی همچنین با تأکید بر عدم الزام و اجبار دانش‌آموزان به تهیه کتاب کمک‌درسی، درباره سودمندی برخی کتاب‌های کمک‌درسی گفت: «ما نه بر این باوریم که تمام کتاب‌های کمک‌آموزشی توسط افراد سودجو نوشته و تهیه می‌شود و نه اینکه تمام کتاب‌های کمک‌آموزشی مفیدند و حتماً به آموزش و پرورش کمک و یک خلأ را پر می‌کنند؛ هر دو دیدگاه دور از واقعیت است؛ اما اگر باور ناشری این باشد که با تولید کتاب کمک‌درسی به کمک آموزش و پرورش بیاید، کتاب‌هایش قابل ارزیابی و داوری است و ما هم در این تردیدی نداریم.»

اشاره

در شماره پیشین نشریه، گزارشی از نخستین کارگاه آموزشی ویژه معلمان ارزیاب دوره ابتدایی خواندید. در این گزارش، مباحث دومین نشست این معلمان را از نظر می‌گذرانید. در دومین نشست این کارگاه بخشی دیگر از محورهایی که باید در ارزیابی کتاب‌ها مورد توجه قرار گیرد، گوشزد شد و سپس علاقه‌مندان، گام به بخش عملی کارگاه گذاشتند.

خلأهای موجود در کتاب‌های درسی

در ابتدای این نشست، محمد ناصری مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی با بیان تأثیر فضای آموزشی در یادگیری دانش‌آموزان گفت: «در برنامه درسی ملی خیلی از فضاهای یاددهی-یادگیری در بیرون از کلاس درس تعریف شده است؛ اما چه می‌شود که ما فکر می‌کنیم هر چه کتاب کمک‌درسی زیادتری به دانش‌آموز معرفی کنیم، دانش‌آموز ما فهمیده‌تر می‌شود؟!» وی با بیان این که

حق را با خود حق بسنجید

مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی ضمن تأکید بر نقش عنصر علاقه در استمرار کار داوری، خطاب به معلمان ارزیاب گفت: «شما علاوه بر علاقه، باید اشراف کاملی بر محتوای کتاب درسی و تعریف دقیقی از فراگیرانتان داشته باشید تا بتوانید قضاوت درستی درباره کتابها بکنید. در واقع باید دو سر طیف را بشناسید؛ چون نیازهای دانش‌آموزان متعدد و تفاوتها هم بسیار است.»

ایشان در ادامه افزود: «توصیه دیگر من به شما این است که گول هیچ نامی را نخورید، چون در موضع داوری هستیید و باید منصفانه قضاوت کنید. حق را با خود حق بسنجید نه با نام ناشر؛ چون هیچ معلوم نیست همه کارهای یک ناشر یا یک نویسنده، بدون نقص و کاملاً مطلوب باشد.»

ناصری با اشاره به ضرورت مطالعه مقدمه کتابهای درسی و آشنایی کامل با واژگان پایه برای هر ارزیاب، بار دیگر تأکید کرد: «همه بار آموزش روی دوش کلمات نیست؛ مخصوصاً وقتی در حوزه‌های مختلف از جمله علوم تجربی و ریاضیات و دیگر حوزه‌ها کار می‌کنید. در این موارد چه بسا استفاده از عکس، تصویر، جدول، نمودار و غیره مفهوم درس بهتر به دانش‌آموز برسد.»

وی ضمن اشاره به آزمون‌های تیمز و پرلز افزود: هدف از مجله‌های رشد که ما منتشر می‌کنیم درست خواندن، خواندن برای فهمیدن و ارتقای سواد خواندن است. همان‌طور که تیمز در دنیا مهم است، پرلز هم مهم است پس باید زبان‌آموزی را جدی گرفت.»

ناصری در پایان خاطر نشان کرد: «اساسی‌ترین و اصلی‌ترین محورهای بررسی کتابهای آموزشی کمک‌درسی، سند راهنمای برنامه درسی است که مؤلفان دفتر تألیف و معلمان زبده با هم‌فکری و حتی استفاده از اندیشمندان بیرون از سازمان، به‌صورت پیش‌نویس تهیه کرده و به تأیید شورای هماهنگی علمی سازمان رسانده‌اند. این سندها در اختیار شماست تا آن‌ها را محور ارزیابی خود قرار دهید و کتابهای ارائه شده به دبیرخانه جشنواره را با شاقول قضاوت خود بسنجید و به ما معرفی کنید.»

برنامه درسی محوری‌ترین موضوع در ارزش‌یابی کتابها

دومین سخنران این کارگاه، **سید محمد دلبری**، رئیس گروه قرآن و معارف اسلامی دفتر تألیف کتابهای درسی بود.

وی محوری‌ترین معیار را در ارزش‌یابی کتابهای آموزشی برنامه‌درسی شمرد و گفت: «کتابهای درسی بر اساس برنامه درسی نوشته شده‌اند و این گروه از کتابها در واقع باید با اهداف برنامه‌درسی در حوزه

آموزش دین هماهنگ باشند و به آن کمک کنند.»

وی سپس چهار نکته مهم دیگری را که باید در ارزیابی کتابهای آموزشی دینی مورد توجه قرار گیرند، توضیح داد: «نکته اول، اعتبار دانشی است که در کتاب ارائه می‌شود. بنابراین کسی که این ارزش‌یابی را انجام می‌دهد، باید از تسلط نسبی به منابع معتبر دینی برخوردار باشد.

نکته دوم در باب دانش، مؤلف یا کسی است که دانش را ارائه می‌دهد. باید دید مؤلف از چه تفکری در حوزه‌های مختلف برخوردار است. نکته سوم در ارزیابی کتابها، جامعیت است. باید دید موضوع ارائه شده جامعیت دارد یا خیر. نکته بعدی خلاقیت در ارائه محتوا و در نحوه ارائه دانش است.

موضوعات و مفاهیمی که ما اکنون در حوزه دین داریم، نسبت به صد سال گذشته خیلی گسترده نشده است، اما روش‌های ارائه متفاوت شده است. در میان کتابهای متعددی که در حوزه مفاهیم دینی عرضه می‌شود، کتابی ارزش معرفی کردن به‌عنوان کتاب معیار را دارد که در روش ارائه، خلاقیتی از خودش نشان داده باشد و گرنه تکرار مکررات است.»

شبهه‌زایی بعضی کتابها به جای پاسخ به شبهه

دلبری با ذکر اهمیت بحث سامان‌دهی کتابهای آموزشی در دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی گفت: «انگیزه دوستان ما که شبانه روز دارند روی موضوع سامان‌دهی کار می‌کنند این است که بتوانند بهترین کتابها را به مخاطب معرفی کنند. در همین زمینه کتابهایی که ناظر به نیازهای معلمان و ناظر به سؤالات و شبهات آنهاست، نسبت به سایر کتابها، اولویت دارد؛ ولی دقت کنید بعضی از کتابهای ما به جای آنکه به شبهه جواب دهند، شبهه‌زایی نکنند.»

نکته قابل توجه دیگری که دلبری آن را در ارزش‌یابی کتابها حائز اهمیت خواند این بود که: «محتوای کتاب باید با شرایط روانی و ویژگی‌های دانش‌آموز هماهنگ و هم‌سنخ باشد.»

دلبری با تأکید بر مطالعه راهنمای برنامه درسی و خصوصاً نکاتی که در ابتدای کتابهای درسی خاطر نشان شده است، گفت: «دلیل این که دو صفحه اول کتاب را باید دقیق بخوانید این است که برای طراحی برنامه‌های درسی به همه نکات توجه شده است. برای نمونه، اینکه چرا کتابهای دینی ما از پایه دوم ابتدایی شروع می‌شود مبتنی بر ملاحظات روان‌شناسانه است. این که چرا در کتاب دوم بحث معاد نداریم، یا چرا در بحث نبوت که هم در پایه دوم و هم سوم آورده شده است، بحث معجزه را مطرح نکرده‌ایم، همه دلیل دارد. طبعاً کتابهای آموزشی یا کمک‌درسی هم باید به این نکات توجه نمایند. و ارزیاب باید توجه داشته باشد که موضوعات ارائه شده متناسب با سطح سنی

دلبری، رئیس گروه قرآن و معارف اسلامی دفتر تألیف: کسی که این ارزش‌یابی را انجام می‌دهد، بایستی از تسلط نسبی به منابع معتبر دینی برخوردار باشد

توجه برشمرد و گفت: «قطع کتاب باید به اندازه‌ای باشد که بچه‌ها به راحتی بتوانند از آن استفاده کنند. البته با توجه به هدف کتاب، اگر طراح از قطع بزرگ یا قطع کوچک استفاده کرده باشد اشکالی ندارد.»

وی از سفیدخوانی، قلم، فاصله سطرها و استفاده از تصویرهای واضح، متنوع، مناسب و مرتبط با موضوع را از دیگر عناصر ایجاد کننده جذابیت در کتاب کودک نام برد.

کتاب باید با اهداف و رویکرد آموزشی مرتبط باشد

مریم انصاری، داور گروه علوم تجربی به‌عنوان سخنران بعدی، تربیت یک شهروند مسئول را از اهداف درس علوم خواند و پیش‌بینی کردن، اندازه‌گیری دقیق، تجزیه و تحلیل و تخمین زدن را محوری‌ترین مهارت‌های درس علوم تجربی برشمرد و گفت: «این مهارت‌ها هم در زندگی واقعی بچه‌ها کاربرد دارد و هم اینکه بچه‌ها به کمک علم می‌توانند ذهن کاوشگر و نگرش تحلیلی و انتقادی داشته باشند.»

انصاری تصریح کرد: «رویکرد ما در آموزش علوم، در دوره اول ابتدایی، کسب شایستگی و زمینه‌محوری است؛ یعنی فرد در دوره زندگی خودش باید بتواند شایستگی یادگیری داشته باشد و آنچه یاد می‌گیرد اولاً از موقعیت زندگی‌اش بیرون آمده باشد و دیگر اینکه بتواند آن را تعمیم دهد. زمینه‌محوری هم همین است؛ یعنی در یادگیری کودک، علم چیزی جدای از زندگی او نیست. در سه ساله دوم ابتدایی، ما با رویکرد کاوشگری کار را پیش می‌بریم. کاوشگری کار علم است که رویکرد خیلی تازه‌ای نیست، اما در کتاب‌های چهارم و پنجم، این رویکرد به‌طور هدایت شده طرح شده است و کتاب آموزشی مناسب، کتابی است که در این جهت حرکت کند.»

وی افزود: «کمک به توسعه دانش و تسهیل یادگیری، استفاده از واژه‌ها و جملات متناسب گروه سنی بچه‌ها، روان بودن عبارات به‌خصوص در ترجمه‌ها، استفاده از تصاویر علمی جذاب و وسایل ساده و قابل دسترس از دیگر اهداف مهم برنامه است. از سوی دیگر، حجم کتاب یا منابع آموزشی باید قابل قبول باشد و ضمن تمرکز روی مفاهیم، مرتبط با فعالیت‌های کتاب درسی باشد و سواد علمی را هم گسترش دهد.»

وی سپس در پاسخ به سؤال یکی از حاضران، گفت: «ما در برنامه درسی، بچه‌های سطح متوسط را در نظر می‌گیریم. برنامه‌هایی که برای بچه‌های بالاتر از حد متوسط اجرا می‌شود، معیارهای خودش را دارد.»

انصاری در پایان افزود: «ما باید مراقب باشیم کتاب‌ها بچه‌ها را در دریافت مفاهیم علمی دچار بدفهمی نکنند. ما باید مفهوم دقیق علمی را به آن‌ها یاد بدهیم و مانع از تصورات نادرست بشویم.»

مخاطب هست یا نه.»

دلبری، زبان و ادبیات کتاب را دیگر نکته قابل توجه کتاب برشمرد و گفت: «تعداد واژگان یک درس در پایه دوم ابتدایی با تعداد واژگان یک درس در پایه ششم ابتدایی کاملاً متفاوت است. همین‌طور نوع واژگان و بلکه طول جملات هم متفاوت است.»

دلبری در پایان به مشکلات کتاب‌های کار و تمرین اشاره کرد و گفت: «مهم‌ترین معضلی که در این کتاب‌ها با آن روبه‌رویم، فاصله زیاد آن‌ها از اهداف برنامه درسی است. کتاب‌های کار و تمرین و کتاب‌های ارزش‌یابی، هدفشان این است که اهداف درسی را یا توسعه بدهند یا تثبیت کنند؛ اما در قریب به اتفاق کتاب‌ها اهدافی دنبال می‌شود که در کتاب درسی و برنامه درسی به‌عنوان هدف تلقی نشده است. یعنی به هدف رسیدن در این کتاب‌ها به معنی فاصله گرفتن از برنامه است. یا در ارزش‌یابی برای همه کتاب، ارزش یکسان در نظر می‌گیرد و از تک‌تک واژگان سؤال طرح می‌کند، در حالی که این رویکرد مورد نظر برنامه و مولفان کتاب درسی نبوده است.»

به‌گزینۀ متوسط با دید مثبت نگاه کنید

مجید کاظمی گرافیسیت

مجلات رشد سخنران بعدی بود که مطالبش را در موضوع مشخصات عمومی و ظاهری کتاب‌های آموزشی در قالب یک پاورپوینت ارائه کرد.

وی با اشاره به این که قضاوت در

این حوزه قدری تابع تجربه و احساسات است، خطاب به معلمان داور گفت: «شما براساس تجربه و احساس خودتان قضاوت کنید. و اگر ظاهر کتاب خیلی ضعیف بود، به آن صفر یا نهایتاً با ارفاق (۱) بدهید؛ ولی اگر ظاهرشان عالی بود، به آن‌ها نمره عالی بدهید. اما به‌گزینۀ‌های متوسط، پیشنهاد من این است که با دید مثبت نگاه کنید. چون معمولاً آثار هنری در ایران، در زمانی کوتاه به‌وجود می‌آیند و معمولاً چکش‌کاری هم زیاد می‌شود.»

کاظمی در ادامه سخنانش، جذابیت و برانگیزاننده بودن شکل ظاهری کتاب را در جلب اشتیاق بچه‌ها به مطالعه خیلی مهم

دانست و استفاده از محرک‌های بصری در طراحی جلد و داخل کتاب را نمونه‌ای از این جذابیت‌ها برشمرد و افزود: «محرک‌های بصری از جمله استفاده از تایپوگرافی و یک عکس یا تصویر، جذابیت رنگی بر روی جلد یا تفکیک مباحث با استفاده از علامت‌ها و رنگ‌های خاص و متفاوت بودن آیت‌ها بر جذابیت کتاب می‌افزاید.»

کاظمی لزوم تناسب قطع کتاب با مخاطب را دیگر نکته مورد

**کاظمی، گرافیسیت
مجلات رشد: بچه‌ها
قطع بزرگ‌تر کتاب را
بیشتر دوست دارند تا
بتوانند با آن هم مطالعه
و هم بازی کنند**

پیچاندن سؤال باعث گيجی و بدفهمی بچه‌ها می‌شود

ناهد بربری، ارزیاب کتاب‌های عمومی و فارسی، سخنان خویش را با اهمیت زبان‌آموزی آغاز کرد و گفت: «زبان‌آموزی خصوصاً در دوره ابتدایی بحث خیلی مهمی است و چهار رکن دارد: گوش دادن، گفتن، خواندن و نوشتن.»

وی با اشاره به تدوین کتاب‌های آموزشی فراوان در حوزه زبان‌آموزی، افزود: «در بحث زبان‌آموزی تألیفات زیادی انجام می‌شود. بعضی از تألیفات حالت کلامی و بعضی حالت رونویسی دارند که همان مشق است. بعضی تألیفات هم فعالیت‌های خلاق و آزاد دارند که باید براساس توانایی ذهنی و ادراکی و بدنی بچه‌ها خوب تنظیم شوند. چون یکی از توانایی‌های بچه‌ها مربوط به توانایی بدنی می‌شود و آن بحث خواندن و نوشتن است.»

وی با اشاره به لزوم استفاده از تصاویر زیاد در کتاب‌های ویژه پیش از دبستان و پایه‌های اول تا سوم ابتدایی، گفت: «بچه‌هایی که در این گروه سنی هستند، عینی‌گرا هستند و برای درک بهتر مفهوم، نیازمند دیدن تصویرند.»

وی در ادامه به دیگر ویژگی‌های ضروری کتاب‌های این گروه سنی اشاره کرد و گفت: «کم بودن حجم مطالب، درشت بودن اندازه حروف، کوتاه بودن جملات و همچنین سفیدخوانی از مواردی است که بایستی در تألیف کتاب‌های این گروه مد نظر قرار گیرد.»

ایشان درخصوص تألیف کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی گفت: «در پایه چهارم ابتدایی دانش‌آموز بزرگ‌تر شده و مقداری واژه یاد گرفته است و می‌تواند منظورش را به دیگران برساند. همین‌طور یاد گرفته است انشا بنویسد و خیلی توانایی‌های دیگر از خود بروز دهد و این برای ما که در حوزه زبان‌آموزی کار می‌کنیم رسیدن به همین مطلب کافی است.»

بربری در بخش دیگری از سخنانش به نتیجه آزمون‌های تیمز و پرلز اشاره کرد و افزود: «یکی از مشکلات اساسی ما این است که بچه‌ها مفهوم را خوب متوجه نمی‌شوند و نمی‌توانند خوب انتقال دهند، زیرا آنچه را یاد گرفته‌اند حفظ کرده‌اند.»

وی همچنین با اظهار تأسف از اینکه بعضی همکاران با پیچاندن سؤال باعث گيجی و بدفهمی بچه‌ها می‌شوند گفت: «گيج کردن بچه‌ها هنر نیست؛ باید مطالب را طوری یاد بدهیم که با سهولت بیشتری یاد بگیرند.»

بربری در ادامه با لزوم رعایت علامت‌گذاری توسط معلمان در هنگام نوشتن برای دانش‌آموزان، تصریح کرد: «وقتی علامتی مثل تشدید را به بچه‌ها آموزش می‌دهیم خودمان هم باید در نوشتن آن را رعایت کنیم وگرنه اعتماد بچه‌ها را نسبت به آموخته‌هایشان سلب و آن‌ها را سردرگم می‌کنیم و یادگیری تثبیت نمی‌شود.»

بربری: کتاب‌هایی که برای پایه‌های پیش از دبستان و اول تا سوم ابتدایی تولید می‌شوند بایستی در مطالبشان از تصاویر زیادی استفاده شود تا مفاهیم برای بچه‌ها بیشتر قابل درک باشد

این کارشناس، حجم زیاد مطالب کتاب، ریز بودن حروف و وجود کلمات سخت و دیر فهم را در کتاب از جمله اشکالاتی برشمرد که از رغبت بچه‌ها به مطالعه می‌کاهد و باید در ارزیابی کتاب به آن‌ها توجه داشت.»

تقویت هویت ملی، اخلاق محوری در نظام اجتماعی و مهارت‌های زندگی

نازیا ملک محمودی، کارشناس گروه مطالعات اجتماعی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی و ارزیاب کتاب‌های مطالعات اجتماعی، سخنران بعدی نشست بود که ابتدا به تبیین اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی پرداخت و

گفت: «می‌توان گفت که تقویت هویت ملی، اخلاق محوری در نظام اجتماعی و مهارت‌های زندگی سه مؤلفه مهمی است که برنامه مطالعات اجتماعی آن‌ها را در اهداف، محتوا و روش‌ها تعقیب می‌کند.»

ملک محمودی با ذکر اصول حاکم بر گزینش و سازمان‌دهی برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی گفت: «هدف اصلی از آموزش مطالعات اجتماعی، شکوفا شدن فطرت و پرورش کمالات انسانی، تربیت اجتماعی و شهروندی و آمادگی برای زندگی است و سازمان‌دهی و تولید محتوای این درس باید به گونه‌ای باشد که امیدواری، نشاط، سرزندگی و میل به سازندگی و پیشرفت خود و جامعه را در دانش‌آموزان پدید آورد.»

وی به عناصر و مؤلفه‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی در پنج حوزه اشاره و تصریح کرد: «در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، یاددهی و یادگیری حول پنج حوزه تاریخ، مکان و فضا، فرهنگ و هویت، نظام اجتماعی و منابع و فعالیت‌های اقتصادی و از طریق دو فرایند کاوشگری و درونی‌سازی ارزش‌ها سازمان‌دهی می‌شود و تحقق می‌یابد.»

او در بخش دیگری از سخنان خویش با اشاره به این که خیلی از مشکلات ما در جامعه بر اثر یاد نگرفتن مهارت‌هاست، گفت: «ما در کتاب مطالعات اجتماعی به بحث مهارت‌ها خیلی اهمیت می‌دهیم. این درس می‌خواهد به دانش‌آموزان کمک کند تا در زندگی خود عملکرد مؤثرتر و کاراتری داشته باشند.»

وی سپس با بیان جایگاه اخلاق در برنامه درسی مطالعات اجتماعی خاطر نشان کرد: «با توجه به اینکه اخلاق یکی از پنج عنصر مهم در برنامه درسی ملی ذکر شده است، این برنامه سعی می‌کند در سازمان‌دهی محتوا، جهت‌گیری‌های اخلاقی

و ارزشی به‌عنوان محور مهم آموزش مورد توجه قرار بگیرد». او عدالت‌جویی، مسئولیت‌پذیری و حق‌طلبی، تعاون و میهن‌دوستی را به عنوان چهار گروه عمده ارزش‌ها برشمرد.

نازیا ملک محمودی در پایان با اشاره به ماهیت درس مطالعات اجتماعی، کتاب کار دانش‌آموز، کتاب راهنمای معلم و کتاب ارزش‌یابی را تنها بخشی از اجزای بسته آموزشی این درس خواند و افزود: «درس مطالعات اجتماعی با توجه به ماهیت خود با طیف گسترده موضوعات محیطی تاریخی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سروکار دارد و معلم و دانش‌آموز در حین تدریس و فرایند کاوشگری دانش‌آموزان به منابع زیاد و متنوعی نیاز پیدا می‌کنند، لذا اجزا و عناصر بسته آموزشی مطالعات اجتماعی از وسعت و تنوع بالایی برخوردار است.»

سامانه‌ای برای پاسخ‌گویی بهتر و سریعتر

بهروز رضایی کهریز، دبیر سایت «سامان کتاب» آخرین سخنران این نشست بود. وی با اشاره به سختی کار ارزیابان که از سویی باید حقوق ناشران و از سوی دیگر حقوق خوانندگان و هزاران معلم زحمتکش آموزش و پرورش را رعایت کنند تا زحمت آن‌ها هدر نرود، گفت: «یک کتاب باید بتواند ۶۰ درصد امتیاز بخش تخصصی و ۶۰ درصد امتیاز بخش عمومی را کسب کند تا مناسب شناخته شود و در وب‌گاه سامان کتاب معرفی شود.»

او افزود: «علاوه بر مشخصات کتاب‌های مناسب که در پایان هر ماه در این وب‌گاه معرفی می‌شود، اطلاعاتی درباره سامان‌دهی، کتاب‌نامه‌های رشد، نشریه جوانه و سندهای راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی قرار دارد که هم برای مؤلفان کتاب‌ها و هم داوران محترم قابل استفاده است.»

دبیر سایت سامان کتاب همچنین از طراحی سامانه‌ای جدید با نام «سامانه کنترل کیفیت منابع آموزشی و تربیتی» خبر داد که با استفاده از آن ضمن حذف فرم‌های کاغذی، فرایند داوری با سرعت بیشتری صورت می‌گیرد. وی مهم‌ترین ویژگی سامانه را اطلاع‌رسانی به لحظه آن دانست و گفت: «با استفاده از این سامانه، ضمن آن‌که اعلام وصول کتاب و اعلام نتیجه به صورت خودکار و با فاصله بسیار اندک صورت می‌پذیرد، ناشران محترم می‌توانند در هر ساعت از شبانه‌روز به سامانه مراجعه و وضعیت کتاب یا کتاب‌های خود را رصد کنند.»

وی در پایان گفت: «در این سامانه، کار جست‌وجوی کتاب برای کاربران نیز آسان‌تر شده است. مثلاً اگر معلمی بخواهد کتاب‌های مناسب علوم را ببیند می‌تواند با یک کلیک روی موضوع مورد نظر، همه منابعی را که نیاز دارد با هم فهرست کند و دست به انتخاب بزند.» این سامانه در نشانی زیر قابل دسترسی است.

samanketab.roshd.ir

ملک محمودی، کارشناس گروه مطالعات اجتماعی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی: هدف اصلی از آموزش مطالعات اجتماعی، شکوفایی فطرت و پرورش کمالات انسانی، تربیت اجتماعی و شهروندی و آمادگی برای زندگی است

فراخوان ارسال آثار

- فصل‌نامه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «رشد جوانه» از تمامی صاحب‌نظران، نویسندگان، مترجمان و پدیدآورندگان منابع آموزشی و اندیشمندان علاقه‌مند به مباحث تولید منابع آموزشی و تربیتی دعوت می‌کند نوشته‌های خود را در زمینه‌های موضوعی زیر، برای دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی ارسال دارند:
۱. مطالعات تطبیقی (شیوه‌های تولید مواد و رسانه‌های آموزشی جهان)
  ۲. کاربرد انواع فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید منابع آموزشی
  ۳. تبیین و به روز رسانی ویژگی‌ها، استانداردها و معیارهای منابع آموزشی و تربیتی
  ۴. معرفی توصیفی کتاب‌های آموزشی مناسب و برتر
  ۵. معرفی نشریات، منابع علمی و بانک اطلاعات کتاب‌های آموزشی داخل و خارج از کشور
  ۶. کالبد شکافی محصولات آموزشی موجود و نقد و بررسی آن‌ها
  ۷. نیازسنجی آموزشی و مخاطب‌شناسی
۸. ارائه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تجربه‌ها در زمینه فرایند تولید منابع آموزشی مناسب
۹. معرفی دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و مؤسسه‌های انتشاراتی موفق
۱۰. تبیین روش‌های نوین خودیادگیری و خودارزش‌یابی
۱۱. مدیریت و مشارکت در تولید منابع آموزشی و تربیتی
۱۲. تبیین راهبردهای برنامه‌ریزی، تولید و ارزش‌یابی منابع آموزشی
۱۳. چشم‌انداز آینده تولیدات منابع آموزشی و ملزومات آن‌ها
۱۴. تبیین اصول، رویکردها و اهداف نوین حاکم بر تولید منابع آموزشی مناسب
۱۵. مباحث تحلیلی و کاربردی مربوط به کتاب، کتابخانه‌های آموزشی و کتاب‌خوانی دانش‌آموزان
۱۶. ترویج فرهنگ مطالعه، کتاب‌خوانی و دانش‌افزایی (موانع و راهکارها)
۱۷. آشنایی با مقررات و قوانین مرتبط با به کارگیری مواد و رسانه‌ها

راهنمای تهیه آثار

- محل قرار دادن جدول‌ها، نمودارها، سوتیتراها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود.
  - «رشد جوانه» در رد، قبول، ویرایش و تلخیص آثار رسیده آزاد و از بازگرداندن آن‌ها نیز معذور است.
  - آرای مندرج در «رشد جوانه» ضرورتاً مبین رأی و نظر «دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی» نیست. بنابراین، مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.
  - اطلاعات منابع مورد استفاده برای تدوین اثر، به ترتیب زیر تنظیم شود:
    - نام نویسنده، نام اثر، نام مترجم (اگر ترجمه باشد)، نام مجله یا نشریه، شماره مجله، سال نشر، شماره صفحه.
    - نوشته را به ضمیمه نام و نام خانوادگی نگارنده یا مترجم، درجه علمی یا سمت، نشانی محل کار یا سکونت و شماره تلفن، به نشانی زیر ارسال کنید: تهران، پل کریمخان زند، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی. صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱، فصل‌نامه «رشد جوانه»
    - نشانی پیام نگار (Email) فصل‌نامه جوانه: javaneh@roshdmag.ir
- نشریه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «رشد جوانه» با هدف اطلاع‌رسانی، اشاعه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تبادل نظر و تجربه بین صاحب‌نظران در زمینه مباحث مربوط به فرایند تولید منابع آموزشی مناسب منتشر می‌شود تا از این طریق، پدیدآورندگان در راستای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش، به صورت مستمر و پویا بر غنای دانش و تجربه حرفه‌ای خود بیفزایند و با به کارگیری بهینه ظرفیت‌های موجود، کیفیت تولید منابع آموزشی را ارتقا بخشند.
- از استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندان محترم عرصه منابع آموزشی و تربیتی که به منظور همراهی با این فصل‌نامه، نوشته‌های خود را برای انتشار در «رشد جوانه» ارسال می‌دارند، تقاضا می‌شود در حد امکان نکات زیر را رعایت فرمایند:
- حجم مطالب از ۶ صفحه تایپ شده و ۱۱ صفحه دست‌نوشته تجاوز نکند.
  - نوشته حاوی مقدمه‌ای کوتاه، کلید واژه‌ها، سابقه موضوع، نتیجه و جمع‌بندی موضوع باشد.
  - نسخه اصلی نوشته ارسال شود.
  - نوشته ترجمه شده باید با متن اصلی هم‌خوانی داشته باشد و متن اصلی همراه آن ارسال شود. چنانچه نوشته را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید فرمایید.
  - نوشته در مجله یا نشریه دیگری به چاپ نرسیده باشد.

صفحه‌ای از آسمان می‌خواهم تا نام
بلندت را با جوهر جان بر آن بنویسم
ای خدای مهربان که ودیعه الهی خواندن
را ارزانی‌مان داشتی و با این موهبت
اشرف مخلوقات‌مان قرار دادی.

